

**TARTU ÜLIKOOL
ÕIGUSTEADUSKOND
KRIMINAALÕIGUSE ÕPPETOOL**

Raul Otsa

**ELUVASTASTE SÜÜTEGUDE VÕRDÕIGUSLIK
JA EMPIIRILINE UURIMUS**

Magistritöö

Juhendaja prof J. Sootak

TARTU 2007

SISUKORD

SISSEJUHATUS	3
1. ptk. INIMESE ELU KAITSE KRIMINAALPOLIITILISED PROBLEEMID	6
§ 1. Sissejuhatus	6
§ 2. Elu kriminaalõigusliku kaitse mõiste	6
§ 3. Elu kriminaalõigusliku kaitse raamid	10
2. ptk. ELUVASTASED SÜÜTEOD KEHTIVAS ÕIGUSES	14
§ 1. Sissejuhatus	14
§ 2. Tahtliku tapmise põhi- ehk lihtkoosseis	17
§ 3. Tahtliku tapmise enamohtlik koosseis- mõrv	22
§ 4. Privilegeeritud koosseisud	36
§ 5. Surma põhjustamine ettevaatamatusel	47
§ 6. Tapmine hädakaitsepiiride ületamisel	49
3. ptk. ELUVASTASTE SÜÜTEGUDE EMPIIRILINE UURIMUS	53
§ 1. Sissejuhatus	53
§ 2. Kuritegevuse dünaamika seotus elatustasemega	53
§ 3. Kurjategijate vanus ja sugu	55
§ 4. Kurjategijate rahvus	57
§ 5. Kohtu poolt mõistetud karistused	61
§ 6. Karistuse mõistmisel kergendavad ja raskendavad asjaolud	65
§ 7. Kuriteo toimepanemise vahendid ja sündmuskoht	69
§ 8. Apellatsioon ja kassatsioon	72
KOKKUVÕTE	75
SUMMARY	77
KASUTATUD ALLIKATE LOETELU	79
LISA - uurimuse tulemused	83

SISSEJUHATUS

Inimelu on kõrgeim õigushüve ja Eesti Vabariigis on inimelu kaitstud kõige kõrgemal, konstitutsioonilisel tasandil, kõrvuti sellega aga ka kriminaalõiguslikult. Eesti Vabariigi Põhiseaduse §-s 16 on öeldud: "Igaühel on õigus elule. Seda õigust kaitseb seadus. Meelevaldselt ei tohi kellelki elu võtta." Küsimus elu kriminaalõigusliku kaitse mõistest taandub inimelu enda ja inimelu kaitse piiride vahelisele seosele.

Eesti ajalehtedes ja meedias on viimastel aastatel kajastatud kuritegevust ja sealhulgas tapmisi rohkem kui kunagi varem. Seetõttu on kuritegevus ja selle tõus olnud avalikkuse tähelepanu all. Avalikkus tunneb üha rohkem huvi kuritegevust mõjutavate ja põhjustavate faktorite vastu. Selleks, et põhjalikumalt uurida tapmiste kriminoloogilisi ja sotsiaalseid aspekte, selgitada välja nende toimepanemise ja kasvu põhjusi, on vaja pidevalt teostada mitmeid laiaulatuslikke teaduslikke uurimusi.

Esimese peatükina on töös välja toodud kriminaalpoliitilised küsimused seoses inimelu mõiste ja puutumatusena ning inimelu kaitse raamide (kaitse alguse ja lõpu) määratlusega. Inimene kui kriminaalõiguslikult kaitstav objekt saab oma alguse sünniga ning lõppeb surmaga. Bioloogia ja meditsiini kiire arengu tagajärjel on tekkinud olukord, kus on üha raskem määratleda inimelu algust ja lõppu. Inimelu algus ja hetk, millest alates inimelu omab kriminaalõiguslikku kaitset, on õiguslikust aspektist enam vähem määratletud, kuid inimese surm, st. inimelu lõpp ja sellega seonduvad õiguslikud küsimused on käesoleva ajani problemaatilised ja palju vaidlusi ning diskussioone tekitavad.

Teises peatükis käsitletakse põhjalikult eluvastaseid süütegusid karistusseadustiku (edaspidi KarS) raames. Samuti on tõmmatud paralleele kehtinud kriminaalkoodeksiga ning näidetena kasutatakse erinevate riikide õiguslike käsitlusi. Eraldi vaadeldakse igat tapmise koosseisu nii teoreetilisest kui ka praktilisest küljest kasutades näitekaasusi ja empiirilise uurimuse tulemusi.

Tapmine on üks raskemaid kuritegusid. Suhtumine tapmisse muutub sõltuvalt kultuurist ja ajastust, eelkõige on see aga seotud inimese kasvatusena ja arengutasemega. Pärast Eesti taasiseseisvumist on tapmiste arv plahvatuslikult kasvanud ja samuti on neile iseloomulik üha suurenev julmus, jõhkrosus ja vägivald. Tapmiste arvu plahvatuslik kasv, eriti tapmiste

toimepanemine omakasu motiivil või röövimise käigus on tingitud üha suurenevast elanikkonna elatustaseme ebavõrdsusest Eestis. Tapmiste toimepanijad on tihtipeale vaesema elatustasemega ja madalama haridustasemega inimesed. Samuti on täheldatav tapmiste toimepanijate vanuseline noorenemine. Üha enam hakkas magistritöö koostajale kohtulahendite analüüsimisel silma tapmiste toimepanemine alaealiste poolt.

Vaatamata eeltoodule liigub kohtupraktika eluvastaste süütegude eest üha kergemate karistuste mõistmise suunas, hakates konkureerima juba varavastaste kuritegude jt. kergemate kuriteoliikidega. Kas sellise praktika tulemusena võivad jääda kaitseta õiguskorra huvid, teadvustamata ühiskonna hukkamõist toimepandu suhtes ja saavutamata karistusega taotletav eesmärk on üheks kesksimateks probleemideks käesoleva magistritöö raames.

Kriminaalvastutusele tapmise eest võetakse isik ka juhul, kui ta surmas teise isiku viimase tungival palvel või eesmärgiga säästa teda suurtest füüsilistest kannatustest, mida põhjustavad haigused, haavad jne.(eutanaasia). Siiski eutanaasiaga seonduvad probleemid käesoleval juhul põhjalikumalt analüüsimist ei leia, kuid lühike võrdlev sissejuhatus teemasse on töös käsitletud. Samuti vaadeldakse lühidalt, kuidas võetakse isik vastutusele tapmise eest hädakaitsepiiride ületamisel karistusseadustiku järgi. KrK-s oli see probleem lahendatud eraldi privilegeeritud tapmise paragrahvi. Seevastu karistusseadustik lahendas probleemi sarnaselt paljude teiste maade kriminaalkoodeksitega üldosa paragrahvide alusel.

Töö kolmandas peatükis on käsitletud magistritöö autori poolt läbiviidud tapmiste empiirilise uurimuse kokkuvõte. Selles peatükis vaadeldakse erinevad probleeme ja küsimusi alates kurjategijate vanuselisest ja soolisest jaotumisest ning lõpetades kohtunike poolt määratud karistuste edasikaebamisega. Uurimuse koostamisel kasutati Tallinna Linnakohtu, Tallinna Ringkonnakohtu ning EV Riigikohtu lahendeid. Uurimus on koostatud arhiivimaterjalide põhjal. Uurimustöö koostamisel analüüsiti kohtute toimikuid aastatest 1994 - 2005. Uurimus sisaldab faktilisi andmeid kohtulahendites sisalduvate järgmiste asjaolude kohta: kohtuotsuse tegemise kuupäev, kurjategija vanus ja nimi, kuriteo kvalifikatsioon, motiiv või muu ajend, kannatanu isiksus, kannatanu surma tinginud asjaolud, kuriteo toimepanemise koht ja aeg, karistuse mõistmine (kergendavad ja raskendavad asjaolud), kohtuotsuse edasikaebamine ja edasikaebamise asjaolud ning lõplikult kohtualusele kohtu poolt määratud karistus.

Magistritöö põhieesmärgiks on saada uut informatsiooni uuritavas valdkonnas, välja tuua empiirilise uurimuse tulemusena esilekerkivaid probleeme ja esitada oma seisukohti käsitlevate probleemide kohta. Töö koostamisel on kasutatud mitmeid õpikuid, raamatuid, seadusi, entsüklopeediaid ja kohtupraktikat.

1. ptk. INIMESE ELU KAITSE KRIMINAALPOLIITILISED PROBLEEMID

§ 1. Sissejuhatus

Kõikide eluvastaste kuritegude puhul tuleb eristada kaht probleemitasandit:

Esiteks on olemas üldine küsimus inimelu kaitsmisest selle piirides. See tähendab, et mistahes eluvastase kuriteo uurimiseks on vaja ettekujutust sellest, millal inimelu algab ja lõpeb. Lisaks tuleb jõuda selgusele, kas elu alguses, kestel ja lõpus kehtivad selle kaitseks mingid erireeglid. Peale selle on paljude koosseisude puhul olulised eriküsimused, mis on seotud üksikute koosseisudega. Selliste eriküsimuste tüüpiliseks näiteks on mõrva koosseis, mille üksiktunnused on väga vaieldavad. See omakorda on vahetult seotud kriminaalpoliitilise küsimusega, kas ja millistel asjaoludel võib inimest karistada eluaegse vabadusekaotuse või surmanuhtlusega.

Inimese elu vastu suunatud kuritegude puhul on kaitsvaks õigushüve inimelu, mis algab sünnitamise protsessiga ja lõpeb surmaga. Et anda vastus küsimusele, millal inimelu algab ja millal võib seda lugeda lõppenuks, tuleb enne jõuda selgusele, millise süsteemi järgi kaitseb seadus õigushüvesid enne inimelu algust ja pärast selle lõppu. Seejuures on väga tähtis järgmine tähelepanek: täielik kaitse on õigushüvedel ainult inimelu vältel. Siin kaitstakse õigushüvesid “elu” ja “kehaline puutumatus” üliulatuslikult. Karistatav ei ole mitte ainult tahtlik, vaid ka ettevaatamatu tapmine ja mitte ainult tahtlik, vaid ka ettevaatamatu vigastamine. Enne inimelu algust on asi hoopis teisiti. Siin on jutt tekkiva elu kaitsest, mille jaoks on näiteks karistusseadustikus abordi koosseis. Viimane on kahes suhtes piiratud. Kõigepealt kaitstakse tekkivat elu üksnes surmamise, mitte aga vigastamise eest. Teiseks on isegi tekkiva elu surmamine karistatav üksnes tahtluse, mitte aga ettevaatamatuse korral. Kehalise puutumatus rikkumine on mõeldav ka pärast inimelu lõppu¹. Eeltoodud probleemid leiavadki põhjalikumalt käsitlemist alljärgnevalt.

§ 2. Elu kriminaalõigusliku kaitse mõiste

Inimelu on kõrgeim õigushüve. Eesti Vabariigi PõhiS § 16 sätestab: “Igaühel on õigus elule. Seda õigust kaitseb seadus. Meelevaldselt ei tohi kellelki elu võtta. “

¹ E. Samson. Kriminaalõiguse eriosa. Tallinn 2000.

Eeltoodu pinnalt sätestab Eesti Vabariigi PõhiS elu kaitse absoluutsuse põhimõtte. Selle põhimõtte kohaselt on elu kaitstud eranditult kõigil selle tasanditel (sünnist - surmani). Olenevalt kuriteo laadist ja intensiivsusest võib karistus olla inimese surmamise eest erinev, kuid üldpõhimõtte kohaselt on inimelu kui kõrgeim õigushüve kaitstud kõige kõrgemal, st. konstitutsioonilisel tasandil. Tulenevalt inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni protokollidest 6 ja 13 on keelatud ka inimese elu võtmine karistusena s.o. surmanuhtlusega karistamine ja surmamõistva kohtuotsuse alusel hukkamine.

Elu õiguskaitse absoluutsuse põhimõtte kohaselt käsitatakse inimelu ühtse bioloogilis-sotsiaalse nähtusena, mille kumbagi osist ega erinevaid arengujärke ei saa teisest erinevalt kaitsta. Seega on inimelu olemas kogu tema kulgemise vältel tekkimisest lõpuni ning sellisena tuleb teda ka mis tahes faasis ühesuguselt kaitsta. Inimese kui bioloogilis-sotsiaalse olendi elujärgud, mis võivad väljendada kas arengut (imik, väikelaps, nooruk) või taandarengut (keskiga, raukus), ei mõjuta mingil määral õiguskaitset. Ka ei sõltu inimelu õiguskaitse sellest, kui suur on indiviidi elujõud või elutahe, selle sotsiaalne kvaliteet, tervislik seisund vms.

Samas ei ole inimese surma kaasatunud teod alati ja eranditult karistatavad. Selles suhtes lubatakse erandeid ainult siis, kui inimese surmamine on vältimatult vajalik. Reservatsiooni moodustavad kõik sellised teod, mille puhul seadusandja on pidanud vajalikuks välistada toimepanija teo õigusvastasuse seaduse tasandil. Neid nimetatakse õigustavateks asjaoludeks. Õigustavad asjaolud tulenevad õiguskorrast kui tervikust (tsiviilõigusest või avalikust õigusest) välistades toimepanija teo õigusvastasuse karistusõiguslikus mõttes. Seda eelkõige juhtumitel, kui see on vajalik inimese kaitseks tõkestamiseks seadusevastast vägivalda (hädakaitse) või tõrjumaks eesseisvat ohtu (hädaseisund).

Õigustavate asjaolude kataloog on palude riikide õiguskordades erinev, olenedes kaitstavate õigushüvede väärtusest ja õiguskorra vajadusest. Eesti kehtiv karistusseadustik sätestab õigustavate asjaoludena hädakaitse, hädaseisundi ja kohustuste kollisiooni.

Enne karistusseadustikku kehtinud kriminaalkoodeks nägi õigustava asjaoluna ette ka teo toimepanemise kurjategija kinnipidamisel.

Kuigi õiguskord tunneb valdavalt seadustest tulenevaid õigustavaid asjaolusid, siis tegelikus elus võib esineda ka palju selliseid, mis ei tulene ühestki konkreetsest seadusest. Neid nimetatakse seaduseülesteks õigustavateks asjaoludeks. Nimetatud asjaolud võivad olla positiviseeritud riigi karistusseaduses, kuid võivad tuleneda ka õigusvastasuse instituudi dogmaatikast. Siia alla kuuluvad näiteks teod mis on toime pandud kannatanu nõusolekul või tema soovil (elu vastu suunatud tegude puhul valdavalt eutanaasia juhtumid). Kannatanu nõusolekut, kui õigustavat asjaolu isikuvastase teo toimepanemisel on tunnistanud ka Riigikohtu kriminaalkolleegium. Nimelt on kohus märkinud: *“Kriminaalõiguse teooria tunneb tõepoolest situatsioone, kus vägivalda tarvitamine teise isiku suhtes ei ole koosseisupärane tegu - üheks selliseks on kannatanupoolne nõusolek ning ka see on aktsepteeritav vaid oluliste piirangutega. Nõusolek on määratletav kui teadlik ja vabatahtlik koosseisupärase õigushüve kahjustamise lubamine. Seega on tema konkreetsetes situatsioonides tunnustamiseks vaja rohkem kui lihtsalt õigushüve kahjustamise toimudalaskmine või vägivallateo kannatamine - nõusolek peab olema antud enne teo toimepanemist ja ta peab õigushüve rikkumise hetkel veel kehtima. Käesoleval juhul puuduvad aga igasugused andmed kannatanupoolse nõusoleku olemasolu kohta. Kindlasti ei saa selleks olla omavaheliste tülide korduv toimumine ning seetõttu tuleb kassaatori vastavasisuline argument jätta tähelepanuta kui asjasse mittepuutuv.”*²

Eeltoodud lahendist võiks esmapilgul järeldada, et Eesti õiguskord ja kohtupraktika tunnistab kannatanu nõusolekut õigustava asjaoluna kõigi vägivallakuritegude juhtumitel. Samas ei saa see olla lubatav elu vastu suunatud tegude suhtes. Vastasel juhul oleks kohtupraktika tasandil lubatavad ka aktiivse eutanaasia juhtumid. Seega võib järeldada, et kannatanu nõusolek on õigustava asjaoluna lubatav üksnes vägivallakuritegude puhul, mis ei ründa inimese elu. Vastasel juhul oleks riivatud inimese elu absoluutse kaitse põhimõte.

Absoluutsuse põhimõttest tulenevalt ei loeta inimese elu kui kõrgeima õigushüve vastu suunatud tegude toimepanemisel kannatanu soovi tegu õigustavaks, kuid see võib olla üheks kergendavaks asjaoluks. Nii ei ole Eesti kehtiv karistusõigus lugenud õigustavaks asjaoluks tapmise toimepanemist kannatanu soovil (eutanaasia juhtumid). Seevastu osavõtt võõrast enesekahjustamisest ei ole ka Eestis karistatav.

² Riigikohtu Kriminaalkolleegiumi 15. novembri 2001.a. otsus 3-1-1-109-01

Eesti karistusõiguses lahendatakse nimetatud küsimus teovalitsemise teooria kohaselt. Teovalitsemise teooria kohaselt kaasneb vastutus teise isiku surmale kaasaaitamises juhul, kui toimepanija valitses surma kaasa toonud tegu, juhib teo toimepanemist ja hoiab kuriteokoosseisu tunnustele vastavate sündmuste kulgemist enda kontrolli all. Seejuures kannatanu nõusolek ei oma kuriteo täideviimisel õigusvastasust välistava asjaoluna mingit tähendust. Kui toimepanija valitses tegu ja kannatanu poolt oli üksnes nõusolek tagajärje saabumise suhtes, vastutab teovalitseja siiski üldistel alustel. Nimetatud põhimõte on valitsevaks ka kohtupraktikas. Riigikohtu kriminaalkolleegium on oma 06. märtsi 2001.a. otsuses 3-1-1-23-01 märkinud: *“Viimasel juhul tuleb lähtuda materiaal-objektiivsest ehk teovalitsemise teooriast, mille kohaselt tegu määratletakse seda kujundava ja juhtiva ehk tegu valitseva tahte väljenduse kaudu. Sel puhul tuleb täideviimist sisustada teovalitsemisena - objektiivsete ja subjektiivsete tunnuste kogumina, mis näitab, kelle teod moodustavad kaaluka osa kuriteokoosseisu tunnuste täitmisel ja kelle tahe tegu juhib (valitseb). Teo valitsemisena mõistame siinkohal ühtsest tahtest hõlmatud ja kuriteokoosseisu tunnustele vastavate sündmuste kulgemise enda kontrolli all hoidmist. See võib toimuda kolmes vormis: tegutsemise valitsemine ehk üksiktäideviimine, valitsemine ülekaaluga ehk vahendlik täideviimine ja funktsionaalne teovalitsemine ehk kaastäideviimine.”*

Samas võiks eeltoodud jäigale ja kitsapiirilisele teovalitsemise teooriale esitada mitmeid tõsiseltvõetavaid vastuväiteid. Nimelt on küsitav teo toimepanija vastutus olukorras, kus kannatanu selge ja tõeline tahtväljendus viib teoni. Selle küsimuse lahendamine teo toimepanija kasuks on teerajajaks eutanaasia seadustamisele.

Seejuures näiteks Saksamaa karistusõigus loeb kannatanu nõusolekut üheks privilegeeritud koosseisuks (StGB §216- soovitud tapmine), millisel puhul on tegu karistatud kergema karistusega. Kergem karistus tuleneb asjaolust, et kurjategija andis järele ohvri palvetele ega lähtunud enda initsiatiivist ning teadmisesest. Esmapilgul võib selline olukord tunduda inimeste vabadusi ja õigusi riivav (igal inimesel peaks olema õigus otsustada oma käekäigu ja saatuse ning ka elu üle), kuid riigi õiguskord on pidanud vajalikuks lähtuda põhimõttest, et inimestel ei ole õigus otsustada elu ja surma küsimuse üle. inimese elu kaitse absoluutsuse põhimõttest ja kaitsta isikut tema enda sellega tagatakse

Mitmed riigid on kannatanu nõusolekut ja soovi surmamise ühe õigustava asjaoluna teatud juhtudel seadustanud (seadustatud aktiivne eutanaasia). Seda näiteks Hollandis juba 1998

aastast. Samuti peetakse paljudes riikides aktiivselt diskussiooni eutanaasia seadustamiseks. Valdav probleemide ring peatub küsimustel, millistel juhtudel on lubatavaks eutanaasia dekriminaliseerimist, käsitledes seda meditsiinilise ravina. Seejuures ühe olulise probleemide ringina on üles kerkinud ka küsimus lootusetus seisundis oleva otsusevõimetu patsienti elu lõpetamisest arsti poolt³.

Ülaltoodust tulenevalt võib kokkuvõttes järeldada, et kuigi erinevate riikide seadused on sätestanud elu kaitse absoluutsuse põhimõtte juba konstitutsioonilisel tasandil, tehakse selles osas mitmeid järeleandmisi. Erinevate kultuuridega maades on arusaamad kriminaalsest käitumisest ja õigustavatest asjaoludest vägagi erinevad (näiteks idamaades veritasu, nõia või ebaausa abikaasa hukkamine ning osades vaesemates riikides vanade inimeste või laste surmamine toidupuuduse tõttu, rinnalaste hülgamisega nende suremisele määramine jms). Mitmetähenduslik suhtumine inimeselt elu võtmisse iseloomustab ka kõiki kaasaegseid arenenud ühiskondi, kus kõrvuti karmi keeluga on teatavatel juhtudel selline tegevus seadusega lubatud või diskuteeritakse selle lubamise-keelamise üle (nt eutanaasia, surmanuhtlus). Seega ei ole inimese surma kaasatunud teod alati ja eranditult karistatavad.

§ 3. Elu kriminaalõigusliku kaitse raamid

Elu kriminaalõigusliku kaitse raamid on küsimus inimelu kaitse algusest, kestusest ja lõpust. Inimelu kaitse algus on kriminaalõiguses ajaloo jooksul pidevalt laienenud ja omandanud väga olulise tähenduse juba inimloote ja raseduse kaitse seisukohalt. Seega küsimus inimelu kaitse algusest on mitmeti tõlgendatav. Küsimus on selles, kas lugeda inimelu kaitse algust juba loote tekkimisest või üksnes lapse elusana sündimisest alates. Vastus sellele küsimusele sõltub paljuski lähenemisseisukohtadest ja mõistete tõlgendamisest. Nimetatud tõlgendustest ja arusaamadest tulenevalt on karistusõiguses omandanud ka loote ja raseduse vastu suunatud kuriteod olulise tähtsuse ja kaitsevajaduse. Samas on loote ja raseduse kaitse ka olulisel määral piiratum. Lubatud on raseduse katkestamine ja katkestamise lubamine enne raseduse 28. nädalat lubatud. Sellisel juhul ei peeta loodet veel piisavalt arenenuks ja

³ Strubbe, E. Toward legal recognition for termination of life without request? : remarks on advice no 9 of the Belgian Advisory Committee on Bioethics concerning termination of life of incompetent patients. European Journal of Health Law. Vol. 7 (2000) no. 1, p. 57-71.

kaitsevääriliseks. Seega ei saa loote puhul kriminaalõiguses veel täielikult rääkida elu täisväärtuslikust kaitsest.

Inimelu kaitse mõistest kitsamalt rääkides peetakse karistusõiguses elu kaitse alguseks sündi. Kui TsÜS-i § 7 lg 2 järgi algab inimelu ja tema õigusvõime (v.a. seaduses sätestatud üksikutel juhtudel, kui õigusvõimet omab ka inimloode, tingimusel, et ta sünnib elusana) sünni lõpulejõudmisega ehk elusalt sündimisega, siis kriminaalõiguses määratletakse inimelu algus täpsemalt. KarS § 116 (lapse tapmine) järgi karistatakse ema, kes tapab oma sündiva või vastsündinud lapse. Sellest, et seadus räägib “sündiva lapse” tapmisest, saab järeldada, et kriminaalõigus loeb elu algavat juba siis, kui sünnitus algab. Põhjused, miks siin õigushüve kaitse ettepoole paigutatakse, on peaaegu täielikult pragmaatilist laadi. Esiteks muutub sünnituse ajal raseda huvi oma üldise tegutsemisvabaduse vastu palju väiksemaks kui muidu. Teiseks on põhjust kaitsta sündivat last sünnitusabi andjate vigade eest. Tehniliselt saab see teoks nii, et üldtunnustatud seisukoha järgi tähendab sünnituse algus ka inimelu algamist. Järelikult omandab sündiv elu sellest hetkest täieliku kaitse, mille seadus elule ette näeb. Sellest hetkest muutub võimalikuks vastutus ettevaatamatu tapmise ning tahtliku või ettevaatamatu vigastamise eest.

Elukaitse alguse täpsemaks määratlemiseks on vaja kindlaks teha, millisel sünnitusprotsessi etapil võime lugeda inimese sündinuks. Sünnitus on füsioloogiline protsess, mille käigus loode väljutatakse emahüst ehk emakast sünnitusteede kaudu.

Sünnitus jaguneb kolme järku:

- 1) tuhud ehk emakakaela avanemine;
- 2) loote väljutamine, mille käigus lootepõis lõhkeb ning loote osad tungivad emakasuudmesse;
- 3) päramiste väljutamine ehk järelsünnitus.

Kriminaalõigusteooria kohaselt loetakse sündinuks laps, kelle mõned kehaosad on emahüst väljunud ja kellel on ilmsed elutunnused, st. näiteks hingab, häälitseb, liigutab⁴. Seega emahüst väljuva lapse surma põhjustamine on tapmine ja vastutus selle eest ei sõltu vastsündinu elujõulisusest. Kuriteona elu vastu subsumeeritakse ka nii idioodi kui ebardist vastsündinu tapmine.

Inimese elu kriminaalõiguslik kaitse oleneb ka sellest, kas on tegemist ajalise sünnitusega või mitte. Olenevalt raseduse kestusest eristatakse: enneaegset-, ajalist- ja hilinenud sünnitust. Tavaliselt järgneb sünnitus 42-le rasedusnädalale. Raseduse katkemisel enne 28-ndat nädalat on tegemist vää- ehk nürisünnitusega ehk abordiga, mis võib olla nii iseeneslik kui tehislik. Sellisel juhul võib emahüst väljunud olend olla nii laps kui loode. Loote hävitamine ei kujuta endast tapmist, kuid tegemist võib olla kriminaalkorras karistatava abordiga (KarS § 129). Lapse tapmine on olenevalt asjaoludest karistatav kas tapmise privilegeeritud või põhikoosseisu järgi.

Inimese elu omab kriminaalõiguslikku kaitset kuni elu lõpuni. Inimese elu lõppeb surmaga. Surm kui organismi elutegevuse lakkamine läbib kahte järku: kliiniline surm, mis algab südametegevuse või hingamise lakkamisega ning on saabunud, kui on lakanud töötamast nii süda kui kopsud; bioloogiline surm saabub umbes 5 minutit pärast kliinilist surma ning see seisneb ajutegevuse lakkamises. Bioloogilise surma korral ei ole elutegevuse taastamine enam võimalik. Seevastu kliinilise surma staadiumis kliinilise ja bioloogilise surma vahele jääva aja jooksul on elutegevuse taastamine põhimõtteliselt võimalik. Järelikult on õige lugeda inimene surnuks ajutegevuse lakkamisel ning määratleda seega inimelu kriminaalõigusliku kaitse lõpp bioloogilise surma staadiumiga. Järelikult on kaitstav õigushüve inimese elu, mis algab loote väljumisega emahüst ja lõpeb bioloogilise surmaga⁵.

Erinevaid probleeme on aga tekitanud ajusurma määratlemine. Kui surma üle otsustatakse ajusurma alusel, peab olema kindel, et tegemist on ikka kogu aju kahjustusega ja see kahjustus on pöördumatu. Selleks on erinevates riikides kehtestatud erinevad standardid, näiteks Suurbritannia vastavasisuline akt, mille kohaselt tuleb ajusurma diagnoosida järgmistel juhtudel:

- a) on tuvastatud pöördumatu ajukahjustus ning on kindlaks tehtud, et põhjus on pöördumatu;
- b) testid kinnitavad ajutüve mitmete komponentide destruktsiooni;
- c) on tuvastatud, et patsient ei ole võimeline spontaanselt hingama

⁴ Pikamäe, P., Sootak, J. Karistusseadustik, Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Õigusteabe AS Juura 2004.a, § 113 komm.

⁵ Sootak, J. Isikuvastased süüteod. Õppevahend. Tallinn 2003, lk. 47-49.

Mõnedes Euroopa Liidu maades nagu näiteks Prantsusmaal, Kreekas, Itaalias nõutakse aga kinnitava elektroentsefalogrammi (EEG) olemasolu, mis näitab visuaalselt, et aju verevool on lakanud⁶.

Juristid ei näegi siin ehk probleemi eeldades, et surmahetke võib võrdsustada hetkega, mil ajusurma diagnoositi või ventileerimine lõpetati. Kuid veidi järele mõeldes saab selgeks, et ajusurma diagnoosimine ja sellele järgnev ravi lõpetamine peavad olema retrospektiivsed - surm on ju tegelikult juba saanud ja selle täpne aeg pole teada. Sageli väidetakse, et kui vägivalda ohvrit hoitaks kunstliku hingamise aparaadi all ja alles 364 või 366 päeva pärast kuriteo toimepanemist tunnistatakse ta kas elusaks või surnuks, siis vähemalt Inglismaa ja Wales'i seaduste kohaselt mõjutaks see kuriteo kvalifikatsiooni (kui kannatanu näiteks "elab" niiviisi ühe aasta, siis ei saa tegu olla kvalifitseeritav tapmisena raskendavatel asjaoludel)⁷. Kriminaalõiguse seisukohast peab surm jääma absoluutseks ja siin pole kohta väljenditel "surma lävel" või "sama hea kui surnud". Surma definitsioon pole muutunud ja ka diagnostiliste meetodite arenedes peavad surma diagnoosimise alused jääma selgepiirilisteks⁸.

Välisriikide kirjanduses ja ka Eestis on arutatud vajadust esitada seaduses surma leaaldefinitsioon ning paljudes riikides ongi seda tehtud. Näiteks USA 1980.a. Surma ühese määratlemise seadus (United States Uniform Determination of Death Act 1980), milles määratletakse: "Isik, kellel esineb kas vereringe ja hingamisfunktsioonide või kogu aju, k.a. ajutüve kõigi funktsioonide pöördumatu lakkamine, on surnud. Surma konstateerimine peab toimuma vastavalt kehtivatele meditsiinistandarditele." Analoogseid sätteid on ka Briti Rahvaste Ühenduse riikide seadustes⁹.

⁶ Mason, J.K. McCall Smith, R.A. Õigus ja Meditsiinitehnika. Tartu: Õigusteabe AS Juura 1996, lk. 122- 124.

⁷ Mason, J.K. McCall Smith, R.A. (viide 6), lk. 122- 124.

⁸ Smith, R. Euthanasia: Time For a Royal Commission. 1992. 305 BMJ 728.

2. ptk. ELUVASTASED SÜÜTEOD KEHTIVAS ÕIGUSES

§ 1. Sissejuhatus

Samaaegselt põhiseadusega kaitseb igaiühe õigust elule ka kriminaalõigus, milles vastava õigushüve eiramist käsitletakse isikuvastase kuriteona. Isikuvastased kuriteod on üldmõiste, mis koondab endasse kõik inimese elu ja tervise vastu suunatud vägivallateod. Inimese elu vastu suunatud kuriteod moodustavad isikuvastastest kuritegude ühe alaliigi, milles kajastuvad inimese surma tahtliku põhjustamisega kaasnenud teod (v.a. surma põhjustamine ettevaatamatusel). Raskusest olenevalt jaotatakse tapmisdeliktid mitmesugustesse liikidesse, kusjuures erinevate riikide seadustikes kasutatakse väga erinevaid raskendavaid asjaolusid ja privilegeerimisaluseid. Jaotumine erinevates õiguskordades toimub valdavalt kahe süsteemi alusel:

Esiteks, kolmeastmeline liigitus tapmise enamohtlikuks koosseisuks, põhikoosseisuks ja vähemohtlikeks koosseisudeks. Sellise liigituse on omaks võtnud enamik riike, sealhulgas ka Eesti karistusseadustik.

Teine süsteem on kaheastmeline ning ei erista tapmise enamohtlikku ja põhiliiki (näiteks Austria, Rootsi, Taani jt.). Seevastu Rootsi ja väga lähedane riik Soome tunnustab sarnaselt Eestiga kolmeastmelist liigitust.

Soovimata siinkohal väljuda käsitletava teema piiridest, mainib magistritöö koostaja kõrvalmärkena, et täiesti erineva ja vägagi komplitseeritud süsteemiga on tapmiskuritegude jaotumine common law õiguskorraga maades. Üldsüsteemi alusel toimub kuritegude jaotumine kolmeastmelise liigituse alusel, kuid erinevad raskusastmed jaotuvad omakorda alaliikideks moodustades seeläbi keerulise ja juriidiliselt üsnagi spetsiifilise süsteemi. Common law õiguskorda enim esindavas Ameerika Ühendriikide kriminaalõiguses on tapmisi ühendavaks peatükiks kriminaalsed surma põhjustamised (criminal homicide). Criminal homicide ehk tahtliku surma põhjustamisega on tegemist juhtudel, kui isik sihilikult, kavatsetult (purposely), teadlikult (knowingly), hoolimatult (recklessly) või ettevaatamatusel, lohakusega, hooletusega (negligently) põhjustas teise inimese surma. Criminal homicide jaguneb mõrvaks (murder) ja tapmiseks (manslaughter). Mõrv (murder) jaguneb vastavalt teo motiividele ja laadile omakorda esimese astme mõrvaks (*First Degree*

⁹Mason, J.K. McCall Smith, R.A. (viide 6), lk. 122- 124.

Murder) ja teise astme mõrvaks (*second Degree Murder*). Tapmised (*Manslaughter*) jagunevad samuti tahtlikuks tapmiseks (*Voluntary manslaughter*) ja mittetahtlikuks tapmiseks (*Involuntary manslaughter*). Samuti eristatakse karistust mittekaasatavat õiguspärast surma põhjustamist (*Justifiable Homicide*) ja vabandatavat surma põhjustamist (*Excuseable Homicide*). Õiguspärase surma põhjustamise alla kuuluvad harilikult sellised teod, mis on seadusega kaitstud. Näiteks politseinike poolt kurjategija tulistamine, tapmine karistusena kuriteo eest, enesekaitse). Vabandatava surma põhjustamisega on tegemist juhtudel, mida ei saa pidada kriminaalseks teoks aga ei ole lubatav ka seadusega (näiteks äpardused (misadventures) õnnetusjuhtumid (accidents jne.)¹⁰.

Eeltoodud näitlik loetelu võib common law maades mõnevõrra erineda (näiteks mõnes USA osariigis sh. Pennsylvania osariigis jaguneb mõrva koosseis isegi kolmeks alaliigiks¹¹), kuid põhistruktuurilt on süsteem sarnane. Samas on selline süsteem väga komplitseeritud ning erinevate koosseisude eristamine on tihtipeale tavaelus väga raske. Enamjaolt on vahetegemine faktide ja kohtunike otsustusõiguse küsimus.

Eesti karistusseadustikus käsitleb isikuvastaseid süütegusid 9. peatükk. Sellesse peatükki on liigiobjekti alusel paigutatud kuriteod, mis ründavad vahetult inimese isikut ja tema tervist kui individuaalset õigushüve. Raskeimateks isikuvastasteks kuritegudeks on eluvastased süüteod ehk tapmised ehk kuriteod inimese elu vastu.

Eluvastaste süütegude peatükk ja selles toodud kuriteokoosseisud karistusseadustikus ei ole ainsad, mille eest nähakse ette vastutus teise isiku surma põhjustamise eest. Karistusseadustikus leidub väga palju erinevaid kuriteokoosseise milles nähakse ette vastutus surma põhjustamise eest, näiteks § 110 (piraatus), § 111 (õhusõiduki kaaperdamine), § 237 (terrorism), § 151 (vaenu õhutamine) jt. Tapmiskuritegudest eristab nimetatud koosseise üksnes asjaolu, et inimese surma põhjustamine kui tagajärg kaasneb põhiteoga, mis ei ole suunatud inimese surma kaasatoomisele. Neid võib üldiselt nimetada ka mittetahtlikeks surma põhjustamisteks. Surm ehk enamohtlik tagajärg võib olla põhjustatud teise kuriteo toimepanemisel kergemeelsuse või hooletusega (KarS § 19) ning mitte otsese või kaudse tahtlusega.

¹⁰ Samaha, J. Criminal Law 7th ed. Belmont, CA: West/Wadsworth publishing 2002, lk. 12-33.

¹¹ Pennsylvania Penal code, arvutivõrgus kättesaadav: <http://members.aol.com/statutesPA/18.Cp.25.html>

Kuigi ülalpool sai mainitud, et karistusseadustikus sätestatud eluvastased kuriteod on kaitstavate õigushüvede tähtsusest lähtuvalt raskeimad, siis karistumääradest tulenevalt see nii ei ole. Võib väita, et tapmine ehk tahtlik inimese surma põhjustamine, mis peaks olema tahtliku surmamisena kõige ohtlikum surmamise liik, ei ole seda mitte karistuste ülempiiri järgi. Karistuse ülempiirist lähtuvalt jäävad tapmiskuriteod mitmel juhul alla erinevatele surma põhjustamise eest vastutust ettenägevatele kuriteokoosseisudele. Tapmistega raskendavatel asjaoludel on võrreldav näiteks isiku surma põhjustamise eest sõja või rahvusvahelise konflikti provotseerimise või poliitilisel või usulisel eesmärgil (terrorism), millele järgnevad ülempiiri järgi kohtuniku, rahvakohtuniku, uurija, prokuröri, kaitsja, kannatanu esindaja ja tema lähedase surma põhjustamine ja piraatluse, õhusõiduki kaaperdamise või lennuohutusvastase ründe käigus surma põhjustamine jne.

Karistustest lähtuvalt jääb karistusseadustikus küllaltki ebaselgeks tapmiste teistest kuritegelikest surma põhjustamistest diferentseerimise loogika, sest karistuste järgi ei ole väljaloetav seadusandja poolt just tapmise kõige ohtlikumaks kriminaalseks surma põhjustamiseks lugemine.

Eesti karistusseadustik jagab tapmised s.o. tahtlikud surma põhjustamised liiatigi sarnaselt Saksamaa kriminaalkoodeksiga (StGB) kolmeks: põhikoosseis, enamohtlik koosseis ja vähemohtlikud koosseisud. Tapmise nn. liht- ehk põhikoosseisu moodustavad KarS § 113 alla kvalifitseeritavad kuriteod, millega on tegemist siis, kui kuriteos puuduvad enamohtlike ja vähemohtlike tapmiste tunnused. Tapmine raskendavatel asjaoludel ehk mõrv (KarS § 114) on tapmise enamohtlik koosseis, mis määratletakse raskendavate asjaolude ammendava loetelu kaudu. Tapmise raskendavate asjaolude loetelu on siinjuures oluline, kuna just selle abil diferentseeritakse erinevaid tapmiste liike.

Võrreldes kehtinud kriminaalkoodeksiga on KarS-is tehtud mitmeid muudatusi. Isikuvastaste süütegude peatükk on KarS-is võrreldes kehtinud kriminaalkoodeksiga palju kitsamalt määratletud. KarS-ist on jäetud välja kehtinud KrK isikuvastaste süütegude § 104 tapmine hädakaitsepiiride ületamisel, kitsamalt on piiritletud ka tapmise enamohtliku koosseisu mõrva tunnused. KrK sätestas karistuse ka enesetapule viimise eest, mis jäeti karistusseadustikust välja. Enesetapule viimine kujutab endast küll kuritegu elu vastu, kuid ei ole tapmine. KarS-st jäeti enesetapule viimise paragrahv välja, kuna tema kasutamine kohtute poolt oli väga väike ja paragrahvi kasutusala oli tõendamise seisukohalt väga piiratud.

Tapmine hädakaitsepiiride ületamisel kui tapmise vähemohtlik liik puudub enamiku riikide kriminaalseadustikest. Tapmise privilegerimise küsimus lahendatakse üldosas paiknevate hädakaitse normide abil. Näiteks StGB § 33 järgi vabaneb isik kriminaalvastutusest, kui ta ületas hädakaitsepiire kallaletungist põhjustatud erutusest (sarnaselt on see lahendatud ka Soome kriminaalõiguses). Paljude riikide kriminaalseadustikes on loetud tapmise vähemohtlikuks koosseisuks tapmist kannatanu nõudmisel või palvel. Tapmine afektiseisundis ja vastsündinu tapmine on privilegeritud paljudes riikides¹².

Nagu ülalpool sai märgitud ei kajasta tapmiskoosseisude liigitus ammendavalt kõiki kuriteokoosseise, mille alusel nähakse ette karistus teise inimese (te) surma põhjustamise eest. Tegelikult sarnanevad paljud teod väliselt mõne eluvastase kuriteoga. Selleks, et tuvastada konkreetses teos kuriteokoosseis ja õigesti kvalifitseerida süüdistus, tuleb osata üksikasjalikult lahti mõtestada iga eluvastase süüteo paragrahvi ja välja tuua konkreetsed tunnused. Järgnevates peatükkides ongi põhjalikumalt lahti mõtestatud inimese elu vastu suunatud kuritegusid käsitlevad koosseisud.

§ 2. Tapmise põhi- ehk lihtkoosseis

Eesti karistusseadustikus käsitleb tapmise lihtkoosseisu eluvastaste süütegude § 113. Tapmise põhikoosseisu paragrahvis puuduvad koosseisulised vastutust kergendavad või raskendavad asjaolud. Antud paragrahvi nimetatakse ka lihtkoosseisuliseks, kuna tema dispositiooni liigitatakse lihtsaks –ta annab kuriteo nimetuse ja karistuse, jättes selle sisu ja tunnused avamata.

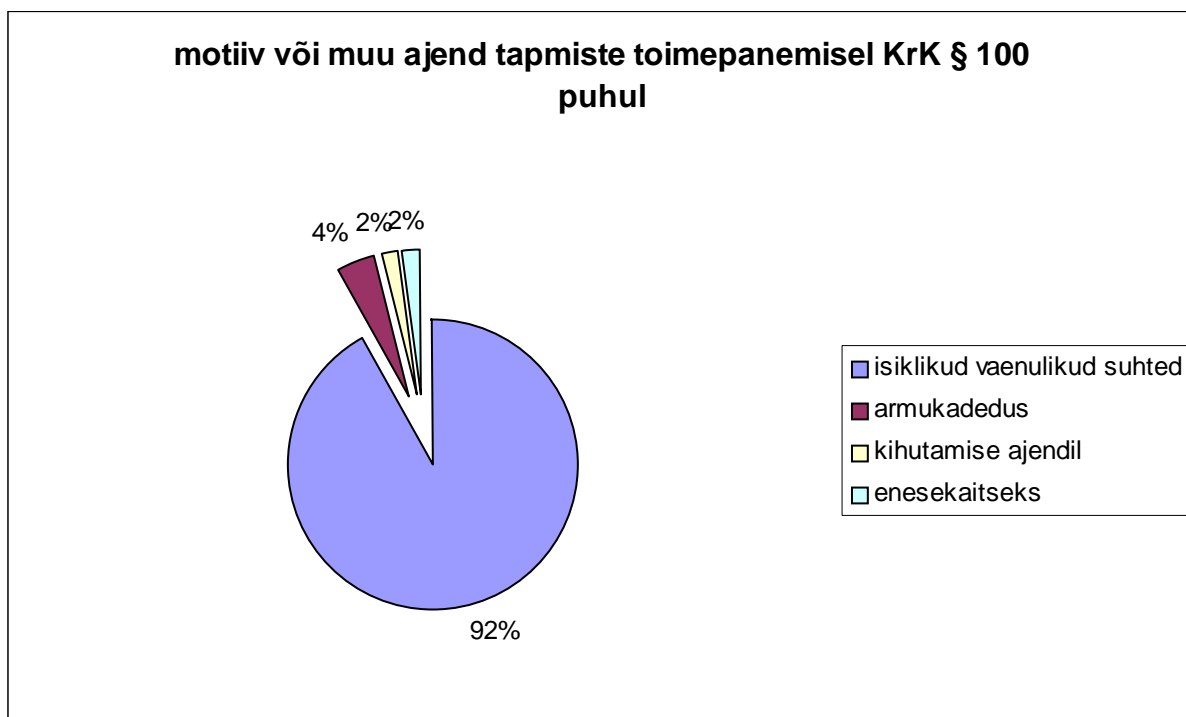
Tapmine on materiaalne delikt, mille koosseisuline tagajärg on teise inimese surm. Tapmise teobjektiks on teine inimene. Tapmist on võimalik toime panna mistahes teoga, kuid selle juures on oluline, et tegu ja selle tagajärjeks olev inimese surm oleksid põhjuslikus seoses. Põhjusliku seose olemasolu ei sõltu asjaolust, kas surm saabus vahetult pärast tegu või pikema ajavahemiku möödumisel¹³.

¹² Sootak, J. Isikuvastased kuriteod. Õppevahend kriminaalõiguse eriosast. Tartu, 1998, lk 35.

¹³ Pikamäe, P., Sootak, J. (viide 4), § 113 komm.

KarS § 113 räägib sellest, et tapmise paneb toime see, “kes tapab teise inimese”. See lauselõik välistab enesetapmise karistatavuse karistusseadustiku alusel. Enesetapmise karistamatus tuleneb vahetult seaduse tekstist, sest sõna “teise” välistab enesetapmise karistamise, seega ka enesetapmise katse karistatavuse. Seevastu enesetapmisele viimine on karistusseadustikus karistatav tapmise põhikoosseisu alusel (§ 113). Seega erinevalt senisest KrK-st ei ole enesetapmisele viimine enam privilegeeritud koosseis.

Objektiivselt seisneb tapmine mistahes viisil teise inimese surmamises. Magistritöö koostaja poolt läbi viidud uurimus näitas, et tihtipeale pannakse tapmised toime alkoholi tarvitamise ajal tekkinud vastastikuste tülide ja kakluste käigus isiklike suhete pinnalt tekkinud vihavaenust, samuti armukadedusest, kättemaksust jne.

Enamus kohtualuseid väidavad, et kavatsust kannatanut tappa neil ei olnud, tapmise kavatsus tekkis äkki tekkinud vihahoost ja üleolekutundest kannatanu suhtes.

Näide: I.-V. Fuks kasutas kriminaalpolitsei inspektorina oma ametiülesannete täitmisel 26. aprillil 1995.a. Tallinnas Kaupmehe tänaval kurjategijate tabamiseks korraldatud politseioperatsiooni käigus Politseiseaduse § 15 nõuete vastaselt vajaduseta tulirelva, ilma et oleks olnud ohtu tema elule ja tervisele. Kasutades tulirelva eeskirjade vastaselt, tulistas ta

püstolist läbi I. Lindele kuuluva auto BMV parempoolse esiukse klaasi ja lasuga pähe tappis autos istunud Piret Linde¹⁴.

Eelpool toodud näite puhul on tapmine toime pandud tegevuse vormis, kuid see on võimalik ka tegevusetusega: näiteks jätab arst patsiendile vajalikud ravimid andmata patsiendi enda tahtel ja patsient sureb (passiivne eutanaasia), seega põhjustab arst patsiendi surma tahtlikult, kohus võib seda käsitleda üksnes kergendava asjaoluna. Samas on üldiselt valitsevad seisukohad, et tulevikus võiks arsti puhul sellist käitumist käsitleda õigusvastasust välistava asjaoluna.

Tapmise täideviijateks loetakse kõigi nende isikute tegevus, kes võtsid vahetult osa või kasutasid teist isikut ära surma põhjustamises.

Näide: J. Zmarjov, V. Balajev ja A. Fadejev panid 14. novembril 1991. a. Murru vangla töötsoonis 5. tsehhi hoones toime Ilmar Lepa tahtliku tapmise. J. Zmarjov ja V. Balajev peksid I. Leppa armatuursõrestiku varrastega, rusikate ja jalgadega. Kannatanu I. Lepp pööрати teki sisse ja heideti hoone teiselt korruselt alla. Seejärel asetati kannatanu ehitusmaterjalide veokärule ja toimetati karjäärjärve kaldale. Kannatanule seoti raskuseks tellismüüritise tükk ja heideti vette¹⁵.

Kui kannatanu tapetakse näiteks grupiviisilise peksmise käigus, tuleb arvestada grupi liikmete tegevuse iseloomu ja eesmärgi. Sageli võib olla sellistel juhtudel surma põhjuseks traumaatiline sokk, mille kutsus esile peksmine grupiliikmete poolt. Sellisel juhul vastutavad kõik peksemisest osavõtjad kaudse tahtlusega tapmise eest. Otsese tahtlusega tapmise eest vastutavad aga grupi liikmed niisugusel juhul, kui see grupp tungis kannatanule kallale eesmärgiga ta tappa, kusjuures pole oluline, kelle löödud haav surma põhjustas¹⁶.

Näide: M. Ohna ja L. Kallasmaa tungisid neljaliikmelise grupi koosseisus 11. detsembri 1992. a. õhtul võõra vara varguse eesmärgil akna ja välisukse lahtimurdmise teel Elva linnas Peedu tn. 2 asuvasse Pavel Hõlpuse elumajja. Kui P. Hõlpus mõnekümne minuti pärast koju jõudis ja sissemurdjad avastas, tungis M. Ohna koos gruppi kuulunud P. Aleksandroviga P. Hõlpusele kallale, nad peksid teda jalgade, rusikate ja ahjuroobiga keha piirkonda ja pähe,

¹⁴ Riigikohtu otsus 30. jaanuaril 1996.a. Kriminaalasi nr. 3-1-1-15-96, RT III- 1996, 8, 108

¹⁵ Riigikohtu otsus 13. juunil 1995. a. Kriminaalasi nr. III-1/1-41/95, RT III- 1995, 10, 120.

¹⁶ Sootak, J. (viide 12), lk 37.

mille tagajärjel kannatanu suri. Ööl vastu 13. detsembrit 1992. a. tungisid L. Kallasmaa ja kaassüüdimõistetud R. Meinberg Tartu linnas Vabriku tn. 3-28a korteris ühise joomingu ajal tekkinud tüli käigus kallale Olaf Laugametsale, peksid teda korduvalt näkku ja kehasse. Kui R. Meinberg asus O. Laugametsa tapmise eesmärgil salli ja voodilinaga kägistama, võttis L. Kallasmaa sellest tegevusest osa ning hoidis kannatanut kinni ka siis, kui R. Meinberg lõi O. Laugametsale kahel korral noaga rindkeresse. Saadud üliraskete kehavigastuste tõttu kannatanu suri¹⁷.

Vastastikuse tüli käigus põhjustatud surma korral ehk olukorras, kus kannatanu surm pole tingitud grupi liikmete poolt toimepandud peksmisest, tuleb välja selgitada, kelle tegevus (löödud haav) põhjustas surma¹⁸.

Nagu ütleb KarS § 113 dispositsioon, on tapmine subjektiivselt küljest toimepandav ainult tahtlikult; kas siis kavatsetuse, otsese või kaudse tahtlusega. Tahtluse kindlakstegemisel tuleb lähtuda tehisolude kogumist, arvestades tervisekahjustuste laadi, arvu kehal, tapmisriista, süüdlase käitumist tapmise ajal ja pärast seda. Isik paneb teo toime kavatsetult, kui ta seab eesmärgiks tapmiskoosseisule vastava asjaolu teostamise ja teab, et see saabub või vähemalt peab seda võimalikuks. Isik paneb teo toime kavatsetult ka siis, kui ta kujutab endale ette, et tapmiskoosseisule vastav asjaolu on eesmärgi saavutamise hädavajalik tingimus. Seega tapja peab kavatsetuse puhul kannatanu surma otseselt soovima. Praktikas viitab kavatsetusele selge tapmismotiivi olemasolu (relva sihipärane kasutamine, tapmine seksuaalse rahulduse saamiseks jne). Isik paneb teo toime otsese tahtlusega, kui ta teab, et teostab tapmise koosseisule vastava asjaolu, ja tahab või vähemalt möönab seda. Tahtlus on otsene ka siis, kui tapja kannatanu surma tegelikult ei soovi, ent teo toimepanemisel saab aru, et see on tema teo vältimatu tagajärg. Isik paneb tapmise toime kaudse tahtlusega, kui ta peab võimalikuks tapmise koosseisule vastava asjaolu saabumist ja möönab seda. Seega on kaudse tahtluse puhul tähtsad mõlemad tahtluse elemendid- intellektuaalne element (võimalikuks pidamine) eristab seda otsesest tahtlusest ja voluntatiivne element (möönmine) kavatsetusest. Voluntatiivne element siinjuures määrab ära ka tapmise subjektiivse koosseisu nn. alumise piiri. Kui toimepanija ei mööna kannatanu surma saabumist, vaid loodab seda

¹⁷ Riigikohtu otsus 28. märtsil 1995. a. Kriminaalasi nr. III-1/1-18/95, RT III- 1995, 5, 53.

¹⁸ Sootak, J. (viide 12), lk 37.

vältida, on tegemist kergemeelsusega ja tegu kuulub kvalifitseerimisele tapmisena ettevaatamatuse tõttu¹⁹.

Tahtlus põhjusliku seose suhtes võib olla probleem, kui kannatanu surma vahetu põhjus ei ole mitte süüdlase tegu, vaid mingi muu faktor, mis sai aga toimida üksnes tänu süüdlase eelnevale teole. Siinkohal tuleb küsida, kas süüdlane pidas kausaalahela sellist kulgu üldjoontes ja tavalise mõistliku inimese elukogemuse tasemel võimalikuks. Kui keskmise inimese jaoks on kausaalahela kulg ettenähtav, on tegu toime pandud kaudse tahtlusega²⁰.

Tapmiskatse puhul tuleb kõne alla ainult otsene tahtlus, sest kui tapmiskatse pandi toime kaudse tahtlusega, siis vastutab süüdlane tegelikult saabunud tagajärgede eest (näiteks raske tervisekahjustuse tekitamise eest KarS § 118.. Tapmiskatsena, s.o. KarS § 113 viitega KarS §-le 25 või 26 saab kvalifitseerida kuritegu, mille puhul kannatanu surm ei saabunud. Kannatanule terariistaga elutähtsate organite piirkonda löömine, seda enam korduv löömine, samuti muude ulatuslike ja eluohtlike vigastuste põhjustamine viitab juba iseenesest kuriteo tahtlikule toimepanemisele.

Näide: M. Bajev 5. jaanuaril 1996.a kella poole kahe paiku öösel, olles alkoholijoobes, Tallinnas Linnamäe tee 8-105 asuva korteri magamistoas lõi korduvalt noaga Jekaterina Lissovenkot, tekitades viimasele üliraske kehavigastuse. Kohus leidis, et M. Bajevi poolt sooritatud noalöövide arv, lokalisatsioon ja intensiivsus viitavad tahtlusele põhjustada kannatanu surm. Selline tagajärg jäi saabumata süüdimõistetute tahtest mitteolenevatel põhjustel, kuna teda takistati kannatanule appirutanud isikute poolt.²¹

Tapmise põhikoosseis on üldnorm teistele tapmist sisaldavatele kuriteokoosseisudele nagu §-d 114-116, 89, 90 jne. Samuti on tervisevastased süüteo ja abita jätmise ning ohtu asetamine tapmiskoosseisust hõlmatud, kuna need kaasnevad tapmisega paratamatult. Kogum on võimalik erinormi staatuses olevate ohudeliktidega, kuna vastavad teod sisaldavad rünnet teise õigushüve(turvalisuse tunne) vastu, kui ei esine mörva tunnuseid²².

¹⁹ Pikamäe, P, Sootak, J. (viide 4), § 113 komm.

²⁰ Pikamäe, P, Sootak, J. (viide 4), § 113 komm.

²¹ Riigikohtu otsus 25. märtsil 1997.a. Kriminaalasi nr. 3-1-1-32-97, RT III-1997, 12, 133.

²² Pikamäe, P, Sootak, J. (viide 4), § 114 komm.

Eesti karistusseadustiku § 33 (Süüvõimetus ea tõttu) sätestab, et isik on süüvõimetu, kui ta teo toimepanemise ajal on noorem kui neljateistkümneaastane. KarS § 33 sätestab, et isik on süüvõimeline, kui ta teo toimepanemise ajal on süüdiv ja vähemalt neljateistkümneaastane. Kui laps paneb toime õigusvastase teo, ei saa talle mõista karistust. Seega peab isik süüvõime olemasoluks olema neljateistkümne aasta vanune teo toimepanemise ajal, kuid õiguskirjanduses on õigusteadlased avaldanud arvamusi, mille kohaselt peaks isik süüvõime olemasoluks olema kaheteistkümne aasta vanune teo toimepanemise ajal (lähtealuseks on suguküpseks saamine).²³ Tahtliku tapmise puhul kehtinud kriminaalkoodeksi järgi algas kriminaalvastutus juba kolmeteistkümne aastaselt.

§ 3. Tapmise enamohtlik koosseis- *mõrv*

1. Mõiste

Tahtliku tapmise enamohtlik koosseis ehk *mõrv* kujutab endast raskeimat isikuvastast kuritegu ning on määratletud kontinentaal euroopaliku õiguskultuuriga maades raskendavate asjaolude looteluna kriminaalseaduses.

Kuna kontinentaaleuroopa õiguskorraga riikides on mõrva koosseisude loetelu toodud kataloogina seaduses, siis on enamjaolt põhiküsimuseks, milliseid tapmise koosseise lugeda mõrvaks ehk tapmiseks raskendavatel asjaoludel ja millised on ennast aja jooksul õigustanud. Ühe või teise tapmise koosseisu lugemine mõrvaks on tihtipeale seadusandja suvaotsus ega lähtu konkreetsetest juhtumite kataloogist.

Siinkohal võib näiteks esile tuua Eesti karistusseadustiku vastuvõtmisel tekkinud küsimused. Nimelt karistusseadustiku algteksti kohaselt, enne esimest lugemist Riigikogus, nähti eelnõu kohaselt ette karistus teise inimese tapmise eest, kui see oli toime pandud: 1) kavatselt, 2) eriti jõhkralt, 3) üldohtlikul viisil, 4) kahe või enama isiku suhtes, 5) seoses vägistamisega, 6) vähemalt teist korda, 7) omakasu motiivil, 8) teise süüteo varjamise või selle toimepanemise hõlbustamise eesmärgil- 6-20 aastase vangistusega või eluaegse vangistusega (eelnõu algtekst 09.07.1999.a.). Peale esimest lugemist Riigikogus karistatakse KarS § 114 järgi tapmise eest, kui see on toime pandud seoses lõhkeseadeldise või lõhkematerjali

²³ Ernits, M., Pikamäe, P., Samson, E., Sootak, J. Karistusseadustiku üldosa eelnõu. Tallinn- Tartu- Kiel, 1999.a, § -d 32 ja 33.

kasutamise või röövimise, kuid ei karistata § 114 alusel tapmise eest, kui see on toime pandud seoses vägistamisega või kavatsetult.

Enne karistusseadustikku kehtinud KrK-ga võrreldes on KarS-is mõrva erinevaid koosseisulisi asjaolusid oluliselt vähem. KarS § 114 ei näe, erinevalt senisest KrK §-st 101, ette vastutust tapmise eest, kui see pandi toime huligaansel ajendil või seoses kannatanu poolt teenistusliku või ühiskondliku kohustuse täitmisega või süüdlasele teadvalt raseda naisisiku, rauga või lapsealise suhtes või seoses vägistamisega või isiku poolt, kes on varem toime pannud tahtliku tapmise. Tapmine isiku poolt, kes on varem toime pannud tapmise, välja arvatud KrK §-des 103 ja 104 ettenähtud tapmine on asendatud KarS-is vastutusega teise inimese tapmise eest, kui see on toime pandud vähemalt teistkordselt. KarS § 114 erandeid karistuse mõistmisel tapmise eest, kui see on toime pandud vähemalt teistkordselt, ette ei näe.

Võrreldes mahuka nõukogude kriminaalõigusest pärit loeteluga on karistusseadustikus antud tapmise raskendavate asjaolude loetelu kokkuvõtlikult. Seega puuduvad sealt paljudes kriminaalkodeksites sisalduvad mõrva tunnused nagu näiteks salakavalus, verejanu, suguiha rahuldamine, ettekavatsetus.

Samas näeb näiteks Saksamaa kriminaalseaduse StGB § 211 lisaks teise inimese mõrvamisele rõõmust, löbust (*aus Mordlust*), ahnusest, saamahimust või mingitel muudel madalatel motiividel (*aus Habgier oder sonst aus niedrigen Beweggründen*), salakavalal või julmal viisil (*heimtückisch oder grausam*), üldohtlike vahendite abil (*mit gemeingefährlichen Mitteln*) või mõne teise kuriteo võimaldamiseks või varjamiseks (*um eine andere Straftat zu ermöglichen oder zu verdecken*) ette vastutuse ka mõrvamise eest sugulise kire rahuldamiseks (*zur Befriedigung des Geschlechtstriebes*).

Nagu ülaltoodust nähtub on kontinentaal euroopa õiguskorraga maades mõrva koosseisu alla kvalifitseeritavad erinevad teotunnused sõltuvad paljuski seadusandja tahtest ja ühiskonnas valitsevatest arusaamadest. Mõrvana karistatakse vägagi erinevaid tegusid. Seevastu omab mõrva mõiste tähendus küllaltki suurt erinevust common law õiguskorraga riikides. Näiteks suurimas common law õiguskorda esindavas riigis Ameerika Ühendriikides jaguneb mõrv esimese ja teise astme mõrvaks (first and second degree murder). Nende kahe eristamine toimub kahe tunnuse abil: Esiteks ettekavatsetus (premeditation), mis tähendab subjekti

varasemat, teadlikult vastu võetud otsust panna toime kriminaalne surmamine, samuti sellise kuriteo konkreetset kavandamist. Teiseks on vajalik tuvastada kuritahtlikkus ehk „kurja tahte“ olemasolu (malice aforethought), mis näitab subjekti tahet kuriteo hetkel, soovi, kavatsust oma ohvrilt elu võtta, aga samuti sel ajal ilmnunud julmust, südametust või hoolimatust tegude tagajärgede suhtes või oma sotsiaalsete kohustuste täitmata jätmist. Esimese astme mõrva korral peavad olema tuvastatud mõlemad tunnused, see tähendab, et tegemist peab olema tahtliku teise inimese surmamisega (committed by an intentional killing). Siia alla ka kuuluvad ka kuriteod, mil ei olnud tegemist tahtliku surma põhjustamisega, aga kus ohvriks oli kohtunik, politseinik või vanglatöötaja ning karistusosaluste poolt toime pandud tapmised. kuriteod. Samuti kõik sellised surma põhjustamised, mis toimusid teise raske kuriteo (felony) toimepanemise käigus. Teise astme mõrva korral aga esineb üksnes teine tunnus ehk kuritahtlikkus teo toimepanemise hetkel. Teise astme mõrvana määratletakse kõik mõrvad, millel puuduvad esimese astme mõrva tunnused. Siinjuures loeb näiteks Pennsylvania osariigi karistusõiguse praktika teise astme mõrvaks surmamine teise raske kuriteo toimepanemise käigus. Selles osariigis tuuakse eraldi välja ka kolmanda astme mõrv ja seda nimelt kuriteona, millel puuduvad kahe esimese mõrvamiskuriteo tunnused. Kui proovida aga Ameerika mõistes mõrva määratleda eestikeelsete terminite abil, nagu neid hetkel kasutatakse, võiks seda nimetada kuritahtlikuks tapmiseks.²⁴ Eraldi ühtset mõrva tunnustele vastavate teokosseisude loetelu ei ole määratletud. Erinevate kooseisude eristamine on küllaltki komplitseeritud ning mitmetest paljuski subjektiivsetest ja raskesti fikseeritavatest asjaoludest sõltuv. Teo käsitlemine esimese või teise astme mõrvana on iga kaasuse küsimus, kus kohtunikel on küllaltki suur otsustusõigus. Mõrva kooseisude küllaltki lai määratlemine ei võimalda aga kohtunikel tihti peale piiritleda tapmise põhikoosseise (manslaughter) raskendavatest kooseisudest. Seetõttu on vahetegemine tapmise põhikoosseisude (manslaughter) ja raskendava kooseisuharilikult tõlgendamise küsimus, lähtudes seejuures ühiskonnas omaksvõetud arusaamadest. Seetõttu on mõnigi kord kaheldud, et ka tegelikkuses suudetakse täpselt kindlaks teha seaduses toodud erinevusi nii paljude mõrva ja tapmise eriliikide vahel.²⁵

Eesti kehtivas karistusseadustikus on mõrva erinevad kooseisud loetletud §-s 114. Nimetatud loetelu on toodud karistusseadustikus ammendavalt. Raskendavad asjaolud on

²⁴ S. Kadish; S. Schulhofer. Criminal Law and Its Processes. Cases and Materials. Fifth Edition. Boston MA: Little, Brown and Company, 1989, lk 418–424.

antud paragrahvis ära toodud seitsmes eripunktis, kokku on kümme asjaolu. KarS § 114 kohaselt teise inimese tapmise eest, kui see on toime pandud:

- 1) piinaval või julmal viisil
- 2) üldohtlikul viisil
- 3) kahe või enama inimese suhtes
- 4) vähemalt teist korda
- 5) seoses röövimisega või omakasu motiivil
- 6) teise süüteo varjamise või selle toimepanemise hõlbustamise eesmärgil
- 7) lõhkeseadeldise või lõhkematerjali kasutamisega.

Mõrva tunnused võib jaotada kolme rühma:

Esimeses rühmas on teo motiivid – omakasu saamise motiivil. Tahtlust omaenda motiivide suhtes ei saa toimijalt muidugi nõuda. Siiski tuleb tuvastada, et ta oli nendest teadlik. Erandina võime siia lisada ka väga laiapõhjalise mõiste “julumus”, kuna ta sisaldab endas objektiivsete asjaolude kõrval ka subjektiivset külge.

Teises rühmas on erilised teo toimepanemise viisid ja objektiivsed tunnused. Mõrvaga on tegemist siis, kui tegu on toime pandud eriti piinavalt, julmalt või üldohtlikul viisil, kahe või enama isiku suhtes, vähemalt teistkordselt. Teise rühma tunnused on objektiivsed koosseisutunnused. Nende suhtes peab olema tahtlus.

Kolmanda rühma moodustavad teod, mis on toime pandud teise süüteo hõlbustamise või varjamise eesmärgil.

Kui esineb mitu raskendavat asjaolu, tuleb antud tapmise subsumeerimisel viidata igale punktile eraldi. Kui tegemist ei ole kuritegude konkurentsiga, siis ei mõisteta karistust iga punkti eest eraldi.

Alljärgnevalt käsitleb magistritöö koostaja selgituseks lühidalt erinevaid mõrva tunnuseid koos näidetega kohtupraktikast.

²⁵ Saar, J. Kriminaalkorras karistatavate ja õiguspäraste surmamiste regulatsioon Eestis võrrelduna Ameerika Ühendriikide ja Saksamaa õigusega, *Juridica*, 2000, nr.1, lk.14-26

2. Tunnused

2.1. Eriti piinav või julm viis

Selle punkti juures on tegemist kahe iseseisva asjaoluga. Eriti piinava viisi all mõistetakse ohvrile eelnevalt või tapmise käigus suurte valude ja füüsiliste kannatuste tekitamist (ohvri surmamine näljutamise või külmutamise teel, talle kehavigastuste tekitamine põletamise, liigeste väänamise või arvukate vigastuste tekitamise teel jne.) Eriliselt julma viisi all mõistetakse põhimõttelist ja erilist hoolimatust inimelu ja inimkeha kui väärtuse suhtes, mis väljendub erilises jõhkruuses, metsikus ja vägivaldas tapmise toimepanemisel (ohvri tükeldamine, elusalt matmine, elusalt põletamine, silmade väljatorkimine jne.)²⁶

Samuti kuuluvad siia tapmised vägistamise või muu seksuaaltoimingu käigus ehk seksuaalmõrvad, tapmised nekrofiilsel ja sugukire rahuldamise eesmärgil. Seega on senise KrK § 101 p 3 üks asjaoludest- tapmine seoses vägistamisega, hõlmatud karistusseadustikus julmuse punktiga ning pole eraldi KarS-s sätestamist leidnud. Samuti tuleb julmusena kvalifitseerida juhud, kus tapmistegu ise ei ole piinav, kuid enne seda oli ohvrit piinatud või mõnitatud²⁷. Julmuse tunnuses sisaldub halastamatu meelelaad, mis kujutab endast mõrvatunnuse subjektiivset elementi. Süüteo koosseisu subjektiivse tunnuse järgi on antud tegu toime pandav otsese või kaudse tahtlusega olenevalt sellest, kas süüdlase eesmärk oli kannatanule piinarikka surma tekitamine või ta lihtsalt möönis tapmisviisiga kaasnevaid piinu.

Näide. H. Muusikus ajavahemikus 14.-16. detsembrini 1996. a peksis purjuspäi Peeter Nurga elamus Harjumaal Sael Vana-Keila mnt 21 omavahelises tülis tapmise eesmärgil Mati Altrovi korduvalt rusikate, kängitsetud jala ja tühja pudeliga. Peksmisel põhjustas ta kannatanule M. Altrovile massiivse pea ja kehatüve kinnise tõmbi trauma, koljuluude murde, kelmete-aluseid verevalumeid, hulgaliselt roidemurde ja siseelundite põrutusi. Saadud vigastuste tõttu suri M. Altrov 16. detsembril 1996. a sündmuskohal. Kuna H. Muusikus peksis M. Altrovi pikema aja vältel ja tekitas kannatanule hulgaliste vigastustega füüsilist valu, pani ta tapmise toime eriti piinaval ja eriti julmal viisil.²⁸

²⁶ Sootak, J. (viide 12), lk 40.

²⁷ Pikamäe, P., Sootak, J. (viide 4), § 114 komm.

²⁸ Riigikohtu otsus 28. oktoobril 1997. A. Kriminaalasi nr. 3-1-1-106-97, RT III- 1997, 33, 344

Nagu ülaltoodud näitest näha, kaotavad kurjategijad tihtipeale enesevalitsuse ning neid võib võrrelda kiskjatega oma saaklooma kallal. Tapjate eriline julmus ja küünilisus paistis silma käesoleva töö autori poolt uurimuse läbiviimisel ka muudes kaasustes.

2.2. Üldohtlik viis

Tapmine on toime pandud *üldohtlikul viisil* (KarS § 114 p 2 , kui toimepanija on valinud sellise vahendi, mille kasutamisel ei võinud ta välistada mitme inimese ohustamist. Antud asjaoluga on tegemist siis, kui ühe kannatanu tapmisel (või tapmiskatsel) loodi oht veel kasvõi ühe inimese elule või suures ulatuses varale või keskkonnale. Sellised juhud on näiteks tapmine hoone süütamisega, samuti õhu, joogivee mürgitamisega jne. Üldohtlik võib olla ka ohuallika valdaja (näit. ühissõiduki juhi) tapmine sõidu ajal, kui seeläbi satutakse liiklusohtlikku olukorda. Kui sealjuures tapetigi kaks või enam inimest või hävitati suures ulatuses vara või kahjustati keskkonda, vastutab süüdlane kogumis vastavalt § 114 p 3 või 118, 203, 204 või kahjudeliktidega. Oht paljude inimeste elule peab olema tõeline, mitte aga oletatav või näilik. Kuriteo subsumeerimisel antud sätte järgi tuleb arvestada mitte ainult kuriteoriista omadusi, vaid ka kogu sündmuse asjaolusid tervikuna²⁹. Kui süüdlane ei saa aru, et tema tegu on ohtlik enam kui ühe inimese elule, on vastutus käesoleva punkti järgi välistatud. Seega lähtub p 2 isiku subjektiivsest arusaamast kuriteo toimepanemisel, mitte objektiivsetest asjaoludest.

Näide. Kohtuotsuse järelduste kohaselt tulistas J. Timm, olles alkoholijoobes, 14. juunil 1993.a. kella 01.00 paiku öösel Kadrina vallas Viitnal ilma põhjuseta 7 lasku püstolist Ago Muraka, Maarika Suursu, Tauno Suurkivi ja Ander Neeme suunas, millest ühe lasuga tabas A. Neemet ning põhjustas tahtlikult viimase surma. Kohus on asunud seisukohale, et rünnet iseloomustab paljude inimeste elule ohtlik viis ja selle sooritamine kaudse tahtluse vormis.³⁰

2.3. Kahe või enama isiku tapmine

Kahe või enama isiku tapmine (KarS § 114 p 3) moodustab ühe kuriteo, kui see pandi toime tahtlusega ja samaaegselt. See tähendab, et süüdlane tegutses kavatsusega tappa kaks või

²⁹ Pikamäe, P., Sootak, J. (viide 4), § 114 komm.

³⁰ Riigikohtu otsus 31. mail 1994.a. Kriminaalasi nr. III-1/1-22/94

enam isikut. Seejuures ei ole tähtis, kas mõlema tappa kavatsetud isiku surm saabus või ei. Kui kurjategija tapab kahest inimesest ühe ja teise puhul jääb tegu katse staadiumisse süüdlasest olenemata põhjusel, tuleb toimepandud tegu kvalifitseerida KarS § 25 ja § 114 p 3 ja § 113 järgi, esinesid aga mingid muud raskendavad asjaolud, subsumeeritakse § 25 ja kommenteeritava paragrahvi vastava punkti järgi.

Ühe isiku tahtlik tapmine ja teise surma põhjustamine ettevaatamatuse tõttu moodustab tahtliku tapmise ja §-s 117 ettenähtud kuriteo konkurentsi ka siis, kui mõlemad kuriteod olid toime pandud üheaegselt või peaaegu üheaegselt. Antud sätte järgi ei saa kvalifitseerida ka kahe või enama isiku tapmist, kui üks neist pandi toime afektiseisundis (KarS § 115) või hädakaitsepiiride ületamisel (KarS § 28 lg 2).³¹ Erandina võib käesoleva punkti järgi kvalifitseerida tapmised, mis on toime pandud erineval ajal, kuid sellisel juhul peavad kuriteod olema toime pandud ühtse kavatsetusega ning ühel ja samal motiivil.

2.4. Tapmine vähemalt teistkordselt

Tapmine vähemalt teistkordselt (KarS § 114 p 4) on vaadeldava kuriteo puhul subjekti iseloomustav raskendav asjaolu. Korduv tapmine on vaadeldava kuriteo tunnuseks sõltumata sellest, kas varasem tapmine oli subsumeeritav karistusseadustiku §-de 113; 114 või teistes eriosa peatükkides sätestatud tapmist sisaldavate süüteo koosseisude järgi. Korduvust ei anna ainult §-des 115 ja 116 sätestatud koosseisud. Seejuures ei ole tähtis, kas üks neist kuritegudest lõppes katse või koguni ettevalmistuse staadiumis. Samuti pole tähtis, kas süüdlane oli nende kuritegude täideviija või neist osavõtja. Tähtsust ei oma siinkohal asjaolu, kas süüdlane on varasema tapmise eest süüdi mõistetud või mitte. Oluline on vaid see, et varasem tapmine ei oleks aegunud või et selle eest mõistetud karistuse andmed ei oleks karistusregistrist kustutatud³².

Näide. Ruben Melkonjan, Juri Nikolski ja Anatoli Fortuna sõitsid 07. augustil 1991.a. Juri Nikolski sõiduautol Rasim Valijev-i elukohta eesmärgiga Rasim Valijev tappa kutsusid ta autosse ja viisid Harju Maakonnas Kaberneeme metsa. Metsas asusid Ruben Melkonjan ja Anatoli Fortuna Juri Nikolski juuresolekul Rasim Valijev tapmise eesmärgil autost võetud

³¹ Rebane, I. Eesti NSV kriminaalkodeks: Kommenteeritud väljaanne. Parand. ja täiend. trükk. Tallinn, Eesti Raamat 1980lk 354, § 101 p.5, komm. 7a,b,c.

juhtme ja bensiinivoolikuga pooma. Lämmatamisel murti Rasim Valijev kôri- ja keelealune luu. Tagasiteel Tallinna otsustasid Ruben Melkonjan, Juri Nikolski ja Anatoli Fortuna tappa Rasim Valijev tütarlaps Marina Bulatova. Arvati, et Marina Bulatova võis näha Rasim Valijev ärasôitu koos kohtualustega ja võib olla selle asjaolu tunnistajaks.

Marina Bulatova kutsuti pettusega sõiduautosse ja viidi 07. augustil 1991.a. öösel Harjumaal Jägalale, kus ta kolmekesi vägistati. Anatoli Fortuna lõi Marina Bulatova labidaga pähe, Ruben Melkonjan aga noaga külje piirkonda. Marina Bulatova püüdis põgeneda, kuid kukkus kraavi. Kui Ruben Melkonjan, Juri Nikolski ja Anatoli Fortuna teda piinasid, tahtis Marina Bulatova ennast ise tappa, hoides pead kraavivees. Kui kannatanu tõstis pea, lõi Anatoli Fortuna teda seitsmel korral noaga rindkere piirkonda. Marina Bulatova maeti liiva alla ja talle tõsteti peale rasked asfalditükid. Marina Bulatova surm saabus pärast matmist mehaanilise lämbumise tagajärjel.³³

2.5. Tapmine seoses röövimisega või omakasu motiivil

Tapmine seoses röövimisega või omakasu motiivil (KrK § 113 p 5). Selle punkti juures on tegemist kahe iseseisva asjaoluga. Mõlemad tunnused iseloomustavad tapmise toimepanijat ja on käsitletavad vastutust muutvate eriliste isikutunnustena § 24 lg 3 mõttes. Tapmine omakasu ajendil tähendab tapmist mistahes materiaalse kasu saamiseks (raha, vara, õigus elamispiinnale, varalised õigused, pärandi saamine jne) või kavatsusega vabaneda materiaalsetest kulutustest või kohustustest (võla tasumine, alimentide maksmine). Seejuures ei oma tähtsust, kas süüdlane sai tegelikult materiaalset kasu või mitte.³⁴

Vaieldavad on näiteks aga kaasusetüübid, kus tapja ei pane tapmist toime oma vara suurendamiseks, vaid kohustuste (laenu tagastamine, elatise maksmine) täitmiseks, s.t. vara vähenemise vältimiseks, siis on valitseva arvamuse järgi kasuahnus enamasti välistatud. Kuid karistusseadustik loeb ka sellised teod kasuahnusest toimepanduteks.

Samuti on vaieldav ka see, kas kasuahnuse tuvastamisel on vaja anda tapja tegutsemismotiividele terviklik hinnang. Sellisel lähenemisel võib kasuahnuse välistada ka

³² Pikamäe, P., Sootak, J. (viide 4), § 114 komm.

³³ Riigikohtu otsus 12.aprillil 1994.a. Kriminaalasi nr. III-1/1-6/94.

³⁴ Sootak, J. (viide 12), lk 38.

rikastumisele suunatud motiivide korral, mis tuginesid toimepanija akuutsele hädaolukorrale, näiteks narkomaaniale³⁵.

Näide. R. Zavilohhin, A. Volhovitski ja E. Pesonen 2. detsembril 1995. a kella 02.30 ajal, võtsid kaasa kaks metalltoru ja haamri bensiinjaam-kaupluse valvuri vastupanu kõrvaldamiseks ning eesmärgiga ta tappa ning omastada kaupluses olev vara. Nad peksid bensiinjaam-kaupluse valvurit eriti piinaval ja julmal viisil. Ühise tegutsemise tagajärjel löödi kannatanut eeltoodud esemetega 10 korral pähe ja 4 korral kehasse, tekitades kehavigastused, mis olid eluohtlikud nende tekitamise momendil ja mille tagajärjel kannatanu kolme päeva pärast suri.³⁶

Kui tapmine pannakse toime mõnel muul viisil, mitte omakasu motiivil ja alles pärast seda tekib kurjategijal soov tapetu vara järele, ei vastuta ta KarS § 114 p 5 järgi, vaid tema tegu subsumeeritakse KarS § 113 ja näiteks § 199 järgi.

Mõrva tunnustele vastab röövmõrv. Röövimine eeldab võõra vallasasja äravõtmist vägivalda kasutamisega. Äravõtmine tähendab võõra valduse murdmist ning enda valduse kehtestamist, ehk valduse üleminekut. Valdus ise tähendab faktilist ja vastavast tahtest kantud võimu asja üle. Valdus tekib siis, kui valdamistahet teostatakse asja mõjutamisega ning see viib takistusteta võimuni. Valdaja valitsemistahe peab hõlmama teatud üldise võimuala. Järelkult asjade valdajalt tema asjade äravõtmiseks ehk oma valduse kehtestamiseks kasutatakse vägivalda (kui asjade valdaja ei olnud nõus oma asju ära andma), realiseerub röövimise koosseis. (KarS § 200). Kui röövimise käigus saab kannatanu surma, siis vastutab isik röövmõrva eest § 114 p 5 alusel ning kogumit §-ga 200 ei teki.

Käesoleva töö autori poolt läbiviidud uurimus näitas, et umbes pooled raskendavatel asjaoludel toimepandud tapmised pannakse toime omakasu motiivil.

³⁵ Samson, E. Kriminaalõiguse eriosa. Tallinn 2000.

³⁶ Riigikohtu otsus 16. septembril 1997. a. Kriminaalasi nr.3-1-1-92-97, RT III-1997, 30, 309.

Tabel. Motiiv või muu ajend tapmiste toimepanemisel paragrahvide kokkuvõttes:

Tapmise toimepanemise motiiv või muu ajend.	§ 100	§ 101	§ 103	§ 104	§ 105
Isiklikud vaenulikud suhted	46	-	-	-	-
Armukadedus	2	1	-	-	-
Kihutamise ajendil	1	-	-	-	-
Enesekaitseks	1	-	-	-	-
Huligaansel ajendil	-	13	-	-	-
Omakasu ajendil	-	13	-	-	-
Äkki tekkinud tugeva hingelise erutuse seisundis	-	-	1	-	-
Hädakaitse piiride ületamisel	-	-	-	11	-
Surma põhjustamine ettevaatamatuse tõttu	-	-	-	-	6

Seega hindavad kurjategijad tihtipeale oma ohvri väärtust ja “elu” kui õigushüve materiaalselt, kusjuures kannatanu elu hind on sageli kurjategijate silmis väga madal.

2.6. Teise süüteo varjamise või selle toimepanemise hõlbustamise eesmärgil toimepandud tapmine

Teise süüteo varjamise või selle toimepanemise hõlbustamise eesmärgil toimepandud tapmise koosseisu on kirjeldatud KarS §-is 114 p 6. Antud säte sisaldab kahte toimepanijat iseloomustavat vastutust muutvat erilist isikutunnust § 24 lg 3 mõttes. Tegu, mida püütakse võimaldada või varjata, peab olema kuritegu. Teise teo suhtes peab toimijal olema tahtlus sihikindla tegutsemise mõttes. See, kas tagajärg on saanud, ei ole tähtis. Esimese astme otsese tahtluse jaoks ei ole nõutav ka see, et toimija peaks tagajärje saabumist kindlaks. See tähendab, et teise kuriteo võimaldamise või varjamise kavatsusega võib tegu olla ka võimalikuks pidamise korral.³⁷

³⁷ Samson, E. (viide 35).

Selle punkti all mõistetakse näiteks võimaliku tunnistaja kõrvaldamist, kes võib kuriteo või selle toimepanija kohta tõepäraseid seletusi anda või isiku kõrvaldamist, kes võib takistada kavatsetava süüteo toimepanemist. Tähtsust ei oma, kas seda tehti enda või teise isiku poolt toimepandud süüteo varjamise või kavatsetava süüteo toimepanemise hõlbustamise eesmärgil. Kuriteo või väärteo tunnustele mittevastava õiguserikkumise või lihtsalt ebaeetilise teo varjamise või selle sooritamise hõlbustamise eesmärgil toimepandud tapmine tuleb kvalifitseerida § 113 järgi. Kuritegu on lõpule viidud tapmise toimepanemisega, olenemata sellest, kas teist süütegu õnnestus tegelikult varjata või selle toimepanemist hõlbustada³⁸.

Näide. Aleksander Nikolajev kägistas 14. juulil 1992.a. Tallinnas Pebre tn. 4-12 Leonid Nebelase korteris joobeseisundis L. Nebelase suhtes toime pandud röövimise varjamise eesmärgil põrandal lamavat Leonid Nebelast seni, kuni kannatanu suri.³⁹

2.7. Tapmine lõhkeseadeldise või lõhkeaine kasutamisega

Vaadeldav säte sisaldab kahte tapmistegu iseloomustavat tunnust, kirjeldades tapmise toimepanemise vahendit. Lõhkeseadeldis on lõhkematerjali sisaldav seade, mille funktsioon on purustuste tekitamine plahvatuse toimele. Lõhkematerjali definitsioon sisaldub lõhkematerjaliseaduse §- 1 lg-s 2. Vastavalt sellele on lõhkematerjal lõhkeaine, pürotehniline aine või nimetatud ainet sisaldav toode või vahend. Tapmine on toime pandud käesoleva sätte tähenduses, kui tapmisel lõhkeseadeldist või lõhkematerjali kasutati. Oluline on siinjuures, et lõhkeseadeldist kasutati sihipäraselt plahvatuse põhjustamiseks. Samas ei ole aga nõutav plahvatusega üldohtliku olukorra tekitamine ehk kõrvaliste isikute elu, tervise, vara või keskkonna ohtu seadmine. Kui aga selline olukord põhjustati, kvalifitseeritakse kuritegu § 114 p 2 ja 7 kogumina. Oluline on, et lõhkematerjali või lõhkeseadeldise kasutamisega põhjustati vähemalt ühe inimese surm. Kogum on võimalik ka KarS-i 22. ptk 4. jaos sätestatud lõhkematerjaliga seotud süütegudega⁴⁰.

Näide. Mark Klaus, Sergei Kubassov ja Sergei Sahnov- Nõulik süüdistuses § 101 p 1,7 järgi. Kohtualused võlgnesid Aleksandr Orinitsale 68 000 krooni. Et mitte maksta võlga 68

³⁸ Pikamäe, P., Sootak, J. (viide 4), § 114 komm.

³⁹ Riigikohtu otsus 4. aprillil 1995.a. Kriminaalasi nr. III-1/1-15/95, RT III- 1995, 56.

⁴⁰ Pikamäe, P., Sootak, J. (viide 4), § 114 komm.

000 krooni A. Orinitsile, paigutasid kohtualused tema auto alla lõhkeseadeldise, mille tagajärjel kannatanu auto lõhkes Tallinnas Kärberi tn 33 ja 39 majade vahel, 31.05.1995.a. kella 07.05 ajal, kui ta asus autoga tööle sõitma. Aleksandr Orinits suri tema auto alla paigaldatud pommi plahvatuse tagajärjel saadud vigastustesse. Seega tapsid kohtualused Aleksandr Orinitsa omakasu motiivil ja arvestades lõhkekeha suurt üldohtlikkust ja purustustoimet, paljude inimeste elule ohtlikul viisil.⁴¹

Ülaltoodud kaasusest on näha, et kohtualused mõisteti süüdi tapmise toimepanemise eest omakasu ajendil ja paljude inimeste elule ohtlikul viisil ehk tollaegse KrK § 101 p 1, 7 alusel, mitte aga lõhkeaine või lõhkeseadeldise kasutamisega toimepandud kuriteo eest. Probleem oli selles, et 1995 aastal puudus KrK §-s 101 vastav raskendav asjaolu ja see lisati alles 19. 06. 1998.a. Enne seda lahendati probleem punktide järgi, mis nägid ette vastutuse tapmise eest omakasu ajendil ja paljude inimeste elule ohtlikul viisil.

3. Tagasivaade kriminaalkoodeksile

KarS § 114 ei näe ette vastutust erinevalt senisest KrK §-st 101 tahtliku tapmise eest, kui see pandi toime huligaansel ajendil või seoses kannatanu poolt teenistusliku või ühiskondliku kohustuse täitmisega või süüdlasele teadvalt raseda naisisiku, rauga või lapsealase suhtes. Tapmine seoses vägistamisega on hõlmatud karistusseadustikus julmuse mõistega ja sellise seksuaalkuriteo toimepanemise eest vastutab isik KarS § 114 p 1 järgi.

KrK järgi karistati tapmise eest, kui see oli toimepandud huligaansel ajendil siis, kui tapmine pandi toime ilmsest lugupidamatusest ühiselureeglite ja üldtunnustatud moraalnormide vastu. Sisuliselt on tapmine toime pandud ilma mõjuva põhjuseta, lähtudes puht anarhistlikest, sügavalt egoistlikest arusaamadest isikuvabadusest.

Näide. Andrei Talõzin anti kohtu alla süüdistatuna selles, et ta 2. jaanuaril 1995. a. kella 2-3 vahel öösel, olles alkoholijoobes, tappis Sillamäe linnas Ranna baari fuajees huligaansel ajendil Roman Trei püstolilasuga pähe. A. Talõzini käitumine võis olla tema enda jaoks seotud ebaõnnestunud katsega leppida baaris oma abikaasaga, kuid ülejäänute suhtes lähtus

⁴¹ Tallinna Ringkonnakohtu lahend - 24 mai 2000.a. Tallinna Ringkonnakohtu arhiiv.

ta sügavalt egoistlikest arusaamadest isikuvabadustest. Nagu huligaansel ajendil tapmisele tunnuslik, puudus tal eesmärk kindla isiku tapmiseks ja kannatanuks osutus ettesattunud isik, kelle A. Talõzin tappis ilma igasuguse ajendita või soovist kasutada tähtsusetut ajendit tapmise ettekäändena.⁴²

KrK järgi oli tapmine toime pandud seoses kannatanu poolt teenistusliku või ühiskondliku kohustuse täitmisega (KrK § 101 p 4), kui selle eesmärgiks oli takistada kannatanu õiguspärasest tegutsemisest nende kohustuste täitmisel või sellise tegevuse eest kätte maksta. Tapmine on kvalifitseeritav vaadeldava paragrahvi järgi, kui see pannakse toime seoses kannatanu enda, mitte aga seoses kolmandate isikute poolt teenistusliku või ühiskondliku kohustuse täitmisega.

Ühiskondlik kohustus on näiteks osavõtmine õigusemõistmisest kohtukaasistujana, avaliku korra kaitsmine kaitseliidu liikmena jne. Politseiametniku või temaga võrdsustatud isiku tahtlikku tapmist seoses nende teenistusliku või ühiskondliku kohustuse täitmisega ühiskondliku korra kaitse alal kvalifitseeriti mitte paragrahvi 101 alusel, vaid § 184² lg. 2 järgi. Tahtlik tapmine, mis oli toime pandud paranemisteele asunud kinnipeetava terroriseerimisel või kallaletungil kinnipidamiskoha administratsiooni esindajale, oli kvalifitseeritav kuritegude ideaalkonkurentsina § 75¹ ja paragrahvi 101 punkti neli järgi.⁴³

Süüdlasele teadvalt raseda naise tapmine KrK järgi (KrK § 101 p 6) eeldas, et süüdlane on kannatanu rasedusest teadlik. Kuriteo ajend ei oma seejuures mingit tähtsust. Ei ole oluline, millisel motiivil süüdlane tegutses. Antud punkti järgi oli kvalifitseeritav ka rauga või teadvalt lapsealise tapmine, kes abitu seisundi tõttu ei ole suutelised mõrvarile märkimisväärset vastupanu osutama. Lapsealiseks (p 6) peab kohtupraktika isikut, kes ei ole veel saanud 14 aastat vanaks. Süüdlane peab kannatanu vanust kas täpselt teadma või tunnuste alusel möönma, et ta on noorem kui 14-aastane.⁴⁴

Näide. Vassili Otskalenko 30.juulil 1992.a. Läänemaal Ridala vallas tassis lapsealise 10-aastase Svetlana Volkova Kiltsi, Pullapää metsa, tahtes teda vägistada. Vassili Otskalenko

⁴² Riigikohtu otsus 16. jaanuaril 1996. a. Kriminaalasi nr. 3-1-1-8-96, RT III- 1996, 8, 105.

⁴³ Rebane, I. (viide 31), lk 354, § 101 p.4, komm. 6b,c.

⁴⁴ Sootak, J. (viide 12), lk 40.

võttis tüdrukul jalast lühikesed püksid ja aluspüksid. Peale selle võttis jalast oma püksid ja püüdis astuda sugulisse vahekorda, mis aga ei õnnestunud kuna tüdruk hakkas karjuma ja nutma. Hirmust, et tüdruk räägib kodus kõik ära, tekkis Vassili Otskalenko mõte Svetlana Volkova tappa. Alaealise vägistamiskatse varjamiseks asetas ta kannatanule pähe spordipüksid ja pükste kummiga kägistas tüdruku, tõmmates kummi kaela ümber kokku. Peale selle peitis Vassili Otskalenko laiba puude alla, varjates seda mulla, lehtede ja okstega.⁴⁵

Raugaks loetakse kõrges vanuses isikut, millele lisanduvad ealised iseärasused nagu põdurus, töövõime vähenemine, kohanemiskõhased jne. Kõrge iga omaette võetuna ei pea alati olema isiku raugaks tunnustamise alus. Gerontoloogia seisukohalt on rauk 75 kuni 89 aastat vana isik, mil algab inimorganismi järjest kiirenev taandareng.⁴⁶

Mõrvast osavõtu reeglid sõltuvad sellest, kas konkreetne tunnus iseloomustab tapmistegu või tapmise toimepanijat. Mõrva eest vastutab ainult see osavõtja, kellel oli tahtlus selle tunnuse suhtes. Kui osavõtja seda ette ei näinud, kohaldatakse tema suhtes § 113. Erandina võib kihutaja võtta vastutusele mõrvakatse eest ka juhul, kui täide viidi tavaline tapmine, tema aga kallutas täideviijat kasutama tapmiseks piinavat viisi⁴⁷.

Toimepanijat iseloomustavad mõrvatunnused (p-d 4, 5, ja 6) on vastutust muutvad erilised isikutunnused ja nende puhul tuleb lähtuda §-st 24 lg 3. Seega vastutab osavõtu, samuti kaastäideviimise puhul mõrva eest üksnes see toimepanija, kellel vastav mõrvatunnus esines.

Karistus käesoleva paragrahvi järgi vajab individualiseerimist üldistel alustel. Suurt tähtsust omavad kuriteo toimepanemise motiivid. ENSV kriminaalkoodeksi kohaselt karistati tahtliku tapmise eest raskendavatel asjaoludel vabadusekaotusega kaheksast kuni viieteistkümne aastani või surmanuhtlusega, omakasu ajendil tapmise eest aga vabadusekaotusega sama tähtajani ühes kogu või osa vara konfiskeerimisega või ilma selleta või surmanuhtlusega ühes kogu või osa vara konfiskeerimisega või ilma selleta. Surmanuhtlusega karistati §-s 101 toimepandud kuriteo eest ka 07. 05. 1992.a. kehtestatud Eesti kriminaalkoodeksi kohaselt, 19.06. 1998 aastal jõustunud muudatuse kohaselt surmanuhtlus asendati eluaegse vabadusekaotusega.

⁴⁵ Riigikohtu otsus 10. mail 1994.a. Kriminaalasi nr. III-1/3-40/94.

⁴⁶ Riigikohtu otsus 1996.a. Kriminaalasi nr. 3-1-1-136-96, RT III- 1997, 4, 35.

⁴⁷ Samson, E. (viide 35) § 9 B II 1.

Vastutusele võeti isik senise kriminaalkoodeksi paragrahvi 101 järgi kolmeteistkümnest eluaastast. ENSV KrK järgi algas ja karistusseadustiku järgi algab vastutus tahtliku tapmise eest raskendavatel asjaoludel isiku neljateistkümne aastaseks saamisest.⁴⁸ Käeoleva töö autori poolt läbiviidud uurimus näitas selgelt, kui vajalik on tapmiste lihtkoosseisu ja enamohtliku koosseisu ehk mõrva eristamine. Mõrva koosseisus toodud raskendavad asjaolud on ühiskonna seisukohalt täiesti vastuvõetamatud ja nende toimepanijaid peab ka kõige karmimalt karistama. See muidugi ei anna alust arvamuseks nagu tapmise lihtkoosseis või privilegeeritud koosseisud oleksid ühiskonna poolt vastuvõetavad, nende kuritegude toimepanemine ei ületa lihtsalt inimlikkuse ja ühiskonna taluvuse maksimaalset piiri.

§ 4. Privilegeeritud koosseisud

1. Provotseeritud tapmine

Provotseeritud tapmise koosseisu kohaldamise kasulikkus seisneb tema paindlikkuses. Selle abil on võimalik süüdistatavat, kellele kaasa tuntakse, kohelda leebemal moel (leebema karistuse näol), samas ei välistata tema süüd.

KarS-is sätestatud provotseeritud tapmine on privilegeeritud koosseis, mis annab toimepanijale hingelise erutus seisundi või teisisõnu afekti olemasolul märkimisväärse eelise karistuse mõistmisel. Seda paragrahvi kohaldatakse ka siis, kui esinevad §-s 114 loetletud asjaolud. Eesti karistusseadustik läheb siinkohal privilegeerimise aluse määratlemisega kaugemale, kui seda teevad mõnede teiste maade kriminaalkoodeksid ja kohtupraktika. Näiteks valitseva Saksa kohtupraktika seisukoha järgi on provotseeritud tapmine privilegeeritud ainult tapmise põhikoosseisu suhtes. Mõrva tunnuste esinemisel seda kohaldada ei saa. Põhiliseks põhjuseks on asjaolu, et provotseeritud tapmise teksti järgi tuleb kergendada ainult tapja vastutust. See asjaolu on seotud kurjategijaliikide teooriaga, mis teeb vahet - mõrvaril ja tapjal. Seepärast tuleb eelistada käsitlust, mille kohaselt provotseeritud tapmise paragrahvi tunnuste esinemisel tuleb seda paragrahvi kohaldada isegi juhul, kui toimepanija käitumine vastab muidu tapmise paragrahvile.⁴⁹

⁴⁸ Rebane, I.(viide 31)lk 41, § 10 lg. 2.

⁴⁹ Samson, E. (viide 35)

Provotseeritud tapmise kui konkreetse kuriteokoosseisu kvalifitseerimiseks (KarS § 115) peaksid olema täidetud kolm tingimust. Esiteks, isik viibis kuriteo toimepanemisel niisuguses emotsionaalses seisundis, mida võib kirjeldada kui füsioloogilist afekti. Teiseks, isiku niisuguse seisundi provotseeris kannatanu oma mitteõiguspärase käitumisega. Kolmandaks, et niisugune olukord tekkis äkki, subjekti jaoks ootamatult või kumulatiivselt.

Praegusel hetkel valitseb Eesti kohtupraktikas ja õigusteadlaste hulgas teatav ebaselgus nn afektiivsetes seisundites toimepandud süütegude osas. Peamiseks probleemiks on kujunenud hingelise erutuse seisundi ehk afekt mõiste ning kes ja kuidas peaks seda tuvastama. Probleemi olemusest annavad kinnitust ühelt poolt hingelise erutuse sätestamine kuriteo koosseisulise tunnuseks KarS-s, mis justkui peaks selle seisundi kuuluvuse probleemi üheselt lahendama, kuid teiselt poolt murendab seda arusaama kohtute soov tugineda praktikas hingelise erutuse seisundi tuvastamisel valdavalt kohtupsühhiaatria ja -psühholoogia kompleksekspertiisile.

Õigusteadlaste hulgas arenenud karistusõigusliku diskussiooni keskseks küsimuseks on arutelu hingelise erutuse seisundi kui KarS §-s 115 sätestatud kuriteokoosseisu konstitutiivse tunnuse ja KarS § 57 lg 1 p-s 6 sätestatud karistust kergendava asjaolu kuulumine inimese psüühikat uurivate teaduste või karistusõiguse valdkonda.

Diskussiooni raames on erialaspetsialistid leidnud, et juriidilises kontekstis traditsiooniliselt kasutatavale mõistele „hingelise erutuse seisund“ on aga raske leida vastet tänapäevase teadusliku psühholoogia terminoloogias. Seni on seda terminoloogilist lõhet ületavaks sillaks olnud mõiste „füsioloogiline afekt“. Kuid mõiste „füsioloogiline afekt“ ei ole tänapäeva teadusliku psühholoogia terminoloogilises raamistikus korrektne tähistus ühelegi psüühilisele seisundile. Probleemne on ka füsioloogilise afekti ja patoloogilise afekti eristamine, kuna mõlemad on kliinilise psühholoogia ja psühhiaatria seisukohalt ühesuguse päritolu ja struktuuriga psüühilised seisundid, mille puhul on erinev vaid väljendatuse intensiivsus. Seega on emotsionaalsete seisundite hindamisel õige teha seda psühholoogilise-psühhiaatrilise kompleksekspertiisi raames. Eksperdid võiks anda siin hinnangu mitte afekti, vaid selle kohta, kas isikul esinenud neurootiline häire piiras tema arusaamise ja sihipärase tegutsemise võimet või mitte ning, mis teatavatel tingimustel võib tuua kaasa õiguslikke tagajärgi, mis on sätestatud KarS üldosas karistust kergendavate asjaoludena (KarS § 57 lg 1

p 6) ja KarS eriosas provotseeritud tapmise puhul (KarS § 115).⁵⁰. Niisugune arusaam on jõudnud karistusseadustiku kommentaaridesse, kus öeldakse samuti, et tugeva hingelise erutuse seisundi kindlakstegemiseks peab isikul olema diagnoositud neurootiline häire kui vältimatu eeldus selleks, et isiku võime oma tegudest aru saada ja neid juhtida oli piiratud⁵¹. Siinjuures korratakse kommentaarides eespool esitatud väidet, et mõisted „füsioloogiline afekt“ ja „patoloogiline afekt“ ei ole enam kooskõlas tänapäeva (kliinilise) psühholoogia ja psühhiaatriaga, mistõttu neist kui iganenutest tuleks loobuda. Ka uuemas karistusseadustiku kommenteeritud väljaandes jäädakse niisuguse käsitluse juurde, mille järgi „tugeva hingelise erutuse seisundi“ puhul on tegemist neurootilise häirega⁵².

Seevastu normativistlikku seisukohta pooldavad õigusteadlased on avaldatud arvamust, et afektiseisundit ei ole meditsiini seisukohalt olemas ja hingelise erutuse seisundi puhul on tegemist puhtalt õigusliku kriteeriumiga, mille tuvastamine on kohtu pädevuses ning vastavate erialaspetsialistide kohtupsühholoogide ja psühhiaatrite ekspertiisid ei saa selles küsimuses kaasa rääkida.⁵³ Vastasel korral lähtuvad kohtunikud otsuste tegemisel ambulatoorsest kohtupsühhiaatria-psühholoogia kohtuekspertiisi aktist, mitte asjas tuvastamist leidnud asjaoludest. Viimase seisukohaga on sarnane ka Riigikohtu praegune praktika ning tendentsiks näib kujunevat, et afekti kui seisundi tuvastamiseks ei ole enam vaja eriteadmisi. Riigikohus on 06. juuni 1995.a. asja nr. III-1/1-40/95 lahendanud järgmiselt: *“Kriminaalasja materjalidest nähtub, et kohtualuse O. Sillamaa kassatsioonkaebus tema süüdimõistmise kohta KrK § 100 järgi ja taotlus kvalifitseerida süüdistus ümber KrK § 103 järgi, ei ole põhjendatud. KrK § 103 kuriteokoosseis hõlmab tapmist äkki tekkinud tugeva hingelise erutuse seisundis, mille põhjustas vägivald või raske solvamine kannatanu poolt. Tugeva hingelise erutuse tekkimine äkki, nagu see on omane füsioloogilise afekti seisundile, ei ole kooskõlas kuriteo tehivoludega: pärast väidetavat löömist ja solvamist kannatanu J. Vainola poolt tõusis O. Sillamaa laua tagant, haaras taskust püstoli ja vinnastas selle, eemaldus ukse juurde ning tulistas seejärel 4 lasku. O. Sillamaa ütluste järgi tulistanud ta arvatavalt kaks esimest lasku hoiatuseks (tl. 100). Kriminaalasja materjalide järgi ei ole võimalik sedastada, et kannatanu J. Vainola oleks O. Seljamaad löönud või raskesti solvanud. Kainenemisele paigutamise aktist nr. 466*

⁵⁰ Kompus, T. Emotsionaalsete seisundite hindamine kohtupsühholoogilisel ekspertiisil.- Juridica II, 2002, lk 96

⁵¹ Karistusseadustik. Kommenteeritud väljaanne (koost. J. Sootak, P. Pikamäe). Tallinn: Juura 2004, § 57 komm. 10.

⁵² Karistusseadustik. Kommenteeritud väljaanne (viide 4) § 57 komm. 10.

30. augustil 1994. a nähtub, et O. Sillamaa oli raskes alkoholijoobes ning tal ei esinenud löömisele viitavaid vigastusi (tl. 15). Kriminaalasjas puuduvad andmed, milliseid J. Vainola sõnu käsitas O. Seljamaa solvamisenä. Kummatigi ei suuda raskes alkoholijoobes inimene adekvaatselt hinnata talle öeldu sisu. “

Eestoodud lahendis ei pidanud kohus vajalikuks küsida arvamust ekspertidelt, vaid lähtus üksnes asjas tuvastamist leidnud faktidest ja sündmuse kirjeldusest.

Siinkohal ei nõustu magistr töö koostaja ülaltoodud lähenemisega, mille kohaselt piisab asja lahendamisel üksnes kohtuniku enda kompetentsist, et otsustada füsioloogilise afekti esinemine konkreetsel juhul. Kõnealuse diskussiooni raames võib nõustuda küsimuse lahendamisel seisukohtadega, mille kohaselt peavad ja saavad psühholoogid ja psühhiaatrid, vastavalt oma eriteadmistele osutada abi kohtule afekti seisundi määratlemisel.⁵⁴ Tegemist on ikkagi vastava eriala valdkonda kuuluvate küsimustega olenemata sellest, et afekti mõiste sisustamine ei ole üheselt arusaadav. Hingelise erutuse seisundil kui juriidilisel mõistel võivad olla erinevad käitumisteaduslikud vasted, mis tehakse kindlaks nende seisundite obligatoorsete tunnuste esinemise kaudu. Üldiselt on tegemist afektiivsete ehk emotsionaalsete seisunditega, mis jagunevad kahte suurde gruppi: haiguslikud (patoloogilised) ja normi piiresse jäävad (mittepatoloogilised). Patoloogia esinemise üle otsustab psühhiaater (meedik), normi piiresse jäävate seisundite esinemise üle aga psühholoog vastava ekspertiisi käigus. Füsioloogiline afekt kuulub ühetähenduslikult normi piiresse jäävate nähtuste ringi, mille esinemise või mitteesinemise teeb kohtupsühholoogia ekspertiisi käigus kindlaks psühholoog (mitte psühhiaater ja mitte jurist). Kas oli tegemist hingelise erutuse seisundiga, mille provotseeris kannatanu oma (mitteõiguspärase) käitumisega, seda otsustab lõppkokkuvõttes kohus. Kohus saab otsustada, kas ja millisesse mõttelisse ringi tuvastatud seisund – (a) õiguslikult mitterelevantse afektid; (b) afekt kui karistust kergendav asjaolu KarS § 57 lõike 1 punkti 6 järgi; (c) afekt kui hingelise erutuse seisund KarS § 115 mõttes; (d) afekt arusaamis- ja juhtimisvõimet piirava tegurina KarS § 35 mõttes või (e) afekt kui süüdivust täielikult välistav faktor KarS § 34 tähenduses – konkreetses kaasuses kuulub. Psühholoogide ja psühhiaatrite ekspertide rolli vähenemine kriminaalmenetluses võib kogu protsessi tasakaalust välja viia. Ainus reaalne arengutee on ekspertide üha intensiivsem kaasamine kriminaalmenetlusesse.

⁵³ Randma.P. Afekt kui hingelise erutuse seisund ja ajutine raske psüühikahäire. – Juridica 2005/5, lk 321- 331.

Provotseeritud tapmise eelduseks on, et hilisem ohver oleks ilma tapja süüta teda või tema lähedast vägivaldselt kohelnud või solvanud. See tegu pidi tapja raevu ajama ja samas tapmist toime panema ajendama. Sellise põhjusliku seose olemasolul on alati tegemist vähemohtliku tapmisega. “Samas” ei tähenda siin ruumilist ega ajalist lähedust, vaid seda, et tegu pandi toime motivatoorses seoses raevuga, s.t. veel selle kestmise ajal. See ei välista ruumilist ega ajalist distantsi provokatsioonist.

Magistritöö koostaja peab siinkohal vajalikuks juhtida tähelepanu asjaolule, et vägivalla tuvastamine on vaadeldavas kuriteos suhteliselt lihtne, kuid oluliselt keerulisem on kindlaks teha solvamise esinemist. Mingi teo või väljaütlemise tajumine solvavana on alati subjektiivne. Kohtupraktikas on asunud seisukohale, et provotseerivaks solvamiseks tuleb pidada ainult niisugust tegevust, mida peetakse ühiskonnas üldiselt mitteõiguspäraseks. Samas on küsitav õigustmõistmine isiku üle, kes pärineb oluliselt erinevast sotsiaalsest ühiskonnast. Sellisel juhul ei ole solvamise tuvastamisel võimalik lähtuda üksnes õigustmõistva ühiskonna tõekspidamistest vaid seejuures tuleks arvestada ka ühiskonna arusaamau, kust isik pärineb.

Tapja lähedase isiku all tuleks mõista kindlasti perekonnaliikmeid, sugulasi sh. abieluvälise kooselu pooli. Tapja või tema lähedane isik peab olema otseselt kannatanu poolt toimepandud solvamise, vägivalla või ähvardamise objektiks. Kui kannatanupoolne vägivald seisnes suures ulatuses vara kahjustamises või sellega ähvardamises, peab tapja või tema lähedane isik olema selle vara omanik või valdaja või omama selle suhtes erilist ja õigustatud huvi⁵⁵.

Sellises äkki tekkinud erutuse ehk afektiseisundis on inimesel ebatavaline emotsionaalne pinge, mille tulemusena inimese tegevus allub vähe teadvusele ja tahtele, ehkki süüdlane on süüdivusseisundis- seega on tegemist vastureaktsiooniga kannatanu õigusvastasele käitumisele. Vägivalla all mõistetakse nii füüsilise vägivalla kasutamist kui ka sellega ähvardamist (peksmine, löömine jne). Solvamise all mõistetakse aga inimväärkuse alandamist nii sõnades kui ka tegudes ning see võib olla suunatud tapja enda kui ka tema lähedaste (näit. perekonnaliikmete) vastu. Solvamine sõnadega võib väljenduda näiteks

⁵⁴ Saar.J. Pikamäe.P. Hingelise erutuse seisund. Probleemidest Eesti karistusõiguses ja kohtupraktikas, Juridica, 2006, nr.9, lk.591-600

⁵⁵ Pikamäe, P., Sootak, J. (viide 4), § 115 komm.

süsteematiliste isiku inimväärikust alandavate märkuste tegemises. Kui süüdlase reageeringu kutsus esile kannatanu mõni muu ebaseaduslik tegu (laim, omavoli jne), pole tegemist provotseeritud tapmisega. Kuritegu subsumeeritakse antud sätte järgi juhul, kui reageering kannatanu õigusvastasele teole oli vahetu, kohene ning tahtlus kannatanu tappa, viiakse ka otsekohe täide. Tugevat hingelist erutust esilekutsunud asjaoludest tapmist lahutava ajavahemiku hindamisel tuleb arvestada konkreetse juhtumi eripära. Vastasel juhul subsumeeritakse tegu olenevalt olukorrast kas KarS § 113 või 114 järgi.⁵⁶

KrK § 103 kohaselt pidi kannatanu tapjat raskelt solvama, kuid samas tekib küsimus, mida ühes või teises situatsioonis erinevatel asjaoludel pidada just raskeks solvamiseks ja mida pidada KarS kohaselt solvamiseks. Kas karistusseadustikus mõistetakse solvamise all seda sama, mida mõisteti Kriminaalkodeksis raske solvamise all või on nad erinevad mõisted? Arvatavasti jääb see küsimus kohtupraktika lahendada.

Näide. R. Nazerovi süüdistati selles, et ta 17. märtsil 1994. a. oma elukohas armukadeduse pinnalt tekkinud tülis löi tapmise eesmärgil kahel korral noaga selga abikaasale Olga Nazerovale. Saadud vigastuste tagajärjel kannatanu suri sündmuskohal. Ringkonnakohtu kriminaalkolleegium leidis, et R. Nazerov tappis oma abikaasa äkki tekkinud tugeva hingelise erutuse seisundis, mille põhjustas vägivald ja raske solvamine kannatanu poolt. Milles konkreetselt kannatanupoolne vägivald süüdimõistetu suhtes väljendus, kohtuotsuses ei täpsustata. Raskeks solvamiseks on ringkonnakohtu kriminaalkolleegium lugenud O. Nazerova poolt rahvuslikul pinnal rajaneva solvava väljendi ütlemist kohtualusele. Ringkonnakohus on kuriteo kvalifitseerimisel võtnud aluseks ainult kohtupsühholoogiaekspertiisi aktis sisalduva oletusliku arvamuse kohtualusel esinenud füsioloogilise afekti kohta ja kohtualuse enda ebajärjekindlad ütlused. Antud asjas Riigikohtu kriminaalkolleegium tühistas Tallinna Ringkonnakohtu kriminaalkolleegiumi otsuse ja saatis asja uueks arutamiseks⁵⁷.

Kui süüdlane sattus vägivalla tagajärjel kannatanu poolt hädakaitseisundisse ja tappis kannatanu selle piiride ületamisel, samuti juhul, kui ta tappis kannatanu, olles ekslikul arvamusel, et kannatanu teda ründab, vastutab ta üksnes hädakaitse piiride ületamisel või näilikus hädakaitstes toimepandud tegude eest, sõltumata sellest, kas ta tegutses tugeva

⁵⁶ Sootak, J. (viide 12), lk. 43.

⁵⁷ Riigikohtu otsus 2. mail 1995. a. Kriminaalasi nr. III-1/1-26/95, RT III- 1995, 7, 79.

hingelise erutuse seisundis või mitte. Hädakaitse piiride ületamisel kohaldatakse nimetatudjuhul KarS § 117 surma põhjustamine ettevaatamatusest.

Vastutus kuriteo eest ei ole ka välistatud, kui tapmine pandi toime äkki tekkinud tugeva hingelise erutuse seisundis kakluse või tüli käigus, olenemata sellest, mis põhjusel kaklus või tüli tekkis. Subjektiivsest küljest eeldab vaadeldav kuritegu tahtlust. Füsioloogilise afekti seisund ei välista tahtlust.

Enne KarS-i kehtinud kriminaalkoodeksis nähti §-s 103 ette kergem karistus, kui endises ENSV KrK-s. Karistati vabadusekaotusega kuni nelja aastani. Senises KrK-s ei olnud karistuse mõistmisel antud kohtunikele valikuvõimalust. Karistusseadustik seevastu annab kohtunikele karistuse mõistmisel suure valikuvõimaluse. KarS- i kohaselt karistatakse tapmise eest kui, see on toime pandud äkki tekkinud tugeva hingelise erutuse seisundis, mille on põhjustanud kannatanu poolne vägivald või solvamine tapja või tema lähedase isiku suhtes (algteksti kohaselt enne esimest lugemist Riigikogus karistati tapmise eest, kui see oli toime pandud äkki tekkinud tugeva hingelise erutuse seisundis, mille oli põhjustanud tapja või talle lähedase isiku julm või solvav kohtlemine tapetu poolt)- ühe kuni viie aastase vangistusega. Erinevalt senisest KrK-st on karistusseadustikus välja toodud asjaolu, et tapmise hingelise erutuse seisundis võib esile kutsuda solvamine tema lähedase isiku suhtes.

2. Lapse tapmine.

Vaadeldava paragrahvi juures on tegemist ühe tapmise vähemohtliku liigiga, mis on kehtestatud eelkõige just seepärast, et lapse ema viibib nii sünnituse ajal kui ka vahetult pärast sünnitust väga ebastabiilses sünnitusest esile kutsutud psühhofüsioloogilises seisundis, mis võrdub füsioloogilise afektiga. Niisuguses hingelise erutuse seisundis võibki ta mitmesugustel põhjustel oma lapse tappa (hingeline segadus tuleviku pärast, viha lapse isa vastu jne), kuid sellisel juhul vastutab ema § 116 alusel sõltumata psühhofüsioloogilise ekspertiisi tulemustest.

Eelkirjeldatud psühhofüsioloogiline seisund kestab lühikest aega ning see tähendab, et kui sünnitusest on möödunud juba paar päeva, misjärel ema tapab oma lapse, vastutab ema üldises korras KarS §-de 113 või 114 järgi. Sellistel juhtudel tuleb määrata psühholoogiaekspertiis, tegemaks kindlaks, kas ema viibis veel eelpool kirjeldatud hingelise

erutuse seisundis või mitte. Kuna psühhofüsioloogiline seisund lähtub iga isiku subjektiivsest olukorrast, siis selle tegelik kestus võib erinevate isikute puhul vägagi erineda.

Üldiselt saab privilegeerimisaluseid liigitada kaheks -bioloogilised ja sotsiaalsed. Lapsetapmist privilegeerivaid sotsiaalseid tunnuseid on määratletud mitmeti. Itaalia KrK art. 578 on pealkirjastatud "Lapsetapmine au päästmiseks" ning seal on juttu "lapse tapmisest, selleks et päästa oma või oma lähedase sugulase au". Sotsiaalsetele tunnustele viidatakse veel Hollandi, Portugali jt. maade kriminaalkoodeksites. Bioloogilise tunnusega peetakse silmas sünnitaja erilist psühhofüsioloogilist seisundit. Mõnikord viidatakse sellele otse seaduse tekstis nagu näiteks Brasiilias (*sünnitusakti mõjul oma lapse tapmine sünnituse ajal*) või Kreekas (*kuni ta on sünnitusest tingitud seisundis*). Enamasti räägib seaduse tekst aga lihtsalt lapse tapmisest sünnituse ajal või vahetult pärast seda, kusjuures sünnitaja erilisele psüühilisele seisundile viidatakse enamasti kommentaarides. Vastsündinu tapmise põhjust on püütud seletada ka kolmandal viisil, nimelt selle bioloogilist ja sotsiaalset aspekti ühendades. Väidetakse, et eostumisse ja rasedusse negatiivselt suhtuval naisel tekib spetsiifiline seisund - raseduse psüühiline väljatõrjumine. See iseloomustab naise hoiakut nii raseduse kui ka sünnituse ajal ning moodustab selle kuriteo kompleksse motiivi, olles ühtlasi piisav alus lapsetapmise privilegeerimiseks kriminaalseaduses.⁵⁸

Lapsetapmisena kvalifitseeritakse ka nn. monstrumi, ebardi tapmine. Rooma õigus pidas ebardi tapmist iseenesestmõistetavaks. Keskaegse kanoonilise õiguse arusaama järgi ei olnud monstrumil hinge (see oli lihtsalt *massa carnis*) ning järelikult ei pälvinud selline olend elukaitset. Selline seisukoht valitses kuni XIX sajandi alguseni. Tänapäeval on vastsündinud ebard samasuguse õiguskaitse all nagu iga teine vastsündinu; on loobunud ka vastava tapmise eraldi privilegeerimisest⁵⁹.

Karistusseadustik lähtub vastsündinu tapmise privilegeerimisel bioloogilisest tunnusest, nimelt sünnitusest esilekutsutud erilisest psühhofüsioloogilisest seisundist. Antud juhul on sellise seisundi näol tegemist privilegeerimisalusega, mitte kuriteo koosseisulise tunnusega, mistõttu ei ole nimetatud seisundi tuvastamine antud paragrahvi kohaldamise jaoks vajalik.

⁵⁸ Sootak, J. (viide 12), lk 41-43.

⁵⁹ Sootak, J. (viide 12), lk 41-43.

Näide. Marina Šimanova pani toime oma vastsündinud lapse tapmise, mis seisnes selles, et ta sünnitas korteri tualettruumis ning kui saabus kohale kutsutud kiirabi, selgus, et laps oli sünnitatud WC-potti ja oli surnud. Kohtuarstliku ekspertiisi aktist nähtub, et vastsündinud lapse surma põhjuseks oli mehaaniline lämbumine uppumise tagajärjel, mida tõestavad kopsu vesipuhitus, helepunased, laialivalgunud laigud kopsukelme all, vedelik hingamisteedes, seedetraktis ja põhiluu-urkes, samuti lämbumisele iseloomulikud siseelundite muutused.⁶⁰

Selle kaasuse puhul pani ema kuriteo toime süüdimatuseseisundis, mille põhjustas, nagu hiljem selgus, krooniline vaimuhaigus, mida süvendas veelgi lapse sünni ja hirm ning teadmatus tuleviku ees.

Kuriteo subjekt saab antud kuriteo puhul olla ainult vastsündinud lapse ema- eriline isikutunnus ehk karistusseadustiku mõistes mitteehtne erisubjekt. Kõik teised ettenähtud kuriteost osavõtjad (kihutaja ja kaasaaitaja), välja arvatud ema ise, vastutavad KrK § 113 või § 114 järgi, kusjuures kihutaja ja kaasaaitaja tegevuse kvalifitseerimisel tehakse viide KarS §-le 22. Vastsündinu ettevaatamatu surmamine subsumeeritakse KarS § 117 järgi.⁶¹

Karistusseadustiku eelnõus oli ema poolt oma sündiva või vastsündinud lapse tapmise eest karistuseks ette nähtud ühe kuni viie aastane vangistus (KarS § 116 lapsetapmine). Pärast esimest lugemist Riigikogus sätestati kommenteeritavas paragrahvis ettenähtud kuriteo toimepanemise eest 5-aastane vangistus. Endisest ENSV kriminaalkoodeksis ja kehtinud kriminaalkoodeksis, nähti antud kuriteo eest ette kuni 4 aastane vanglakaristus. Enne KarS-i kehtinud KrK § 102 järgi kuulus kriminaalvastutusele isik, kes oli saanud viisteist aastat vanaks (KrK § 10 lg 1) ja ENSV kriminaalkoodeksi järgi isik, kes oli saanud teo toimepaneku ajaks kuusteist aastat vanaks (§ 10 lg 1). Noorem kui 16-aastane ema ei kandnud üldse kriminaalvastutust oma vastsündinud lapse surma põhjustamise eest kommenteeritavas paragrahvis ettenähtud asjaoludel. Vastutus ei sõltunud sellest, kas laps oli sünnitatud haiglas või väljaspool seda.⁶² KarS § 33 järgi algab vastutus ema neljateistkümnenaastaseks saamisega.

⁶⁰ Tallinna Linnakohtu 07. 02. 2001.a. määrus. Kriminaaltoimik nr. ½-2892/2000. Tallinna Linnakohtu arhiiv.

⁶¹ Pikamäe, P. Sootak, J. (viide 4), § 116 komm.

⁶² Rebane, I. (viide 31), lk. 357, § 102 ja § 10 lg. 1.

Läbi ajaloo on lapsetapmine olnud üheks iseäralikumaks nähtuseks, millega reguleeriti perekonna suurust ja tagati kindel vara pärandamise süsteem põlvest põlve, eemaldades ebaseaduslikud lapsed. Laialt levinud oli vastsündinute ja väikelaste tapmine nii otseste kui kaudsete meetoditega. Erinevatest aegadest ja erinevatest kultuuridest on teateid, kuidas ebaseaduslikud lapsed on püütud vabaneda, olgu siis tegemist ühiskonnas aktsepteeritud nähtusega, mis toimub legaalselt ja millele ei järgne karistust või teoga, mille paneb kogukonnapoolseid sanktsioone kartes üksikisik toime salaja. Brutaalset lastetapmise tava tunni araabia ühiskonnas, kust selle kaotas alles Muhamed. Koraani 81. suurast loeme: "... *Kui elavalt maetud tütarlastelt küsitakse, miks on nad surmatud.*" Või 18. suura 33. salmis: *"Ära tapa oma lapsi puuduse kartuses."* Mitmes seoses leiame laste tapmise ja sellega ähvardamise motiive ka Piiblist (näiteks Mt 1,18- 25.: *Raamas kuulakse häält, nutmist ja itkemist palju. Raahel nutab oma lapsi ega lase ennast lohutada, sest neid ei ole enam.*)

Laste tapmise motiivid ja õiguslik suhtumine sellesse varieeruvad kultuuriti. Lapse sobivuse määramisel ühiskonda kehtivad maailma erinevates kultuurides erinevad kriteeriumid, millest olulisemad on sugu (sõjakad suguharud eelistavad poeglapsi), defektid (vigast last ei aktsepteeritud täieõigusliku ühiskonnaliikmena) ning sotsiaalne taust (vallaslapse sageli ei aktsepteerita). Erinevad on tapmise põhjused: majanduslikud (toidu nappus), religioossed (esmasündinud, kaksikud, vigased), sotsiaalsed (ebaseaduslikud lapsed). Samuti on vägagi erinevalt suhtutud läbi aegade emadesse, kes on oma vastsündinud lapse tapnud. Enne lapsetapmise kriminaalõiguslikult reguleerimist usuti, et surnud laps tuleb ise koju pärast lapse ümbermatmise rituaali ja tapab oma ema.

Näiteks vanas Eesti muistendis, kus noormees võttis naiseks teise mehe last ootava tüdruku. Tapab tüdruk salaja lapse ära ning hiljem läheb tapetud laps ise (esineb suurt kasvu mehena) koju ema tapma. Kätemaksus võib näha seost tavaõigusliku silm-silma-vastu printsiibiga, kajastades asendava ohvri tingimust: laps ei vabane enne, kui süüdlane on tema kohale asunud. Domineerivalt räägitakse vanades muistendites ema karistamise viisidest: surnud laps kummitab ema (näiteks muistne valm: *Nii kauaks ka meie, tapetud lapsed hulgu peale jääme, kuni viimsel päeval meie emade peale kohut mõistetakse ja siis me alles vangist lahti*

pääseme), põhjustab ema surma, mõnes variandis arreteerimise vms. On paar teadet, milles ainuüksi kuriteo avalikustamine toob kaasa ema surma.⁶³

Muistendites kajastuv karistuse teema puudutab aga teo otsesest täideviijat, s.t naist, ema. Külaühiskond tsenseeris kehtivaid käitumisnorme ja sanktsioneeris nende alusel üleastujaid. Abieluväliste laste sünd, mis paljastas eksimise normatiivsete käitumisreeglite vastu, pälvis üldise hukkamõistu. Naised ja tüdrukud, kes püüdsid häbist pääseda ja salaja oma lapsed tapsid, olid kahe tule vahel: ühelt poolt ähvardas neid kuriteo ilmsikstuleku korral ühiskonna hukkamõist ja karistus, teisalt rõhus saladuses hoitud süükoorma raskus. On väidetud, et lapsetapmist ei peetud varasemal ajal mõrvaks, kuna lapsele, kes kas oma füüsiliste puuduste tõttu või muudel, kultuurist tulenevatel põhjustel ei vastanud kehtivatele normidele, s.t kes oli ebasoovitud, ei antud inimese sotsiaalset staatust.

Praeguseks on ajaloo põhjal selge, et olendi võib ilma jätta tema juriidilisest või sotsiaalsest staatusest, kuid anatoomilist ei saa keegi ära võtta. Iga järjepidevust taotleva kultuuri eeltingimus on käsitada lapsi sotsiaalsete olenditena ja luua neile soodsad arengutingimused. Kaasaja Euroopa ühiskond on laste tapmist sotsiaalse probleemina hakanud tõsisemalt teadvustama alates 18. ja 19. sajandist, kuigi üksikuid samme ebaseaduslike laste kaitseks astuti ka varem. 1623. aastal võeti Inglismaal ja 1690. aastal Šotimaal vastu seadus vallaslaste tapmise tõkestamiseks, mis oli valitsuse vastus "ebaseaduslike imikute sagedastele tapmistele". See akt oli mitmeski mõttes ainulaadne, kuid 18. sajandil muutus laste tapmist käsitlev seadusandlus Euroopas üldiseks. 1803. aastal jõustus Inglismaal seadus, mis andis lootele juriidilise kaitse igas raseduse staadiumis⁶⁴.

Väikelapse tapmisel on nii üldine kui ka kitsam õiguslik tähendus. Üldises mõttes (nagu seda kasutatakse USA-s) tuleb selle all mõista ei midagi enam, kui väikelapse tapmist. Inglise õiguses (vastavalt 1938. aasta väikelapse tapmise seadusele - *Infanticide Act 1938*) tähendab see aga lapse tapmist ema poolt ja see ei ole kvalifitseeritav tahtliku tapmisena. Niisugune käsitus tuleneb eelkõige kaastundest naise vastu, kelle suhtes ei soovita rakendada seadust tema täies ranguses. Vastavalt nimetatud seadusele on väikelapse tapmisega tegemist siis, kui surm saabub 12 kuu jooksul pärast lapse sündi ja ema jätkuv tasakaalutus on seletatav

⁶³ Jürgenson, A. Tapetud laps ja lapsetapmine pärimuses sotsiokultuurilisel taustal. Arvutivõrgus. Kättesaadav: <http://www.folklore.ee/tagused/nr8/lapsetap.htm>.

lapse sünni või imetamisega kaasnevast psühhotraumast. Ema võib vastavalt käituda mitmetel põhjustel ja iga kord ei saa eeldada psüühikahäire olemasolu⁶⁵.

§ 5. Surma põhjustamine ettevaatamatusest

Karistusseadustikus on surma põhjustamine ettevaatamatusest privilegeeritud koosseis, mis kajastub KarS §-s 117. Käesoleva paragrahvi puhul ei ole tegemist tapmisega vaid teise isiku surma põhjustamisega. Tapmine ja surma põhjustamine kujutavad endast kahte erinevat mõistet, mida ei tohi omavahel ära segada. Teise inimese surma põhjustanud inimene ei ole karistusõiguslikus mõttes tapja ega mõrvar, kuid karistamise aluseks sellise teo eest on ühiskonna äärmiselt negatiivne suhtumine inimese surma, kui see põhjustati teise inimese poolt olgugi, et ettevaatamatusest.

Surm on põhjustatud ettevaatamatusest, kui süüdlane peab võimalikuks tapmiskoosseisule vastava asjaolu saabumist, kuid tähelepanematus või kohusetundetuse tõttu loodab seda vältida (kuritegelik kergemeelsus) või kui süüdlane ei tea tapmiskoosseisule vastava asjaolu esinemist, kuid oleks seda tähelepaneliku ja kohusetundliku suhtumise korral pidanud ette nägema (kuritegelik hooletus).

Näide. Tõnu Lappard 16. juunil 1995. a kella 9 paiku, miinilaeva “Sulev” manööverohvitserina, veendumata toiminguhohutuses, lülitas sisse radari, mille pöörlev antenn tabas mastis töötanud ajateenijat madrus-motoristi Dmitri Zolotuhhinit, kes löögi tagajärjel kukkus 10,5 m kõrguselt mastilt ja suri hiljem haiglas. Riigikohus asus eelnimetatud kaasuse osas seisukohale, et radari antenni tööpiirkonda vahetult enne radari töösse lülitamist kontrollimata ei näinud ta küll ette, et tema tegu võib põhjustada kuriteokoosseisule vastava tagajärje, kuid võis ja pidi ette nägema radari kontrollimatu lülitamise võimalikke tagajärgi⁶⁶

Teise isiku surma põhjustamine ettevaatamatuse tõttu eeldab üldjuhul tegevust, kuid on võimalik ka tegevusetusega. Viimasel juhul järgneb vastutus üksnes sel juhul, kui isikul lasus

⁶⁴ O'Connor, A. 1991. Child Murderess and Dead Child Traditions. A Comparative Study. FFC, no 249. Helsinki, lk 29-30

⁶⁵ Mason, J.K. McCall Smith, R.A. Õigus ja Meditsiinitehnika. Tartu: Õigusteabe AS Juura 1996, lk 124.

⁶⁶ Riigikohtu otsus 6. jaanuaril 1998. a. Kriminaalasi nr. 3-1-1-1-98, RT III- 1998, 6, 52.

kohustus takistada teise isiku surma saabumist ning surm põhjustati selle kohustuse rikkumise tõttu. KarS § 117 puhul ei ole võimalik kogum § -ga 123 ja 124 (abita jätmine), kuna need on kommenteeritavast sättest hõlmatud, sest surma saabumisele eelneb paratamatult eluohtlik olukord⁶⁷.

Ettevaatamatuse tõttu toimepandud surmamise eest vastutab süüdlane ka siis, kui ta tegutseb enda arvates hädakaitse seisundis. Ta arvab ekslikult, et kaitseb end ründe vastu, kuid tegelikult rünne puudub, kuid kui kõik oleks tõesti vastanud tema ettekujutusele st. rünne oleks tegelikult aset leidnud, oleks seda käsitatud õiguspärase käitumisena. Sellisel juhul vastutab isik KarS kohaselt ettevaatamatuse tõttu toimepandud surmamise eest (vt. tapmine hädakaitsepiiride ületamisel, näide 2 lk 49).

Kui süüdlane teadvalt asetab kannatanu elu ohtu näiteks lõhkematerjali käitlemise nõuete rikkumisega, mille tagajärjel saabub viimase surm, siis subsumeeritakse süüdlase tegu tapmise tahtluse puudumisel kommenteeritava paragrahvi ja § 416 kogumina ehk erisätte staatuses oleva konkreetse ohudelikti kogumina. Subjektiivsest küljest iseloomustab vaadeldavat kuritegu ainult ettevaatamatus nii kuritegeliku kergemeelsuse kui ka hooletuse kujul. Kui süüdlane tekitas kannatanule tahtlikult raske tervisekahjustuse või kehalise väärkohtlemise, siis vastutab ta KarS § 117 järgi, kui ta ühtlasi põhjustas ettevaatamatuse tõttu kannatanu surma ja vastavalt kas § 121 või 118 kogumina⁶⁸. Vastutus kommenteeritava paragrahvi järgi pole välistatud ka siis, kui teise isiku surm põhjustatakse vastastikuse kakluse või tüli käigus või muudel asjaoludel süüdlase poolt kannatanu suhtes teadvalt füüsilise jõu kasutamise tulemusena ent tapmise tahtluseta, mis tuleneb kuriteo subjektiivse külje hinnangust . Koosseisud, kus surma ettevaatamatu põhjustamine on ette nähtud kui vastutust eeldav või raskendav asjaolu, §-ga 117 kogumit ei moodusta, nende suhtes on ta üldnorm.

ENSV kriminaalkoodeksi järgi kvalifitseeriti surma põhjustamine ettevaatamatuse tõttu § 105 alusel, mille eest karistati vabadusekaotusega kuni kolme aastani või parandusliku tööga kuni ühe aastani. Vastutus tapmise eest algas sarnaselt kehtiva karistusseadustikuga isiku 14-aastaseks saamisest. Enne KarS-i kehtinud kriminaalkoodeksis nähti kommenteeritavas paragrahvis ette enam vähem sama karistus, kui endises ENSV KrK-s, karistati arestiga või

⁶⁷ Pikamäe, P., Sootak, J. (viide 4), § 117 komm.

⁶⁸ Pikamäe, P., Sootak, J. (viide 4), § 117 komm.

vabadusekaotusega kuni kolme aastani. Kehtinud KrK järgi algas kriminaalvastutus kommenteeritavas paragrahvis isiku 15-aastaseks saamisest.

§ 6. Tapmine hädakaitsepiiride ületamisel

Lisaks ülalpool käsitletud eluvastaste süütegude koosseisudele peab magistritöö koostaja vajalikuks selgitada hädakaitsepiiride ületamisel toimepandud tapmiste sisustamist karistusseadustikus. Nimelt on karistusseadustikust, erinevalt enne KarS-i kehtinud kriminaalkodeksist, jäetud välja privilegeeritud koosseisuna (sarnaselt Saksa StGB ja paljude teiste maade kriminaalseadustikega).

KrK järgi loeti § 104 karistuse mõistmisel vastutust kergendavaks asjaoluks kuriteo toimepanemist kaitsel ühiskonnaohtliku ründe vastu, kui seejuures ületati hädakaitsepiire. Tapmine hädakaitsepiiride ületamisel moodustas tapmise vähemohtliku liigi, mille eest sanktsioon nägi ette kergema karistuse võrreldes tapmise muude liikidega.⁶⁹ Tegemist oli vene ja nõukogude kriminaalõigusele iseloomuliku arhailise sättega, mille sarnased on enamiku riikide kriminaalseadustike eriosadest kadunud.

Vastutus hädakaitsepiiride ületamisel lahendatakse valdavalt üldosas sisalduvate õigusvastasust välistavate ja karistust kergendavate regulatsioonide kaudu. KarS-is on probleem lahendatud üldosa §-dega 28 lg 2 ja § 31. Paragrahvi 28 tuleb lugeda koos §-ga 31. Viimane kehtib erisättena kõikide õigusvastasust välistavate asjaolude kohta, seega ka hädakaitse puhul. Järgneva näite põhjal on näha, kuidas toimub tapmise hädakaitsepiiride ületamisel kvalifitseerimine karistusseadustiku alusel.

12.11.1995.a. kella 02. 30 ajal S. Stasisin seisis Tallinnas, Majaka tn 3 maja trepikoja ees ning nägi, kuidas maja kõrval oleval lagendikul hoidsid kaks meest kinni ja raputasid väikest poissi, tirides talt seljast jopet ja koolikotti. Stasisin läks meeste juurde ja ütles, et nad lõpetaksid poisi kiusamise. Poiss jooksis minema. Selle peale hakkasid mehed Stasisiniga tüli norima ja proovisid talt jopet seljast ära tirida ning löid teda. Ta osutus üksi olevaks A. Gritsi ja A. Kobolkini vastu. Viimane lõi teda ühe korra. Stasisin võttis taskust kruvikeeraja

⁶⁹ Rebane, I. (viide 31), lk 360-361, § 104, komm. 1.

ja lõi A. Gritsi(s. 02. 05. 1967.a.) kruvikeerajaga kaks kord kaela ja ühe korra oimu piirkonda, mis põhjustas kannatanu surma sündmuskohal.

Kas S. Stasisin võis ületada hädakaitse piire?

S. Stasisinit ähvardas õigusvastane rünne A. Gritsi ja A. Kobolkini poolt. Järelikult oli ohustatud tema individuaalhüve - elu. S. Stasisin tegutses poissi kaitsma asudes rünnatava abistamisega, kuid poisi ära jooksmisega sündmuskohalt langes ära tema vajadus hädaabile ja hädaabi vajajaks muutus Stasisin, viibides seejärel hädakaitse seisundis. S. Stasisinit ähvardas õigusvastane vahetu rünne A. Gritsi ja A. Kobolkini poolt ja ta oli sunnitud ennast kruvikeerajaga kaitsma. Kaitsetegevuse käigus toimub ründaja õigushüve kahjustamine. Seejuures tuleb vaadata, et ei ületataks hädakaitse piire (§ 28 lg 2). Hädakaitse piiride ületamisega on objektiivses mõttes tegemist siis, kui isik teostab hädakaitset vahenditega, mis ei vasta ilmselt ründe ohtlikkusele või tekitab ründajale liigset kahju. Ründe ohtlikkuse analüüsimisel on tegemist kahe seisukohaga. Ühelt poolt on tegemist ründe mõjumisviisiga, millele vastab kaitsja poolelt lubatavate kaitsevahendite valimine. Teisalt hõlmab ründe ohtlikkus ka ründe poolt ähvardava õigushüve kahjustamise määra. Nende mõlema seisukoha juures tuleb jälgida, et hädakaitse piire on ületatud üksnes siis, kui kaitsetegevus ilmselt ei vasta ründe iseloomule. Kaitsetegevus peab olema sobiv ründe tõrjumiseks ja peab olema tegemist kergeima kaitsja käsutuses oleva kaitsevahendiga. Kaitsetegevus on sobiv siis, kui sellega on võimalik päästa kaitstavat õigushüve. Järelikult S. Stasisini poolt kaitseks kasutatud kruvikeeraja oli tema jaoks sobiv vahend kaitsetegevuseks.

Seejuures ei saa aga jätta kõrvale ründaja A. Gritsi koos kõigi oma õigushüvedega. Ründaja ei tohi muutuda lindpriiks. S. Stasisinil oli käsutada ründe tõrjumiseks mitmeid kaitsevahendeid nagu kruvikeeraja aga ka rusikad, jalad või muud kergemad võimalikud kaitsevahendid. Järelikult oleks ta pidanud valida olemasolevatest kaitsevahenditest ründaja suhtes säästvaima kaitsevahendi.

Samas ei pane õiguskord kaitsetegevuses osalejale kohustuseks valida kaitsevahendina põgenemist või pöördumist abisaamiseks kellegi teise poole, isegi siis kui tal oli selleks võimalus (§ 28 lg 3). Tal oli õiguskorrast tulenevalt täielik õigus agressiivseks kaitsetegevuseks. Siiski kasutas Stasisin kaitseks terava otsaga kruvikeerajat, milliste vahendite kasutamist ei kutsunud esile ründe iseloom ega reaalne olustik. Näiteks oleks ta võinud kruvikeeraja kaitsevahendiks valimisel, selle A. Gritsi jalga või õlga lüüa ja sellega lõpetada arvatavasti ründetegevuse. Ilmseks kaitse vastavuseks ründe ees ei saa kuidagi lugeda

kravikeerajaga kaks kord kaela ja ühe korra oimu piirkonda löömist, mis põhjustas kannatanu surma sündmuskohal. Sellise tegevusega teostas Stasisin rünnet A. Gritsi elule, kui õigushüvele, samas, kui viimane ründas üksnes Stasisini kehalist puutumatus. Seega vastutab S. Stasisin vastutab tapmise toimepanemise eest hädakaitsepiiride ületamisel § 28 lg 2 ja § 113 alusel.

Nagu ülalpool märgitud on karistusseadustikus reguleeritud juhtumid, kui isik eksib õigustava asjaolu olemasolus või ei teagi seda (KarS § 31). KarS § 28 lg 2 määratleb lubatava hädakaitse piirid, nimetades osalt subjektiivseid ja osalt objektiivseid eeldusi. Subjektiivsete eelduste puhul on tegemist täiendusega eksimusregulatsioonile §-s 31. KarS § 31 lg 1 reguleerib olukorda, kus õigustavad asjaolud ei ole täies ulatuses olemas, kuid isik kujutab end olevat olukorras, kus õigusvastasus oleks tõepoolest välistatud, kui olukord vastaks ka tegelikkuses tema ettekujutusele. Seda olukorda on sobilik kirjeldada lühidalt järgmise kaasusega.

Näide. Jevgeni Kasatovit süüdistatakse selles, et tema 24.07.1999.a. kella 17.20 paiku oma korteris S. Sorokiniga alkoholsete jookide tarvitamise ajal, näinud, et S. Sorokin tõusis ootamatult laua tagant püsti ja tõstis järsult teravat metallet hoidva käe üles, J. Kasatov, kartes oma elu ja tervise pärast ja arvates, et S. Sorokin lööb teda selle terava metalletemega, kaitses end S. Sorokini rünnaku eest, võttis laualt noa, millega enesekaitseks tahtlikult lõi Sorokinit enda arvates kuritegeliku ründe lõpetamiseks ühe korra kõhtu, tekitades seejuures S. Sorokinile kõhtu tungiva noahaava aordi vigastuse, mille tagajärjel S. Sorokin suri sündmuskohal. Sündmuskoha vaatlusel tuvastati, et S. Sorokini käes oli olnud lusikas⁷⁰.

Eeltoodud kaasuses ei vastanud rünnatava kaitse ilmselt ründe iseloomule, kuna kannatanu ei kasutanud ründamiseks nuga või muud terariista (kohtualune nägi kannatanu käes midagi metallet) ning seega ei võinud rünnatav olla kindel, et rünnak oli tema elule realselt ohtlik ja kas ründaja üldse soovis teda rünnata. Samas kujutas rünnatav oma olukorda ja sellest tulenevaid tagajärgi ette niisugusena, et kui kõik oleks tõesti vastanud tema ettekujutusele, oleks seda käsitatud õiguspärase käitumisena ehk hädakaitseena. Seega ei olnud tema tegevus

⁷⁰ Tallinna Linnakohus 03. Veebruar 2000.a. Toimik nr. 1/1-7/2000. Tallinna Linnakohtu arhiiv.

ja tahtlus suunatud õigusvastase tagajärje esilekutsumisele ning tahtliku kuriteo toimepanemisele. Puudub tahtliku süüteo teoebaõigus.

Eeltoodud juhul järgnebki olukorras, kus isik kujutas ekslikult ette viibimist hädakaitseisundis, vastutus ettevaatamatusest toimepandud süüteo eest (KarS §31 lg 1). Järelikult vastutab Jevgeni Kasatov KarS § 117 alusel surma põhjustamise eest ettevaatamatusest.

3. ptk. ELUVASTASTE SÜÜTEGUDE EMPIIRILINE UURIMUS

§ 1. Sissejuhatus

Käesolevas magistritöös kasutatud empiirilise uurimuse ülevaade on koostatud kuritegevuse statistiliste andmete baasil. Uurimuse maht on 100 põhjalikult analüüsitud kaasust (vt. Lisa 2). Empiirilise uurimuse läbiviimise eesmärk oli koguda ja analüüsida erinevaid huvitavaid probleeme seoses tapmiste toimepanemisega, tapmiste toimepanemist tinginud ja mõjutanud asjaoludega ja kurjategijatele kohtu poolt mõistetud karistustega. Uurimus sisaldab faktilisi andmeid kohtulahendites sisalduvate järgmiste asjaolude kohta: kohtuotsuse tegemise kuupäev, kurjategija vanus ja nimi, kuriteo kvalifikatsioon, motiiv või muu ajend, kannatanu isiksus, kannatanu surma tinginud asjaolud, kuriteo toimepanemise koht ja aeg, karistuse mõistmine (kergendavad ja raskendavad asjaolud), kohtuotsuse edasikaebamine ja edasikaebamise asjaolud ning lõplikult kohtualusele kohtu poolt määratud karistus. Uurimustöös on välja toodud väga erinevaid avastusi ja tähelepanekuid seoses ülaltoodud andmetega, mille kohta on esitatud kokkuvõtte. Uurimustöös kasutatud sajas kaasuses oli tapmise toimepannud ja karistatud isikuid 109 ning tapmiste ohvreid 107 (vt. Lisa 2).

§ 2. Kuritegevuse dünaamika seotus elatustaseme ja haritusega

Kuritegevuse dünaamika ja selle seotus elatustasemega on küsimus sellest, kuidas majanduslik ja sotsiaalne areng ning muutused ühiskonnas mõjutavad kuritegevuse taset. Kuritegevuse dünaamikat ja selle muutusi ühiskonnas kajastab kõige paremini eluvastaste süütegude tase. Seda eelkõige seetõttu, et kriminoloogia seisukohalt iseloomustab stabiilset ühiskonda tapmiste suhteliselt väike arvuline kõikumine aastate lõikes, vähene sõltuvus majanduslikest ja sotsiaalsetest muutustest, kuritegude madal latentsus ja kõrge avastamisprotsent.

Eesti taasiseseisvumise järgset kuritegevuse dünaamikat iseloomustab suhteliselt suur kõikumine aastate lõikes, kuid täheldatav on pidev kuritegevuse tõus. Alguse sai see sotsialismiaja viimastel aastatel, kui välja kujunesid kuritegevuse plahvatusliku kasvu kaks peamist liikumapanevat jõudu. Esmalt riigiorganite jätkuva stagnatsiooniga kaasnenud kodanike seaduskuulekuse pidev vähenemine. Selle tulemusena jõudis moraali ja õigusnormide eiramine elanikkonna poolt tasemeni, kust algab kõikelukubatus. Hüljati

arenenud riikidele omane põhimõte, et rikkaks võib saada ainult tööga, vaimu ja vaeva läbi ning rikastuda püüti kiiresti ja, selleks vahendeid valimata - tihtipeale kasvõi teise inimese elu hinnaga. Olulise tõukejõu andis seejuures kiire majanduskasv, millele sotsiaalne ja õiguslik ühiskonnaareng järele enam ei jõudnud.

Teiseks süvenes elanikkonnas karistamatuse tunne, mis oli otseselt seotud justitiisüsteemi, eriti politsei ja kohtute töö vähese efektiivsusega. Nimetatud struktuurid olid veel välja arenemata, põhjustades ühiskonnas ebausaldusväärset võimuorganitesse. Nimetatud asjaoludel muutusid toimepandud kuriteod üha julmemaks ja jõhkramaks. Pidevalt suurenes kuritegude arv, mis on seotud ründega inimese elule ja tervisele.

Vaatamata asjaolule, et ühiskonna arengu ja kiire majanduskasvu üheks paratamatuks ilminguks on kuritegevuse kasv, siis vägivallakuritegusid sealhulgas tapmisi vaadeldes ei ole nende kasv võrreldes varavastaste kuritegudega niivõrd mõjutatud majanduslikest faktoritest nagu raha, esemed ja muud materiaalsed väärtused. Pigem on tapmiste toimepanemise põhjusteks kurjategijate sotsiaalne mahajäämus, vähene haritus ja ühiskonna arenguga kaasnev pidev stress ja vaimne pinge. Nimetatud faktorid põhjustavad ka alkoholi liigtarvitamist, mis on tapmiskuritegude üheks peamiseks indikaatoriks⁷¹.

Eeltoodule annavad kinnitust ka käesoleva magistr töö uurimuse tulemused. Uuringu tulemused kajastasid, et kõikidest tapmistest oli omakasu umbes 10% juhtudest. Peamiselt s.o. 70% juhtudest pandi tapmised toime juhuslike situatsioonide ja konfliktide tulemusena. Omakasu motiivil ja röövimiste käigus toimepandud tapmiste osakaal kasvas Tallinnas ajavahemikus 1994-1999 võrreldes varasemaga 2 korda. 2000 aastast alates kasvas kuritegevus 5 aasta jooksul (aastaks 2005) 3,5 korda ning jäi seejärel uue nivoo juures (umbkaudu 15 omakasu ja röövimise käigus toimepandud tapmiskuritegu aastas) stabiilselt kõrgeks.

Võttes need ametlikud andmed aluseks, saame järeldada, et kuigi Tallinnas moodustab omakasu motiivil toimepandid tapmiskuriteod umbkaudu 30 % kõigist tapmistest, siis majanduslikult vähemarenenud piirkondades on see protsent veelgi suurem. Majanduslikult

⁷¹ David L., Bender L., Bruno L. Crime and criminals: opposing viewpoints. Breenhaven Press Inc. 2004, San Diego, lk 17- 40.

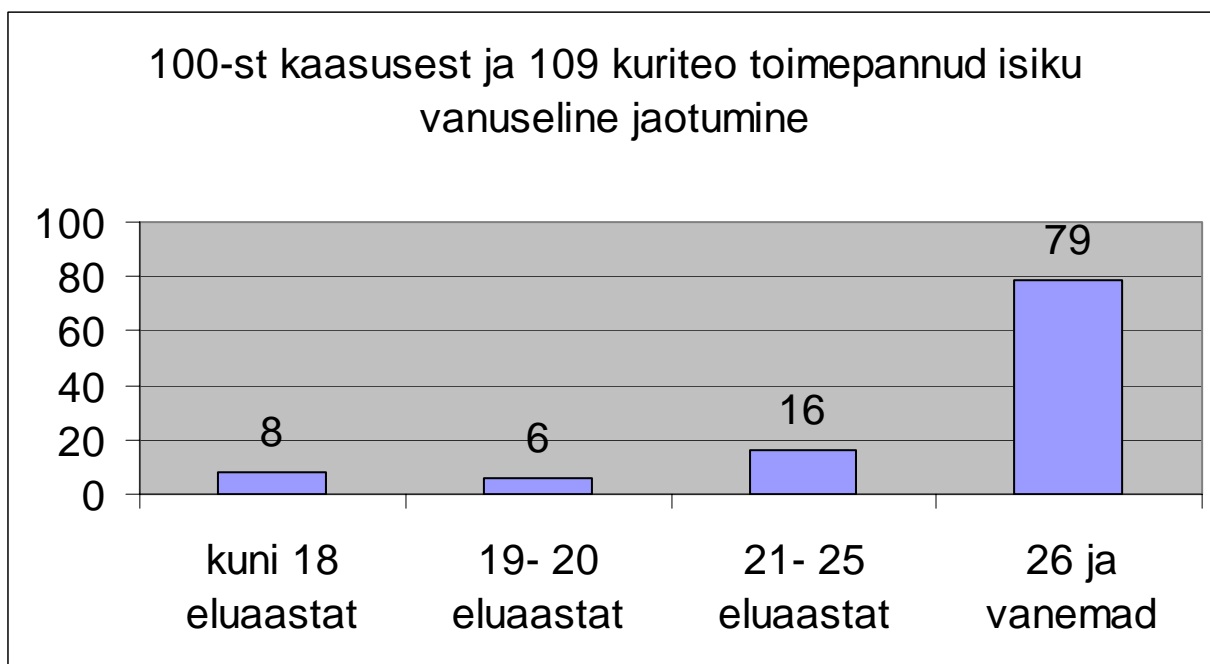
vähemarenenud piirkondades nagu Ida-Virumaal on vaesus, töötus ja majanduslik mahajäämus väga olulised kuritegevuse taseme mõjutajad.

Vaatamata ülaltoodule on Eestis siiski täheldatav üldine tapmiskuritegude kasvu stabiliseerumine ja püsiva taseme saavutamine. Esmajoones puudutab see tapmise põhikoosseisu. Kui aastail 1961-1975 pandi Eestis toime keskmiselt 48 tapmist aastas, siis aastail 1976-1990 juba 87. Tapmiste arvu plahvatuslik kasv algas 1991. aastal, kus registreeriti juba 136 tapmist ja tapmiskatset. Viimasel neljal aastal on tapmiste arv järjest kasvanud: 1992. aastal pandi toime 239 tapmist (75% rohkem kui eelmisel aastal), 1993. aastal - 328 (+ 37,2%), 1994. aastal aga 365 (+ 11,3% ehk 37 fakti võrra rohkem kui eelmisel aastal). Alates 1995 aastast on tapmiste suhtarv jäänud keskmisel 400 kuriteo piirimaile püsides sellel tasemel kuni käesoleva ajani. Näiteks 2001. aastal pandi tapmisi toime 29% vähem, kui 1993. aastal. Kuid vaatamata tapmiskuritegude kasvu pidurdumisele on Eestis tapmiste esinemissagedus võrreldes maailma arenenud ikkagi üks kõrgemaid.

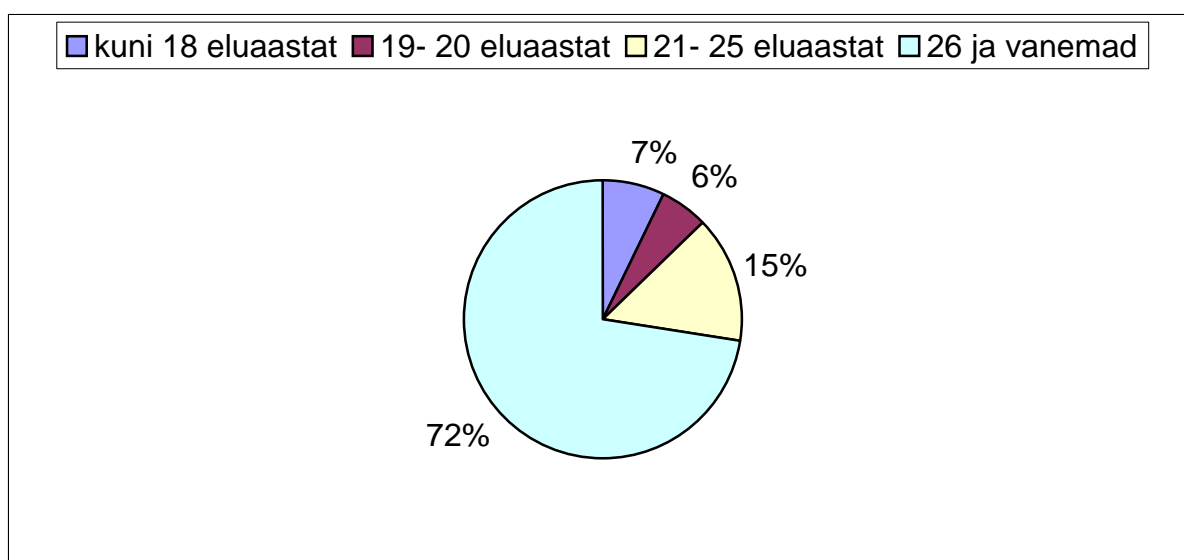
Eeltoodut kokkuvõttes võib järeldada, et kuritegevuse olukord pole sugugi nii nagu kasvaksid kuritegevuse indikaatorite näitajad pidevalt ja tõkestamatult. Pigem on Eestis omaselt kiire majanduskasvuga arenguriigile viimase 15 aasta jooksul toimunud jõuline kuritegevuse kasv ühelt, madalamalt nivoolt, teisele, oluliselt kõrgemale tasemele, ning jäänud sinna esialgu pidama. Viimastel aastatel on elu vastu suunatud kuritegude suhtarv olnud ühel tasemel kõikides üksnes mõne protsendi võrra aastate lõikes. Täheldatav on omakasu motiivil toimepandud kuritegude kasv, kuid see ei ole aga võrreldav 10 aasta taguse järsu tõusuga. Eluvastaste kuritegude kasvule vaatamata on endiselt kõrge ka nimetatud kuritegude avastamise protsent, mis viitab sellele, et kontroll kuritegevuse üle on võimuorganitel taastatud. Sealt edasi on võimalik liikuda kuritegevuse ärahoidmisele ja ennetamisele.

§ 3. Kurjategijate vanus ja sugu

Tapmise toimepannud isikute vanuselise vahekorra analüüsimisel on kindlasti problemaatiline alaealiste, noorukite ja naiste osakaal kuritegudes. Viimasel ajal räägitakse üha enam alaealiste ja noorte kuritegevusest ja sellega seonduvatest probleemidest Eestis.

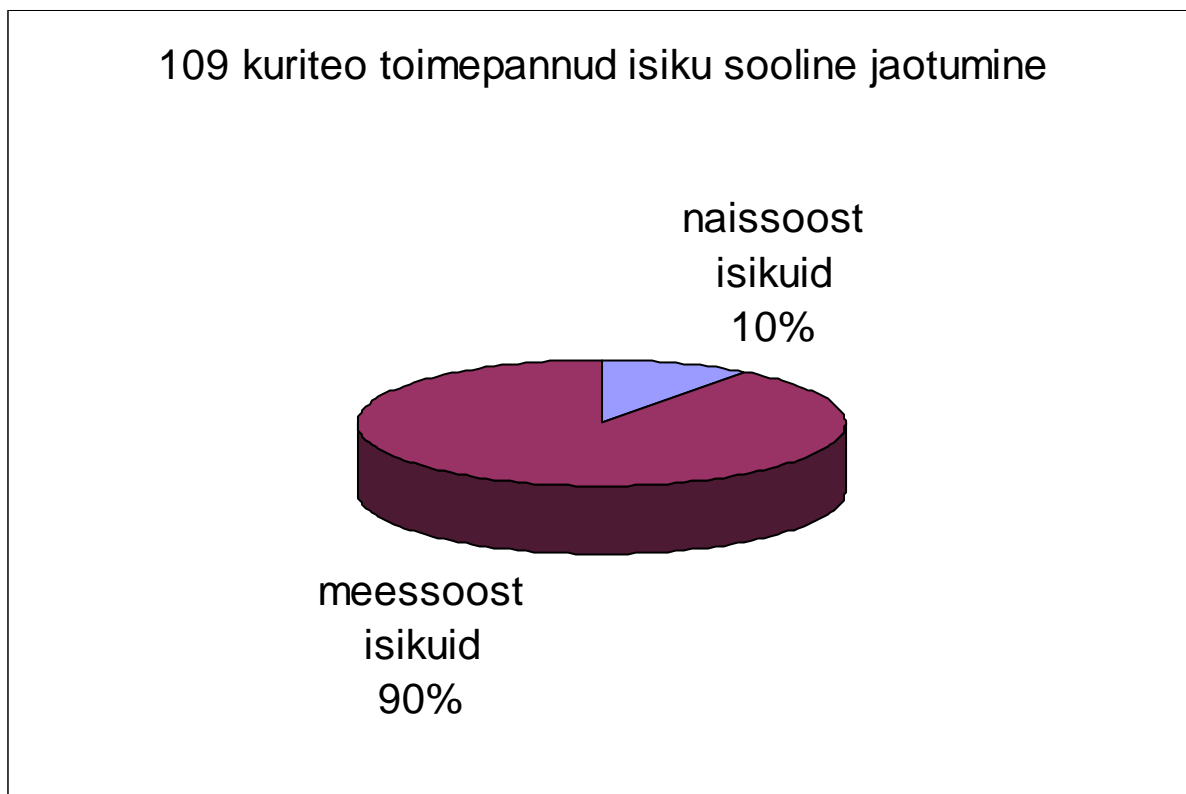
Ometi on meie ühiskonnas siiani selle nähtuse ulatus ja võimalikud tagajärjed suures osas teadvustamata. Probleemistik jaguneb kaheks: laps kui vägivalla toimepanija ja laps kui vägivalla ohver. On kurb tõsiasi, et alaealiste ja noorte kuritegevus ja sealhulgas nende poolt toimepandud tapmised on Eesti taasiseseisvumise kümnendi esimesel ja teisel poolel kasvanud, seejuures on see otseses seoses noorte alkoholi- ja uimastisõitlaste arvu suurenemisega^{72,73}. Kui palju neid tegelikult on, pole teada, sest ametlik statistika ei peegelda alati tõde.

⁷² Berendson, R. 1998. Aastas lisandub 200 tapjat. – Eesti Päevaleht. 03.04.

⁷³ Saar, J. Tapmisi vähem, vargusi rohkem. – Eesti Päevaleht. 11.12. 2000. lk.11.

Uurimustöö analüüsimisel oli alaealiste ja noorukite poolt toimepandud tapmiste osakaal selgesti eristatav üldisest tapjate ringist. Alla kaheksateistkümneme aastaste tapjate osakaal oli 7 % ning 18- 25 eluaasta osakaal oli juba 21 % kõikidest tapjatest. Peamiselt oli märgata tapmiste toimepanemise tõusu 21 kuni 25 aastaste isikute hulgas, mis moodustas 15 % kõikidest tapjatest (Lisa 1: tabel: 21). Samuti paralleelselt alaealiste kuritegevuse kasvuga oli üllatuseks naiste poolt toime pandud tapmiste võrdlemisi suur osakaal, mis moodustas 10 % kõikidest tapjatest ja sealjuures ka jõhkruks, millega naised tapmisi toime panid.

Seejuures on huvitav märkida, et 13,8% juhtudest olid kannatanu ja kuriteo toimepannud isik omavahel sugulased, 54,4% juhtudest olid nad omavahel lähedalt tuttavad või sõbrad.

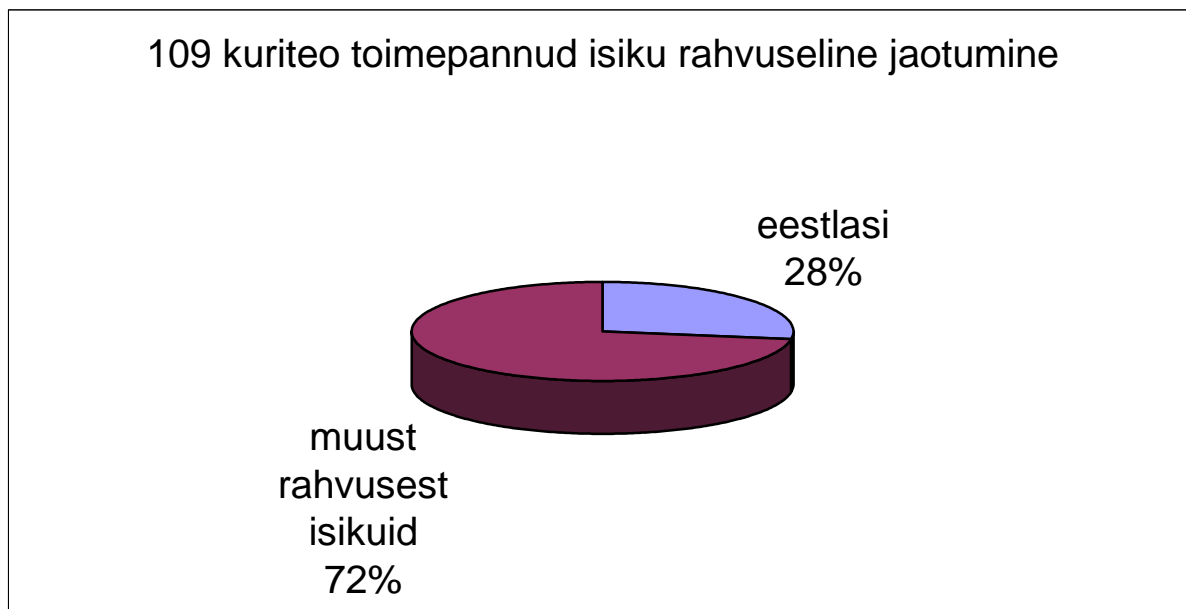
§ 4. Kurjategijate rahvus

Eestis on taasiseseisvumise järgselt tõusnud pidevalt tapmiste arv ning igapäevaseks on muutunud arusaam, et kurjategijate enamus tuleb vene rahvusest inimeste hulgast ning eestlaste osakaal kuritegude toimepanemisel on üldiselt väga väike⁷⁴. Paljude eestlaste jaoks on venelane juba loomupäraselt kurjategija. Kindlasti on sellise arusaama kujundamisele kaasa aidanud Teise Maailmasõja järgne vene okupatsioon ning küüditamised. Samuti on

oma jälje kuritegevusele jätnud vene sõjaväe viibimine Eestis. Eriti on sellist lähenemist tunda tapmist juures. Muu rahvuse osakaal ületab peaaegu kahekordselt eestlaste osakaalu moodustades 72 % kõikidest tapjatest.

Tabel. 100-st kaasusest ja 109 tapmise toimepannud isiku karistatuse osakaal paragrahvide kokkuvõttes:

Paragrahv	Eestlaste osakaal	Muulaste osakaal
§ 100 alusel	15.5%	34,8%
§ 101 alusel	9.1%	24,7%
§ 102 alusel	0%	0%
§103 alusel	0%	0,9%
§ 104 alusel	1,8%	7,4%
§ 105 alusel	0,9%	4,5%
Kokku:	27, 5%	72,5%

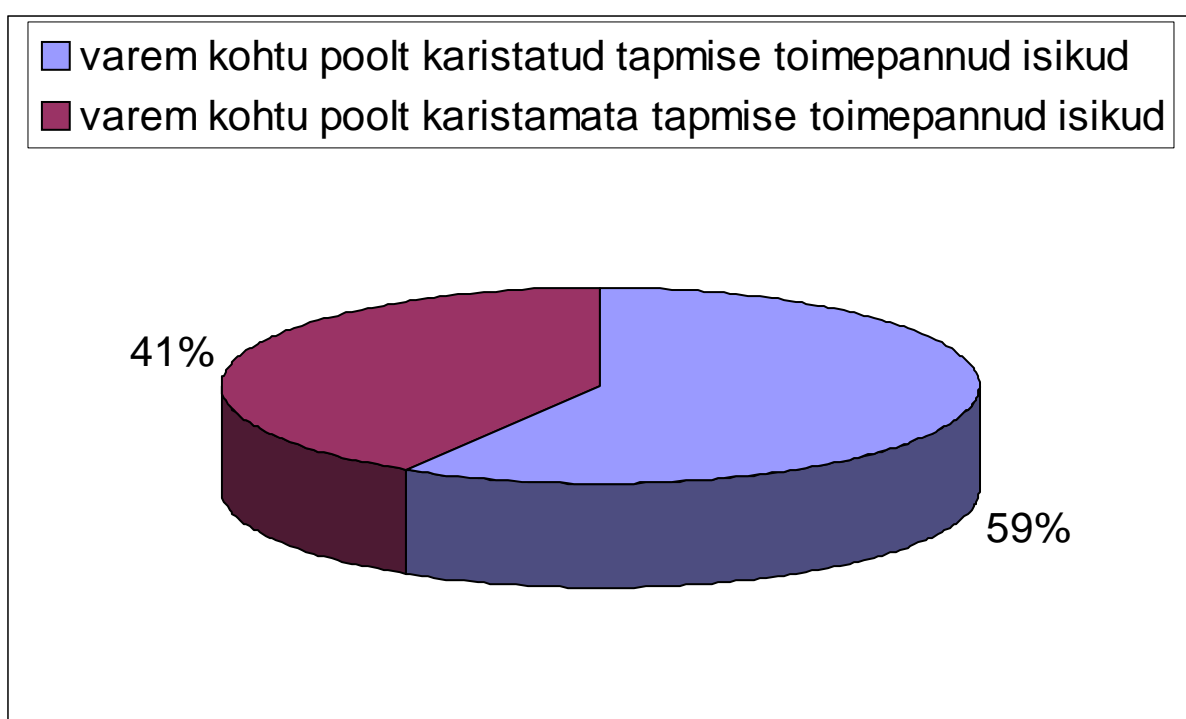

Sellise rahvuselise erinevuse põhjustajaks on kindlasti eestlaste kõrgem elatustase ja kodakondsusest tulenevad eelised võrreldes enamasti vene rahvusest muulaste elatustaseme ja võimalustega Eestis. Samuti on oluliseks kuritegevust mõjutavaks faktoriks ka venelaste

⁷⁴ Berendson, R. 1998. Iseseisvusega tõusis järsult mõrvade arv. – Eesti Päevaleht. 02.04.1994.

erinev kultuuriline taust. Vene rahvusest noorte seas on kujunenud hoiakud ning vastuseis Eesti ühiskonnale, seadustele ning rahvusele, mis on kindlasti üheks kuritegevust soodustavatest asjaoludest.⁷⁵

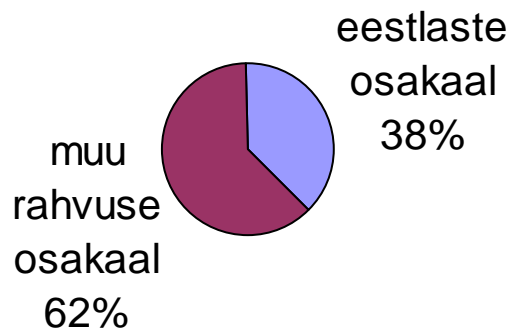
Teise huvitava asjaoluna analüüsiti rahvuseline jaotuse juures tapmise toimepannud 109 kurjategija hulgas varasema vabadusekaotusliku karistatusega isikute osakaalu eestlaste ja muulaste hulgas. Uurimuse tulemus näitas, et tapmise toimepannud isikute hulgas oli retsidiivide osakaal palju suurem võrreldes varem karistamata isikutega, moodustades 59 % kõigist juhtudest.

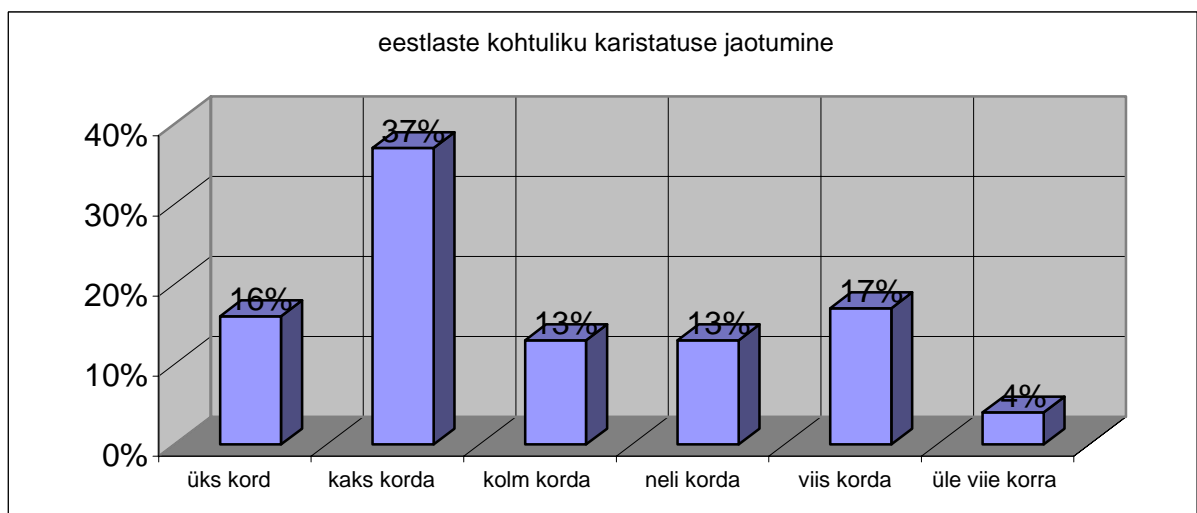
Eeltoodust nähtub, et tapmise toimepannud isikud on valdavas enamuses varem karistatud vabadusekaotusega. Kui vaadelda tapjate hulgas retsidiivsuse osakaalu rahvuselisest lähtepunktist, siis muulaste osakaal moodustab 62 %, ületades peaaegu kahekordselt eestlaste osakaalu.

⁷⁵ Aromaa K. Eastern crime: a selection of Reports on Crime in the St. Petersburg Region and the Baltic Countries, 1993-1999. National Research institute of legal policy publication no. 168, Helsinki 1999, lk 84-91.

59 % varem kohtu poolt karistatud tapmise toimepannud isiku rahvuseline jaotumine

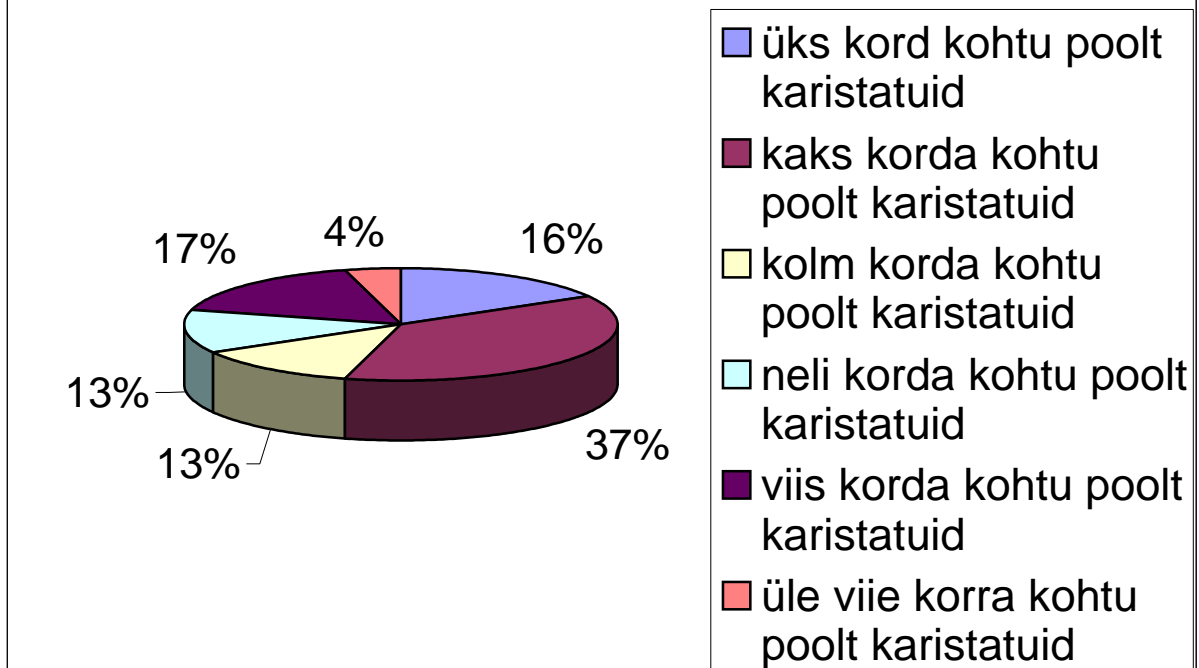

Samas, kui arvestada, et muulaste osakaal tapmiste toimepanemisel ületab peaaegu kahekordselt eestlaste osakaalu, siis tapmise toimepannud eestlaste endi hulgas oli varasema vabadusekaotusliku karistatuse määr väga suur.

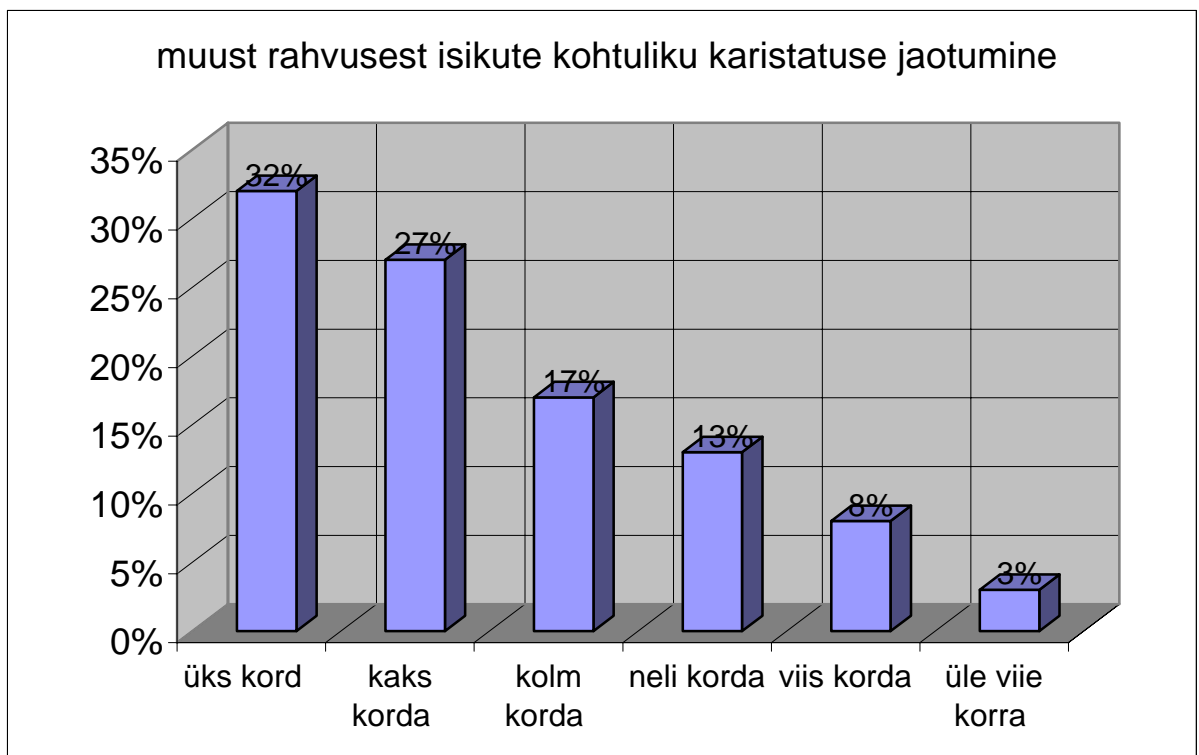
Peaaegu 80 % kõigist tapmise toimepannud eestlastest olid retsiidiivid, samas muulaste hulgas olid üksnes pooled tapjatest retsiidiivid. Kusjuures 84 % varem kohtulikult karistatud eestlastest olid karistatud vähemalt kahel korral ja ainult 16 % oli karistatud ühel korral.

Varem kohtu poolt karistatud eestlaste karistatuse jaotumine

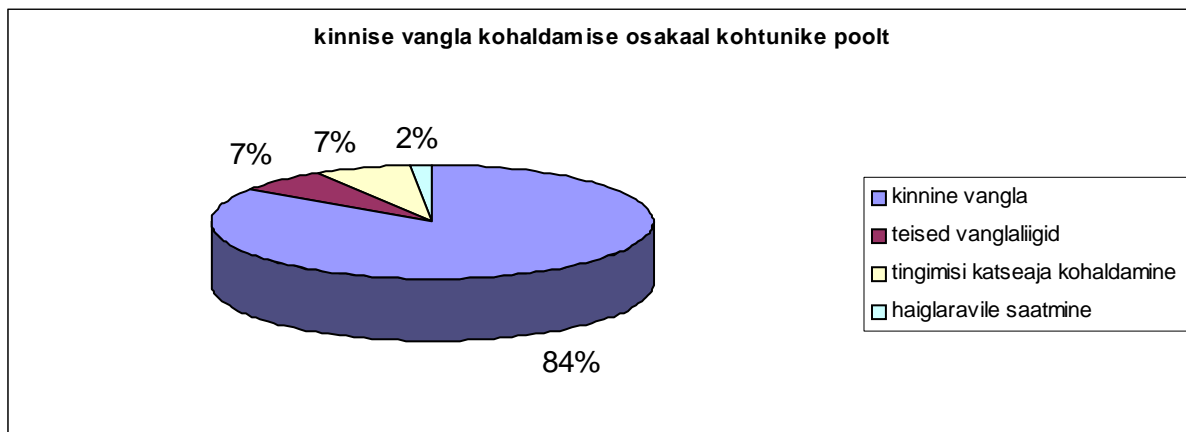

Muulaste hulgas oli seevastu 32 % retsiidivideest karistatud ühel korral ja 68 % üle ühe korra enne tapmise toimepanemist.

muust rahvusest isikute kohtuliku karistatuse jaotumine

Eeltoodust nähtub, et varem vabadusekaotusega karistatud isikutel on suurem potentsiaal kalduda toime panema vägivalda kuritegusid, sealhulgas ka tapmisi. Seega kerkib uurimuse tulemusena üles küsimus tähtajalise vabadusekaotuse ja vanglate tõhususest kurjategijate mõjutamisel. Uurimus näitas, et valdavalt kohaldatakse eluvastaste süütegude eest karistusena raskeimat mõjutusvahendit s.o. karistuse kandmist kinnises vanglas.

Vabadusekaotuse puudusena on nimetatud seda, et suure arvu kurjategijate ühtekoondamisel võib nende hälbiv käitumine omavahelise suhtlemise mõjul suurened. Samas ei ole õnnestunud ka katsed vange üksteisest isoleerida, sest pikaajaline üksikvangistus on osutunud väga ohtlikuks kinnipeetava vaimsele tervisele. Siiski on ennast õigustanud vangide eraldamine üksteisest grupikaupa - kuriteo raskuse, vanuse jms. järgi⁷⁶.

Siinkohal tekib küsimus, kas vanglad ei ole üksnes jäigad kinnipidamisasutused, kuhu saadetakse ühiskonnaga pahuksisse läinud inimesed, et nad ei segaks õiguskuulekate tavakodanike igapäevast elu. Paraku on vastus sellele küsimusele ja probleemile lihtne. Kuigi vabadusekaotusel on suuri puudusi, ei ole temast loobumine praegu võimalik eelkõige pragmaatilistel kaalutlustel – täisväärtuslikku asendajat ei ole suudetud leida. Kaasaja ühiskonnas ei korva mitte miski pikaajalise vabadusekaotuse kandjale normaalsetest ühiskondlikest suhetest kõrvalejäämise tõttu tekkivat kahju. Ühte võimalust olukorra parandamiseks nähakse vabadusekaotuslike karistuste pikkuse tunduvas lühendamises⁷⁷.

⁷⁶ Laine, M. Sissejuhatus kriminoloogiasse ja hälbiva käitumise sotsioloogiasse. Tallinn 1997. Eesti Riigikaitse Akadeemia, lk. 116, 125- 128, 131.

⁷⁷ Sootak, J. Kriminaalpoliitika. Tartu: Õigusteabe AS Juura, 1997 lk 154.

§ 5. Kohtu poolt mõistetud karistused

Töö koostaja poolt läbiviidud uurimus näitas, et karistuste seisukohalt kohtud tihtipeale ei kohalda võimalikku karistuse ülempiiri. Tavaliselt piirduvad kohtud võimalusel kõiki raskendavaid ja kergendavaid asjaolusid arvesse võttes minimaalse karistusemääraga

Tabel. Kohtunike poolt määratud karistuste keskmine määr ja kohtunike poolt määratud vanglaliigid:

karistuste keskmine määr ja vanglaliigid:	§ 100	§ 101	§ 103	§ 104	§ 105
Keskmiselt mõistis kohtunik karistuseks	6 aastat	10,1 aastat	1 aasta	1,6 aastat	1,9 aastat
kinnine vangla	55	43	-	3	-
Poolkinnine vangla	1	-	1	5	-
avavangla	-	-	-	-	1
Tingimisi katseaega kohaldati	1	-	-	3	4
Isik suunati psühhiaatriaiglasse ravile	-	-	-	1	1

Uurimusest selgus, et 81-l KrK §100 järgi süüdimõistetud isikust, kelle suhtes on kohtuotsus jõustunud, mõistis kohus 27 isikule (33,3%) karistuse alla seaduses ettenähtud alammäära, s.o. vabadusekaotuse alla 5 aasta, 8 isikule mõisteti karistus hoopiski tingimisi. 62-st kohtualusest, kes mõisteti süüdi tahtliku tapmise eest raskendavatel asjaoludel, mõistis kohus 20 isikule karistuse alla alammäära, s.o. alla 8 aasta, 2 isikule mõisteti karistus isegi tingimisi

Mõistetud karistus:	KrK §100, KarS § 113	KrK §101, KarS § 114	KrK §102, KarS § 115
Isikute arv kelle suhtes kohtuotsus on jõustunud	81	62	2
Määratud karistus: vabadusekaotus		,	

1 - 2 aastat	3	0	0
2 - 3 aastat	6	0	0
3 - 5 aastat	18	4	0
5 - 8 aastat	40	16	x
8 - 10 aastat	3	18	x
10 - 15 aastat	3	20	x
Karistus kohaldatud tingimisi	8	2	2
Eluaegne vangistus	x	2	x

Kohtunike enamus paistab üha rohkem kalduvat seisukohale, et vanglakaristus on äärmine väljapääs, ning võimalusel kohaldatakse tingimisi katsetähtaega. Seoses uue kriminaalmenetluse seadustiku jõustumisega 1.juuli 2004.a. on kohtunikel võimalus kohaldada tapmiste menetlemisel ka lühimenetlust. KrMS § 233 lg 2 p 1 kohaselt ei saa lühimenetlust kohaldada üksnes juhul, kui kuriteo eest näeb karistuseseadustik ette eluaegse vanglakaristuse. Eluvastaste süütegude osas kehtib see üksnes mõrva koosseisule KarS §114. Samas peab KrMS § 238 lg 2 kohaselt on kohtul kohustus pärast kõigi asjaolude kaalumist vähendada lühimenetluses mõistetavat põhikaristust ühe kolmandiku võrra. Kohtupraktikas on jõutud olukorrani, kus tapmise toimepannud kurjategijale mõistetav karistus on kohati isegi leebem, kui varavastaste jt. kuritegude eest mõistetavad karistused. Näiteks Tallinna Linnakohtus 8. juuni 2005.a.. Vjatseslav Turnase süüdistuses KarS § 113 järgi mõistis kohus ilma karistust kergendavate asjaolude ilmnemiseta kurjategijale lõplikuks karistuseks 4 aastat ja 8 kuud vabadusekaotust. Sellise kohtupraktika tulemusena võivad jääda kaitseta õiguskorra huvid, teadvustamata ühiskonna hukkamõist toimepandu suhtes ja saavutamata karistusega taotletav eesmärk.

Samas nagu K. Welcker märkis on karistuse eesmärgiks kuriteo moraalne ja poliitiline heastamine, kodanike õigusliku meelsuse ning õigusest kõlbelise ja poliitilise lugupidamise taastamine, kannatanu au ning tema õigusliku meelsuse taastamine ning ühiskonna puhastamine täiesti raiskuläinud liikmetest. Seega karistus peab tühistama kuriteoga tekitatud intellektuaalse kahju, nimelt taastama kuriteoga kõikuma löönud õigusliku meelsuse

ühiskonnas. Kui ainelise kahju hüvitamine on tsiviilõiguse ülesanne, siis intellektuaalse kahju peab kõrvaldama kriminaalõigus.

Karistus on oma olemuselt avalik sotsiaaleetiline väärtusotsustus, toimepandud õigusrikkumise ja selles süüdi oleva isiku riiklik hukkamõist. Seejuures ei ole tegemist mitte ideaalse, vaid reaalse hukkamõistuga, st reaalse kahju (kadude ja kitsenduste) tekitamisega süüdlasele. Kaod ja kitsendused seisnevad isiku õigusseisundisse tungimises ning selles avalduvate hüvede (vabadus, vara, maine jms) kahjustamises. Otseselt on repressioon siiski kättemaks, mis kuulub karistuse vastutusliku iseloomu kõrval karistuse olemuslike tunnuste hulka. Seega on karistus see vahend, mida riik oma karistusvõimu teostades kasutab. Kui kuritegu kujutab endast normi kehtivuse kõigutamist, siis peab sellele järgnev sanktsioon olema suunatud süsteemi stabiilsuse ja sotsiaalse integratsiooni ning usalduse taastamisele. Nagu öeldud, peab sanktsioon näitama, et vale ei olnud mitte ootus, vaid õiguserikkuja tegu. Karistus iseenesest, väljaspool seda konteksti ei ole midagi muud kui tavaline kadu või kitsendus. Seetõttu võib vägivallakuritegude eest mõistetavate karistuste järjepideva kergemisega kaasneda vastupidine reaktsioon. Kurjategijal tekkib tunne, et toimepandud tegu ei olnud ühiskonna seisukohalt niivõrd hukkamõistetav, et sellega kaasneksid talle karmid kitsendused ja ebamugavused. Seeläbi võib kurjategijal enne teo toimepanemist kaduda hirm eelseisva karistuse suhtes ja tekkida karistamatuse tunne, mis viibki otsuseni sooritada kuritegu.

§ 6. Karistuse mõistmisel kergendavad ja raskendavad asjaolud

Sajandite jooksul on vabadusekaotuse põhiideeks olnud kurjategija ajutine isoleerimine ühiskonnast. Karistuse kandmisel on süüdimõistetu võimalused uut kuritegu toime panna tunduvalt piiratud. Sellises eripreventiivses mõjus seisneb üks vabadusekaotuse eripära võrreldes teiste karistusliikidega. Vabadusekaotus on eripreventiivse mõju poolest tõhusam kui teised karistused (välja arvatud muidugi ühiskonnast kõrvaldamine s.t surmanuhtlus). Vabadusekaotusest kergema karistuse mõistmise (või ka tingimisi karistamise) korral võib avalikkusele sageli jääda mulje, et kurjategija pääses karistusest. Seega on vabadusekaotus praegu enam-vähem ainus tõhus vahend kannatanu afekti ja sotsiaalse afekti rahuldamiseks⁷⁸.

⁷⁸ Jaggo, O. Karistuse eesmärgid. Magistritöö. Tartu Ülikooli õigusteaduskonna raamatukogu, 1999, lk 57.

Kuid karistuste mõistmisel ei tohi kohtunik lähtuda ainult kannatanu seisukohast ja avalikkuse arusaamast vaid ta peab arvestama ka kohtualuse isiksusega ja huvidega. Seetõttu on kohtunikele antud võimalus karistust kergendada või raskendada lähtudes kohtualuse poolt toimepandud kuriteost ja kohtualuse käitumisest kuriteo toimepanemisel ja pärast seda. Empiiriline uurimus näitas, et kohtud arvestavad enamusel juhtudest karistuse mõistmisel kergendavaid ja raskendavaid asjaolusid. Kohtud arvestasid 70 % kõigist juhtudest karistuse mõistmisel kergendavaid asjaolusid ja 88 % kõigist juhtudest raskendavaid asjaolusid. Kõigest 12 % juhtudest ei arvestanud kohus karistuse mõistmisel raskendavaid asjaolusid

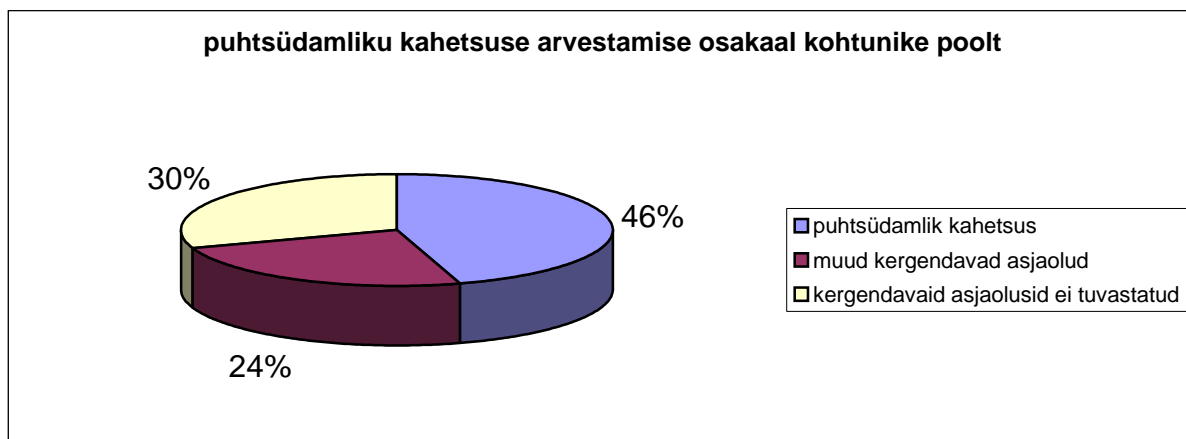
Tabel. 100 kaasusest ja 109 tapmise toimepannud isikule karistuse mõistmisel arvestas kohus kergendavate asjaoludena:

Kergendav asjaolu	Kordade arv, mitmel korral kohus asjaolu arvestas.
puhtsüdamlik kahetsus e. süü tunnistamine	61
süü ülestunnistamisele ilmumist	5
alaealisust	8
tekitatud kahju vabatahtlikule hüvitamisele asumist	4
kuriteo toimepanemine tugeva hingelise erutuse mõjul, mille kannatanu on esile kutsunud oma mitteõiguspärase tegevusega	3
varem kohtulikult karistamata	2
Kohus ei tuvastanud karistuse mõistmisel kergendavaid asjaolusid	36

Tabel. 100-st kaasusest ja 109-le tapmise toimepannud isikule karistuse mõistmisel arvestas kohus raskendavate asjaoludena alljärgnevat asjaolusid:

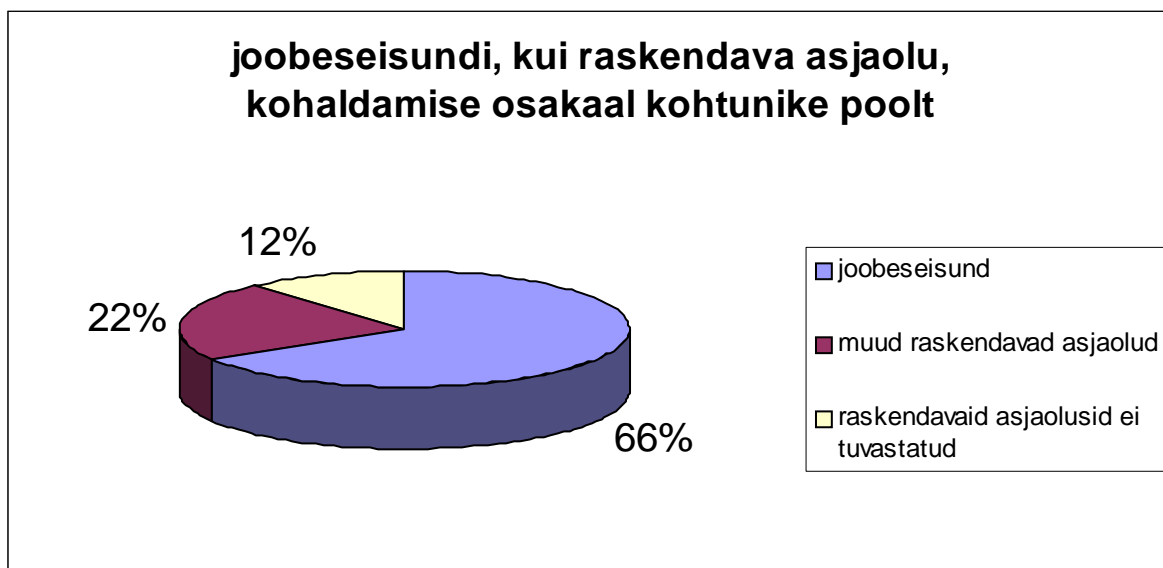
raskendav asjaolu	Kordade arv, mitmel korral kohus asjaolu arvestas.
alkoholijoovet	81
narkootilist joovet	3
toksilist joovet	1
kuriteo pani toime varema kuriteo toime pannud isik	15
kuriteo toimepanek isikute grupi poolt	5
kuriteo toimepanek süstemaatiliselt	4
kohus arvestas seda , et isik on varem kohtulikult karistamata	4
kuriteo toimepanek kustumata karistuse ajal	16
kuriteo toimepanek abitus seisundis isiku suhtes	2
Kohus ei tuvastanud karistuse mõistmisel raskendavaid asjaolusid	15

Karistuse mõistmisel arvestas kohus kergendavatest asjaoludest kõige enam puhtsüdamlikku kahetsust, mis moodustas 46 % kõigist kohtu poolt arvestatud kergendavatest asjaoludest. Puhtsüdamlik kahetsus ja süü tunnistamine peakski olema ühiskonnas kehtivate arusaamade ja moraalnormide kohaselt loomulik tapmise toimepannud kurjategija reaktsioon. Kahjuks ainult pooled tapmise toimepannud isikud on oma tegu kahetsenud ja süüd tunnistanud.

Selline suhtumine näitab, kui ükskõiksed ja hoolimatud on kurjategijad oma ohvrite vastu. Kurjategijate ükskõiksust tema poolt toimepandud kuriteo suhtes näitab ka kurjategijate vähene aktiivsus oma süü ülestunnistamisele ilmumisel ja soov vabatahtlikult hüvitada tema poolt tekitatud kahju kannatanule. Uurimustööd koostades tekkis mulje, et tapjate esimene reaktsioon pärast kannatanu tapmist on kuriteo eitamine ja soov kannatanu laip ja asitõendid ära peita või hävitada, mitte aga süü tunnistamine ja politseisse vabatahtlik pöördumine.

Lisaks eeltoodule tuleb pöörata tähelepanu asjaolule, et pidevalt on aastate lõikes suurenenud isikute arv, kes paneb tapmisi toime alkoholijoobes. Uurimus näitas, et karistuse mõistmisel arvestas kohus kriminaalkoodeksi kehtivusajal raskendava asjaoluna kõige enam just joobeseisundit. 66 % kõigist tapmistest oli toime pandud kas alkoholi, narkootilises või toksilises joobes.

Meedias ja ajakirjanduses mainitakse pidevalt, et Eestis on alkoholism võrreldes teiste Euroopa riikidega tõsiseks probleemiks. Alkoholism, see tähendab alkoholsete jookide kuritarvitamine on üheks arengujärgus ühiskonna pärandiks. Pikk tööpäev, raske füüsiline töö, halvad majanduslikud tingimused, töötute arvu pidev suurenemine ja sellega kaasnev töötajate hulkade langenud meeleolu soodustavad alkoholi tarvitamist arengumaades. Vene õpetlane I. Pavlov näitas, et alkoholijoobe seisundi ajal ajukoor lakkab kontrollimast aju allpool asuvaid osasid. Seoses viimaste erutusega tekivad mõnel inimesel põhjusetult ebatavaline tundlikkus, nutt, enesesüüdistus, teistel võivad jälle tekkida lõbusus, jutukus ja

naer⁷⁹. Kaovad enesekriitika, ettevaatus ja kõhklemine, tekivad enese ülehindamine ja kriitikata suhtumine olukorda. Seoses sellega juhtuvad sageli õnnetused ja pannakse toime kuritegusid. Seda on selgelt näha ka tapmiste statistikast.

Mitmed uuringud ja teaduslikud tööd näitavad selget väga lähedast seost alkoholismi ja vägivalla kuritegude vahel. Samas on raske määratleda, kas alkohol oli kuriteo põhjustaja. Kuid arvatakse, et alkoholi tarvitamise tulemusena oli inimese normaalne käitumine halvatud, mis omakorda viiski kuriteoni. Seega isegi juhul, kui alkohol ei olnud kuriteo põhjuseks, soodustab ta selle toime panemist. Leitakse isegi, et 62 % vägivallakuriteo toimepannud isikustest on tarvitanud alkoholi. Tuvastatud on alkoholi ilmne mõju inimest julgustava, ärritava ja näiliselt pingeid maandava faktorina. Kuid alkoholi tarvitamise suur osakaal ühiskonnas ei ole ainukeseks kuritegevust mõjutavaks faktoriks. Alkoholiga koos omab suurt tähtsust ka kurjategija väljakujunenud elustiil, harjumused, perekondlikud probleemid, stress, soov näidata end sõpradele jne. Alkohol on sellistel juhtudel kuriteo toimepanemist soodustav ja kurjategijat julgustav. Oluliselt vähem on tuvastatud seoseid narkootikumide tarvitamise ja vägivallakuritegude vahel. Võrreldes alkoholiga on narkootikumide osakaal vägivallakuritegude toimepanemisel väga väike⁸⁰.

Karistuse mõistmisel arvestasid kohtunikud raskendavate asjaoludena lisaks joobeseisundile arvestataval määral ka kurjategijate varasemat karistatust ja kuriteo toimepanemisel kustumata karistust (vt. ülalt varasem karistatus). Isikutest, keda süüdistati mõnes eluvastases süüteo, olid 22,5% varem kohtulikult karistatud, neist 42 isikut samalaadse kuriteo eest.

§ 7. Kuriteo toimepanemise vahendid ja sündmuskoht

Kriminaalromaanides, kinofilmides ja igapäevaelus on kujunenud arusaam, et enamus kurjategijaid kasutavad tapmiste toimepanemisel tulirelva. Paraku on selline hoiak täiesti vale. Tapmiste toimepanemiseks kasutavad kurjategijad väga erinevaid ja omapäraseid tapariistu nagu näiteks kaalupommi, monteerimisvõtit, lihalõikamise varrast, liha praadimise varrast, klaasist vaasi, haamrit, kivi jne, ühesõnaga kõike, mis kätte juhtub ja sobib tapmiseks. Sellele viitab ilmekalt ka alljärgnev tabel:

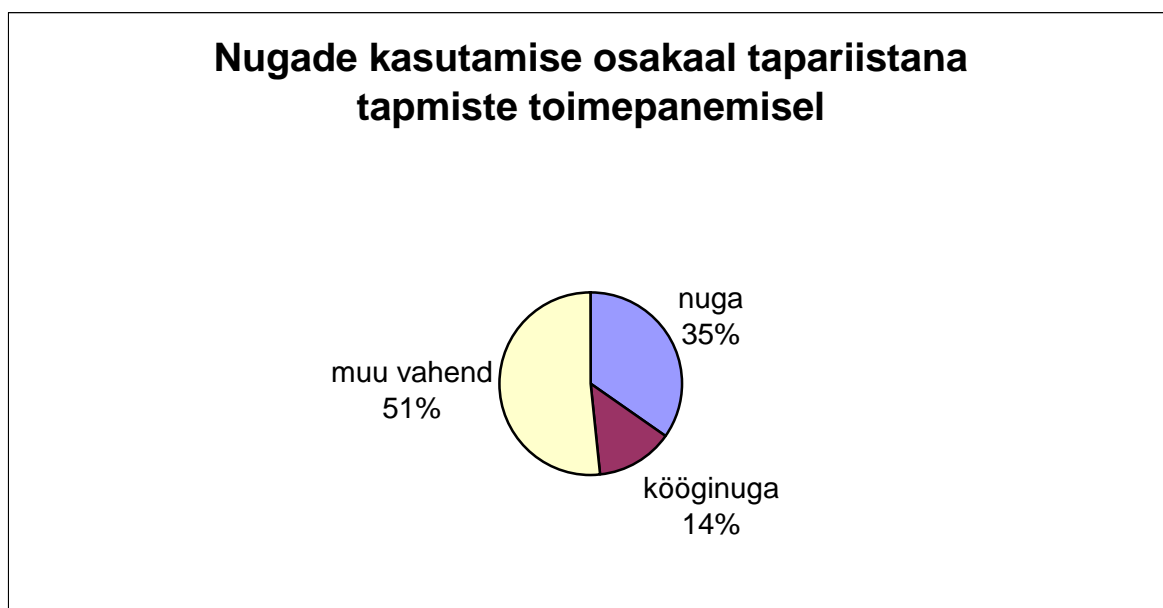
⁷⁹ Väre, H. Alkoholism ja narkomaania. Tartu 1979.

⁸⁰ Katherine S. Williams Textbook on Criminology. University Press, Oxford 2004, lk 210-219.

Tabel. Uurimuses analüüsitud 109 kurjategijat kasutasid tapmiste toimepanemiseks järgmisi vahendeid:

Kuriteo toimepanemise vahend	Kordade arv, mitmel korral juhtudest seda kasutati.
Nuga(mitte kööginuga)	43
Kööginuga	17
Tulirelv	9, kusjuures ainult 1 korral kasutati seaduslikku relva
Lämmatati isik linguga(nöör, riideriba jne)	9
Käte ja jalgadega peksti surnuks	10
nui	6
Tuvastamata terariist	3
Kirves	5
Tõmpi ese	6
Monteerimisvõti	2
Kruvikeeraja	2
Muu vahend	14

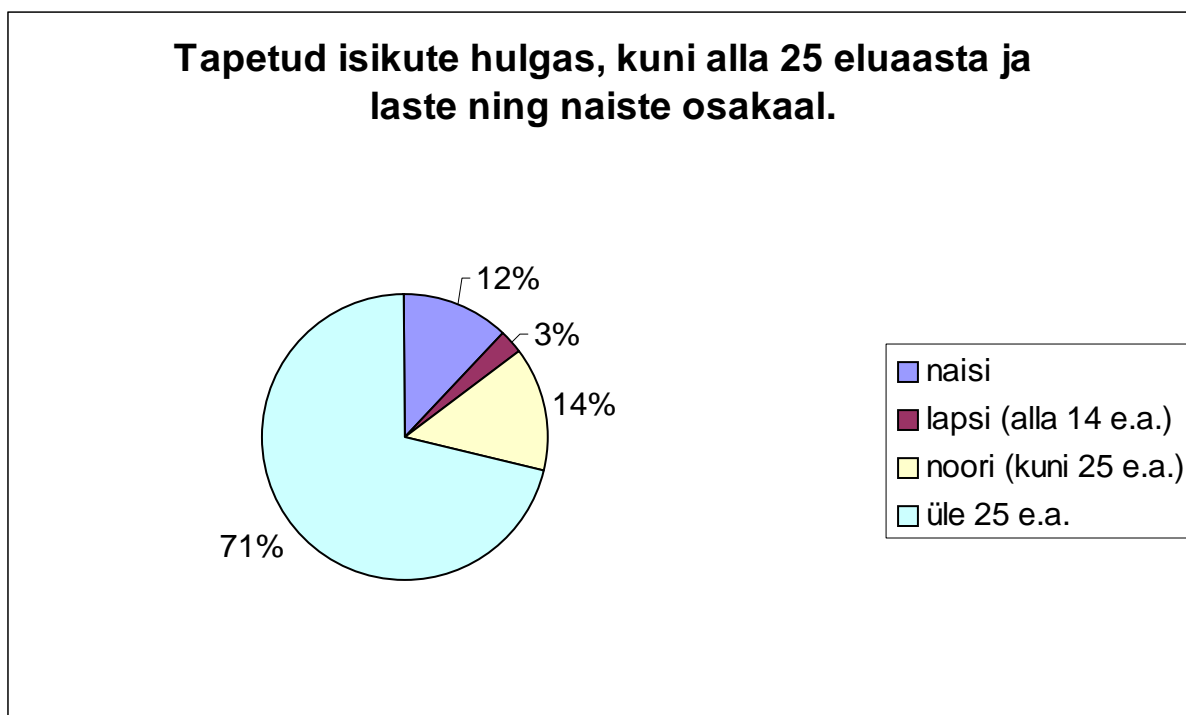
Siiski pooled ehk 49 % tapmistest pannake toime näiteks ettejuhtuva noaga, mis tihtipeale osutub kööginooks, lämmatatakse linguga või pekstakse lihtsalt käte ja jalgadega surnuks.

Tulirelva kasutati tapmiste toimepanemiseks väga vähesel määral s.o 7,8 % juhtudest. Samas on tulirelvade vähene kasutamine tapariistadena positiivne märk, kuna see näitab, et tulirelvade kättesaadavus kurjategijatele on üsnagi raske. Negatiivseks näitajaks on asjaolu, et uurimuses käsitletud üheksast tapmiste toimepanemiseks kasutatud tulirelvast oli seaduslikult registreeritud ainult üks relv. Seega on Eestis liikvel vägagi arvestataval määral ebaseaduslikke tulirelvi. Tihtipeale kasutati tapmise toimepanekul mitut tapariista korraga kombineeritult, näiteks lämmatati kannatanut algul linguga ja seejärel peksti jalgade ja kätega ning lõpuks löödi noaga.

Kui vaadelda tapmiste toimepanemist sündmuskohtade lõikes, siis 71,8% tapmistest leidsid aset linnades ja 28,2% väljaspool linnu. 142 tapmist (38,9%) pandi toime eluruumides, 21 (5,8%) koridoris, keldris või muus mitteiluruumis, 16 (4,4%) metsas ja mererannas, 12 (3,3%) aias või hoovis, 8 (2,2%) kaubandus- või toitlustusettevõttes. Ärevust tekitab linnade tänavail toimepandud tapmiste suur arv: tervelt 65 % tapmistest pandi toime avalikus kohas.

Üllatuseks oli paljude kaasuste juures kurjategijate julmus ja hoolimatus oma ohvrite suhtes. 30 % tapmiste ohvritest olid alaealised, noored ja naised. Koguni 12 % kannatanutest osutusid naisteks ja 14 % kannatanutest 18- 25 aastasteks noorteks. Naistest osutusid kannatanuteks peamiselt tapjate abikaasad või elukaaslased .

Samuti oli küllaltki palju olukordi s.o 24,5 % juhtudest, kus kannatanuks osutus juhuslik inimene, kes oli nn. “valel ajal vales kohas”. Näiteks täiesti eraldi arvestust võiks pidada taksojuhtide kohta, kes langevad vtihti s.o 4 % juhtudest röövkallaletungi ohvriteks ja kaotavad seeläbi oma elu. Paljudel juhtudel oli kannatanuks kurjategija sõber või elukaaslane, kes oli ühtlasi ka kurjategija joomakaaslane, kellega tekkis joomingu käigus sõnavahetus või tüli tühiste probleemide üle. Näiteks ühel juhul tappis kurjategija oma joomakaaslase, kuna viimane oli talle väikese summa raha võlgu; teisel juhul tappis kurjategija oma sõbra, kuna sõber oli peale joomingut tema naisega seksuaalses vahekorras.

§ 8. Apellatsioon ja kassatsioon

Eesti Vabariigi põhiseaduse paragrahv 24 kohaselt on igäühel "õigus tema kohta tehtud kohtuotsuse peale seadusega sätestatud korras edasi kaevata kõrgemalseisvale kohtule". Õigus edasi kaevata tähendab seda, et õiguskaitseasutuste otsuste peale peab olema võimalus edasi kaevata. Edasikaebamise õigus on samuti üheks õiguseks, mille osas ei peeta mitte alati kinni poolte võrdsusest. Eesti kohtusüsteemis on kriminaalasjades esimese astme kohtu otsuse peale õigus edasi kaevata kohtualusel, tema kaitsjal või seaduslikul esindajal. Kannatanul ja tema esindajal ning prokuröriil on õigus esitada protest.⁸¹ Enamik ehk 81 % kohtualuseid kasutavad esimese astme kohtu otsuse peale edasikaebamise võimalust apellatsioonikohtusse.

Tabel. Apellatsiooni ja kassatsiooni kaebuste esitamine, palju kaebusi rahuldati või jäeti rahuldamata:

Apellatsiooni ja kassatsiooni kaebused	Kordade arv
Esimese astme kohtu otsuste peale esitati apellatsiooni kaebusi	81
Apellatsiooni kaebusi rahuldati	4
Apellatsiooni kaebused rahuldati osaliselt või muudeti vanglaliiki või karistuse määra	9
Apellatsiooni kaebusi jäeti rahuldamata	63
Kohtualune ei toetanud apellatsiooni kohtuistungil esitatud kaebust	5

⁸¹ Ginter, J. Eesti Vabariigi õiguskaitseüsteem I. Tartu 1996, lk 25- 29.

Apellatsioonikohtu otsuse peale esitati kaebusi Riigikohtusse kassatsiooni korras	34
Riigikohus jättis menetlusloa andmata	22
Kassatsioonikaebusi rahuldati	3
Kassatsioonikaebusi jäeti rahuldamata	8
Riigikohtusse kaebuse esitamise tähtaeg lasti mööda ja tähtaja ennistamise erikaebuse jättis Riigikohus rahuldamata	1
Prokurör esitas apellatsiooni ja kassatsiooni kaebuse	4
Esimese astme kohtuotsuse peale edasi ei kaevatud	19

Kaebamise sageduse põhjuseks on kindlasti lootus saada apellatsioonistmes kergem karistus või üldse pääseda karistusest, seejuures riskides karmima karistuse saamise võimalusega. Samas jäeti ringkonnakohtus 95 % apellatsioonikaebustest rahuldamata või rahuldati kaebus osaliselt või kohtualune ei toetanud kohtuistungil esitatud kaebust. See näitab, et enamus kaebused on põhjendamata ja esitatud lihtsalt võimalusest edasi kaevata. Ringkonnakohtus puudub loakogu kui kaebuseid selekteeriv instituut. Seetõttu tuleb apellatsioonikohtus kõik esitatud kaebused läbi vaadata. Paljudel juhtudel puudub aga edasikaebamisel igasugune mõte ning kaebused esimese astme kohtuotsuste peale on põhjendamatud. Käesoleva töö autor on seisukohal, et teises kohtulülis tuleks sammuti luua midagi loakogu taolist, mille eesmärgiks oleks põhjendamata edasikaebuste väljaselekteerimine ja kaebajale tagastamine, et kohtuid ei koormataks üle alusetute kaebustega.

Edasikaebamise õigus ei saa olla absoluutne ja piiramatu. Seda põhjustavad mitmed asjaolud:

- 1) edasikaebamise lubamise otstarbekus on küsitav juhul, kui sellega kaasnevalt õiguskaitseasutuste kulutused suurenevad rohkem kui edasikaebamise võimaldamisega saavutatav vea hinna ja/või moraalse kahju vähenemise ja/või protseduuri kasu suurenemisega seonduv positiivne tulemus,
- 2) vaieldamatu on vajadus vaidluste lõpliku lahendamise järele - õiguskaitseüsteem ei täida oma funktsiooni kui edasikaebamise võimalus on piiramatu, kuna sel juhul menetlusosalised

ei saa kunagi kindlat lahendust oma probleemile (alati on võimalus, et saadud lahendus muudetakse järgmise instantsi poolt)⁸².

Ringkonnakohtu otsuse peale saab kaebaja esitada kassatsioonkaebuse. Kassatsiooniastme kohus tegeleb õiguslikule argumentatsioonile hinnangu andmisega, ta võib muuta otsust sisuliselt või teha uue otsuse või saata asja uueks arutamiseks alamalseisvale kohtule. Riigikohtul ei ole kohustust kaebuseid läbi vaadata. Riigikohtu otsuse peale kaebuse menetlusse mittevõtmise kohta edasi kaevata ei saa. Uurimustöös analüüsitud kaasustest kaevati umbes pooltel juhtudel ringkonnakohtu otsuse peale edasi Riigikohtusse. Riigikohus jättis aga 65% juhtudest kaebuse menetlusse võtmata.

⁸² Ginter, J. (Viide 81), lk 25.

KOKKUVÕTE

Magistritöö on kirjutatud traditsioonilisel, kriminaalõiguses ilmselt alatiselt aktuaalsel teemal- isikuvastased süüteod. Magistritöö esimene peatükk andis ülevaate sellest, mida mõeldakse inimelu kriminaalõigusliku kaitse all, millised on inimelu kriminaalõigusliku kaitse piirid ja millises ulatuses leiab inimelu kui kõrgeim õigushüve kriminaalõiguslikku kaitset Eesti Vabariigis. Erinevaid probleeme on aga tekitanud elukaitse alguse täpne määratlemine, ehk millisel sünnitusprotsessi etapil võime lugeda inimese sündinuks. Kriminaalõigusteooria kohaselt loetakse sündinuks laps, kelle mõned kehaosad on emahüst väljunud ja kellel on ilmsed elutunnused, st. näiteks hingab, häälitseb, liigutab. Samuti on probleeme tekitanud ajusurma määratlemine. Kui surma üle otsustatakse ajusurma alusel, peab olema kindel, et tegemist on ikka kogu aju kahjustusega ja see kahjustus on pöördumatu. Selle määratlemiseks on erinevates riikides kehtestatud erinevad standardid ning ühtne seisukoht puudub.

Teine peatükk käsitles kokkuvõtet käesoleva töö autori poolt läbiviidud eluvastaste süütegude uurimuse kohta, mille eesmärgiks oli koguda põhjalikult läbi töötatud faktilisi andmeid ja neid sisuliselt lahata. Uurimustöö näitas selgelt, et alaealiste ja noorte kuritegevus, sealhulgas nende poolt toimepandud tapmised, on Eesti taasiseseisvumise kümnendi esimesel ja teisel poolel kasvanud. Eestis on eriti kõrge tapmistase varem kohtu poolt karistatud retsidiivide ja madalama elatustasemega inimeste hulgas. Samuti kujutavad endast suurt ohtu alkoholism ja narkomaania, kuna suurem osa tapmistest pannakse toime joobes olekus.

Eraldi probleemiks on kujunenud ringkonnakohtute töö ülekoormamine põhjendamatute edasikaebustega esimese astme kohtu otsuste peale. Sisuliselt ei ole ringkonnakohtule jäetud mingit võimalust edasikaebuste tagasilükkamiseks ning kõik kaebused tuleb võtta menetlusse. Paraku muudab aga suur edasikaebamise tase ringkonnakohtu töö võrdseks esimese astme kohtute tööga ning kohtunikel ei jää aega kaasustes sisalduvate õiguslike probleemide arutamiseks. Seega tuleks autori arvates ka teises kohtulülis samuti luua midagi loakogu taolist, mille eesmärgiks oleks põhjendamatute edasikaebuste väljaselekteerimine ja kaebajale tagastamine, et kohtuid ei koormataks üle alusetute kaebustega.

Kolmas peatükk käsitles eluvastaste süütegude liike karistusseadustiku raames teoreetilisest ja praktilisest küljest, kasutades näitekaasusi ja empiirilise uurimuse tulemusi. Samuti

tõmmati paralleele kehtinud kriminaalkoodeksiga. Seoses karistusseadustiku kehtima hakkamisega on tapmisparagrahvides tehtud olulisi muudatusi, eriti “mõrva” koosseisu puhul. KarS-i “mõrva” koosseis ei näe ette vastutust, erinevalt senisest KrK §-st 101 tahtliku tapmise eest, kui see pandi toime huligaansel ajendil või seoses kannatanu poolt teenistusliku või ühiskondliku kohustuse täitmisega või süüdlasele teadvalt raseda naisisiku, rauga või lapsealise suhtes. Tapmine seoses vägistamisega on hõlmatud karistusseadustikus julmuse mõistega ja sellise seksuaalkuriteo toimepanemise eest vastutab isik KarS § 114 p 1 järgi.

Muudatusi on tehtud ka erinevate paragrahvide tõlgendamisel. Näiteks tapmine hädakaitsepiiride ületamisel on reguleeritud karistusseadustikus sarnaselt paljude teiste maade kriminaalkoodeksitega üldosa paragrahvide abil, mis võimaldab selle koosseisu laialdasemat tõlgendamist. Eesti karistusseadustik sarnaneb isikuvastaste kuritegude osas paljuski Saksamaa kriminaalkoodeksiga.

Kokkuvõtteks võib öelda, et kriminaalõiguslikult on inimelu Eesti Vabariigis kaitstud, kuid meditsiinitehnika, bioloogia ja teaduse ning ühiskonna kiire areng nõuab aeg ajalt korrektuuride ja täienduste tegemist ka karistusseadustikus ning muudes õigusaktides. Töös tehtud analüüs ja toodud näited näitavad, et kehtiv KarS, vaatamata veel avastamata puudustele, võimaldab võidelda kuritegevusega.

Raul Otsa

SUMMARY

This master thesis has been written on a topic that is likely never going to lose its significance in the field of criminal justice – life-threatening offence. The first chapter of the thesis provides with a definition of legal protection, its procedures and limits, in cases of life-endangering crime in the legal practice of the Estonian Republic. Several problems have emerged when trying to determine the correct starting point for legal defense, i.e. determining when, in the process of giving birth, the child is actually born. As defined in the theory of criminal justice, the child is considered being born if at least a part of her/him has departed from mother's body, and she/he is showing first signs of life – breathing, crying, or moving individual body parts. Another difficulty, this time related to brain-damage caused deaths, has to do with determining the extent to which the brain was damaged and whether the causal effects are irreversible. The respective standards vary from country to country, but no single conclusive definition exists.

The second chapter touches upon life-threatening offence from the theoretical and practical viewpoints of the criminal code. Using both, demonstrative cases, as well as findings of the above-mentioned empirical research, a comparison was made also with the chapters of the previous criminal code. For instance, under specified circumstances, the new code does not define responsibilities for intentional murder. Murder, caused by rape, is tied to the cruelty definition in the current code, and sentenced under § 114.

There have been changes introduced also to how to interpret certain paragraphs of the code. For example, the excess of self-defense limits (*hädakaitse piiride ületamine*) is dealt with as a part of the general provisions of the present criminal code. Although variations exist, the Estonian criminal code draws largely upon that in force in Germany.

The third chapter deals with the outcomes of the empirical research, conducted by the author of the thesis. The objective of the research was to collect factual evidence on the subject and provide insight to the causes of life-threatening offence. The findings indicate much increased criminal activity (including murders) among the adolescence during the first and second decade of the Estonian Republic's independence. Particularly high is the rate of murder cases among people from low-income society groups and those who have already

been sentenced at the court. Also, drugs and alcohol pose problems, as most of the offences have been taken under the influence of either one or another.

A separate problem from those mentioned above is the fact that frequently district courts are flooded with re-appeals from those at the lower levels. As there are no such legal procedures, the district attorney has no right to reject any of these appeals, even if unjust. The high number of re-appeals at second-level courts do not allow for proper trial. The author is expressing an opinion that something similar to the Supreme Court permission procedure (kassatsioonikaebuse menetlusse võtmise) should be introduced also at the district level.

In conclusion, the analysis shows that the human life is rather well protected in the Estonian current judicial system, and that the current criminal code provides with the necessary legal security. However, advancements of medical- and bioscience, coupled with society's rapid development overall, requires timely modifications also in the legal practice.

Raul Otsa

KASUTATUD ALLIKATE LOETELU:

Kasutatud kirjandus

Aromaa K. Eastern crime: a selection of Reports on Crime in the St. Petersburg Region and the Baltic Countries, 1993-1999. National Research institute of legal policy publication no. 168, Helsinki 1999.

David L., Bender L., Bruno L. Crime and criminals: opposing viewpoints. Breenhaven Press Inc. 2004, San Diego.

Friedmann W. Law in a Changing Society. Steven and Sons Limited, London 1959.

Katherine S. Williams Textbook on Criminology. University Press, Oxford 2004.

Maguire M., Morgan R., Reiner R. The Oxford Handbook of griminology, Second edition. Clarendon Press, Oxford 2004.

Berendson, R. Aastas lisandub 200 tapjat. – Eesti Päevaleht. 03.04.1998.

Pikamäe, P., Sootak, J. Karistusseadustik: Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Õigusteabe AS Juura 2004.

Berendson, R. Iseseisvusega tõusis järsult mõrvade arv. – Eesti Päevaleht. 02.04.1998.

Ernits, M., Pikamäe, P., Samson, E., Sootak, J. Karistusseadustiku üldosa eelnõu. Tallinn-Tartu- Kiel, 1999.

Strubbe, Eva. Toward legal recognition for termination of life without request? : remarks on advice no 9 of the Belgian Advisory Committee on Bioethics concerning termination of life of incompetent patients. European Journal of Health Law. Vol. 7 (2000) no.1.

Samson Eric. Kriminaalõiguse eriosa. Tallinn 2000.

Saar, J. Tapmisi vähem vargusi rohkem. – Eesti päevaleht. 11.12. 2000.

Saar.J. Pikamäe.P. Hingelise erutuse seisund. Probleemidest Eesti karistusõiguses ja kohtupraktikas, Juridica, 2006, nr.9.

Laine, M. Sissejuhatus kriminoloogiasse ja hälbiva käitumise sotsioloogiasse. Eesti Riigikaitse Akadeemia 1997.

Mason, J.K. McCall Smith, R.A.Õigus ja Meditsiinitehnika. Tartu: Õigusteabe AS Juura 1996.

P. Randma. Afekt kui hingelise erutuse seisund ja ajutine raske psüühikahäire. – Juridica 2005/5.

Rebane, I. Eesti NSV kriminaalkodeks: Kommenteeritud väljaanne. Parand. ja täiend. trükk. Tallinn, Eesti Raamat 1980.

- Sootak, J. Kriminaalpoliitika. Tartu: Õigusteabe AS Juura, 1997.
- Sootak, J. Isikuvastased kuriteod. Õppevahend kriminaalõiguse eriosast. Tartu, 1998.
- Jürgenson, A. Tapetud laps ja lapsetapmine pärimuses sotsiokultuurilisel taustal. Arvutivõrgus. Kättesaadav: <http://www.folklore.ee/tagused/nr8/lapsetap.htm>.
- Sootak, J. Isikuvastased süüteod. Õppevahend. Tallinn 2003.
- Väre, H. Alkoholism ja narkomaania. Tartu 1979.
- O'Connor, A. Child Murderess and Dead Child Traditions. A Comparative Study. FFC, no 249. Helsinki 1991.
- Harding, C., Koffman, L. Sentencing and the Penal System. Text and Materials. Sweet & Maxwell, London 1995.
- Jaggo, O. Karistuse eesmärgid. Magistritöö. Tartu Ülikooli õigusteaduskonna raamatukogu, Tartu 1999.
- Saar, J. Kriminaalkorras karistatavate ja õiguspäraste surmamiste regulatsioon Eestis võrrelduna Ameerika Ühendriikide ja Saksamaa õigusega, Juridica, 2000, nr.1.
- Ginter, J. Eesti Vabariigi õiguskaitse süsteem I. Tartu 1996.
- Smith, R. Euthanasia: Time For a Royal Commission. // (1992) 305 BMJ 728.
- Samaha, J. Criminal Law 7th ed. Belmont, CA: West/Wadsworth publishing 2002.
- Uus testament ja psalmid, Tallinn, Olion, 1990.
- S. Kadish; S. Schulhofer. Criminal Law and Its Processes. Cases and Materials. Fifth Edition. Boston MA: Little, Brown and Company, 1989.
- Kompus, T. Emotsionaalsete seisundite hindamine kohtupsühholoogilisel ekspertiisil. - Juridica II, 2002.

Kasutatud normatiivmaterjali loetelu

- Eesti Vabariigi Põhiseadus - RT 1992, 26, 349
- Kriminaalkoodeks, 07. 05. 1992 [terviktekst muudatustega kuni 22.02.99] -RT I 1999, 38, 485 Tekst toodud täienduste ja muudatustega seisuga 1. august 2000. a.
- Kriminaalkoodeks, 07. 05. 1992 [terviktekst muudatustega kuni 12.02.97] - RT I 1997, 21/22, 353.
- Karistuseseadustik 06.06.2001.a.-RT I 2001, 61, 364
- Karituseseadustiku üldosa eelnõu algtekst, esimene lugemine seisuga 09. 07. 1999.a. – 119 SE II-3

Võlaõigusseaduse, tsiviilseadustiku üldosaseaduse ja rahvusvahelise eraõiguse seaduse rakendamise seadus 27.06.2002- RTI, 27.06.2002, 53, 336

Tsiviilseadustiku üldosa seadus 27.03.2002.a.- RTI, 24.04.2002, 35, 216

Inimõiguste ja vabaduste kaitse konventsiooni protokoll nr 6 (RTII, 01.01.1998, 22) ja protokoll nr 13 (RTII, 10.12.2003, 31, 156)

Pennsylvania Penal code, arvutivõrgus kättesaadav:

<http://members.aol.com/statutesPA/18.Cp.25.html>

Töös näideteks kasutatud kohtulahendite loetelu:

Riigikohtu Kriminaalkollegiumi 15. novembri 2001.a. otsus 3-1-1-109-01

Riigikohtu otsus 13. juunil 1995. a. Kriminaalasi nr. III-1/1-41/95, RT III- 1995, 10, 120

Riigikohtu otsus 28. märtsil 1995. a. Kriminaalasi nr. III-1/1-18/95, RT III- 1995, 5, 53

Riigikohtu otsus 25. märtsil 1997.a. Kriminaalasi nr. 3-1-1-32-97, RT III-1997, 12, 133

Riigikohtu otsus 28. oktoobril 1997. A. Kriminaalasi nr. 3-1-1-106-97, RT III- 1997, 33, 344

Riigikohtu otsus 31. mail 1994.a. Kriminaalasi nr. III-1/1-22/94

Riigikohtu otsus 10. mail 1994.a. Kriminaalasi nr. III-1/3-40/94, Riigikohtulahendid 93/94, Tallinn 1995, lk 257

Riigikohtu otsus 16. septembril 1997. a. Kriminaalasi nr.3-1-1-92-97, RT III-1997, 30, 309

Riigikohtu otsus 1996.a. Kriminaalasi nr. 3-1-1-136-96, RT III- 1997, 4, 35

Riigikohtu otsus 30. jaanuaril 1996.a. Kriminaalasi nr. 3-1-1-15-96, RT III- 1996, 8, 108

Riigikohtu otsus 4. aprillil 1995.a. Kriminaalasi nr. III-1/1-15/95, RT III- 1995, 56

Riigikohtu otsus 16. jaanuaril 1996. a. Kriminaalasi nr. 3-1-1-8-96, RT III- 1996, 8, 105

Riigikohtu otsus 12.aprillil 1994.a. Kriminaalasi nr. III-1/1-6/94

Riigikohtu otsus 2. mail 1995. a. Kriminaalasi nr. III-1/1-26/95, RT III- 1995, 7, 79

Tallinna Linnakohtu 07. 02. 2001.a. määrus. Kriminaaltoimik nr. ½-2892/2000. Tallinna Linnakohtu arhiiv.

Riigikohtu otsus 6. jaanuaril 1998. a. Kriminaalasi nr. 3-1-1-1-98, RT III- 1998, 6, 52

Tallinna Linnakohus 03. Veebruar 2000.a. Toimik nr. 1/1-7/2000. Tallinna Linnakohtu arhiiv.

Tallinna Ringkonnakohtu lahend - 24 mai 2000.a. Tallinna Ringkonnakohtu arhiiv.

Töös kasutatud lühendid:

KarS- karistusseadustik

KrK- Kriminaalkoodeks

ENSV KrK- Eesti Nõukogude Sotsialistliku Vabariigi kriminaalkoodeks

StGB- Saksamaa kriminaalkoodeks

Komm.- kommentaar